

Szociális igazságot!

Dr. Pálos Károly

SZOMBATHELY
A S Z E R Z Ő K I A D Á S A
1937.

A címlapot Vass Béla rajzolta.

Készült: Gabriel Ágoston Utóda könyvnyomdájában, Szombathely.

Előszó.

Az ember, természeténél fogva, az igazságot keresi, az igazságot sóvárogja. Ez a vágy annál elevenebb, minél nagyobb az igazságtalanság, amelynek hatását sajgón érzi.

Különösen időszerű a szociális igazság kutatása és az emberi élet minden megnyilvánulásában való megvalósítása napjainkban, amikor az élet tengelyébe várt igazság elhalványult, sőt sok vonatkozásban teljesen elsikkadt. Emberek milliói várják az igazság fényét, amely átjárja az állami és társadalmi élet egész berendezését, hogy így megadja az élet jogát az életre rendeltéknek s megmentse a bomtató társadalmat a végső pusztulástól. Ennek az igazságnak megvalósítása kötelessége az államhatalomnak, a társadalom minden tagjának, különösen pedig a keresztény intelligenciának, amelyet az isteni rendelés a köz ügyeinek intézésére hívott.

A közvélemény átalakításáért, a szociális közvélemény megteremtéséért kell harcolnunk, hogy kitermeljük a külsőségeket hajszoló életből a melegebb, bensőségebb, igazabb és így szociálisabb életet.

Ez a kis tanulmány vázolja a dolgozó s feltárja – személyes tapasztalatok alapján – a mun-

kanétküli ember rettenetes helyzetét és az emberhez méltó életért küzdő s azt biztosítani tudó szociális államért, társadalomért és szociális emberért kiált

Ezt az embert az élet keresztjét hordozó ember - ben látom, aki mások keresztjén akar könnyíteni a krisztusi evangélium útmutatásai szerint.

A hívő ember nem lehet más, mint szociális ember s éppen ezért a társadalmat először erkölcsében kell újjáalakítani.

Ezért az erkölcsösebb, szociálisabb emberért indult újtára ez a mű, amely így a társadalom lelkiismeretének ébresztője kíván lenni.

S ha ez a kísérlet csak egy-két közömbös emberfesfvéremet is a szociális célkitűzések szolgálatába állítja, máris elértem célomat, egy lépést tettünk a krisztusi igazság érvényesítése felé.

Szombathely, 1937. Húsvét ünnepén.

A SZERZŐ.

I. RÉSZ.

A dolgozó ember.

I. FEJEZET.

Korunk szelleme.

Az emberi társadalomnak minden időben voltak szociális problémái. A szociális kérdések azonban sokáig nem jelentkeztek olyan széles területen és mélyről törő erővel, mint napjainkban, amikor a hihetetlenül kiáltóvá vált ellentétek komoly veszéllyel fenyegetik társadalmunk szerkezetét és berendezését.

Tagadhatatlan, hogy társadalmunk jelenlegi berendezkedésében nem állhat meg s a szociális ellentétek éles kontúrja fenyegető rémként nehezedik a gyökeres átalakításra ítélt társadalom rozszant épületére. A válságot tovább kendőzni nem lehet. A megrokkant orcájára kent szépitőszereket mihamar eltüntetik az igazság fanatikusai és a súlyos beteg mellől útjukra indítják a kuruzslókat, a hazugokat, az arany- és önimádókat, a közömböseket, a gyűlölködőket és az embertelen embereket.

A válság fojtogat bennünket. Lelki és gazdasági válság. Az egyén, család, nemzet és a világ válsága. Az erkölcsében megfogyatkozott ember, aki az észet ültette a királyi trónusra, megmámorosodott az emberi szellem diadalmas előretörésétől. Isten nélkül és Isten ellen akarta meghatározni az életét. Istent a saját képére formálta, hogy lázongó lelkiismeretét megnyugtassa. Évek alatt százévek kilométerköveit hagyta maga után, mindig új és új anyagi célok felé törve s a nagy rohanásban elvesztette önmagát. Mindig kifelé nézett, min-

dig csak a föld, az anyag érdekelte s a lelke üres, tartalmatlan maradt. *Kialakult egy új embertípus: az anyag ember, az öncélú ember.* S mivel nincsen lelkisége, – felületes és felelőtlen, hazug és gyűlölködő, pénzéhes és fukar. *Az arany és gyűlölet kora ez.*

Ez a kor termeli ki a látszatembereket, aljik kétségbeesett erőfeszítéssel igyekeznek többnek és másnak látszani, mint amit az anyag takar. A látszatemberek típusa veszedelmesen fejlődik, mert csak kifelé élnek az emberek s mások elismerésének mákonyába akarják takarni átérzett silányságukat.

Az önzés és önszeretet korát éljük. Schopenhauer szerint: „Az önszeretet kolosszális: felülmúlja a világot. Mert, ha választani kellene az embernek a saját és a többi világ megsemmisülése között, nem is kell mondanom, hogy a legtöbb ember mit választana. Azért ki-ki önmagát teszi a világ központjává s mindent magára vonatkoztat.”¹

Az emberiségnek nem ezekre az üres bábukra, nem a hazug prófétákra van szüksége, hanem erkölcsi alapokon álló, öntudatos és céltudatos harcot harcold új emberekre, akik szociális gondolatokat váltanak tetté és elsöprik a szociális haladás útjából a bálványimádókat. Akik azért harcolnak, hogy ne legyenek kiválasztottak és kivetettek, akik a szolidarizmus nevében indulnak útjukra, akik előtt még érték az ember: a dolgozó ember és az emberi munka.

Th. Ziegler szerint: „A szociális kérdés voltaképpen erkölcsi kérdés. Erkölcsössé tenni az embert annyit is jelent, szociálissá fenni az embert.”

Az erkölcs tehát szociális utakra, az erkölcstelenség pedig antiszociális irányokhoz vezet.

¹ Die beiden Grundprobleme der Ethik, 577.

A munka és a munkás.

„A dolgozók munkájából származik az államok gazdagsága”, mint a nagy szociális pápa, XIII. Leó írja a *Rerum novarum* c. korszakos jelentőségű, szociális körlevelében. Ennek a megállapításnak mély igazságát szükségfelen bizonyítani és lehetetlen vitatni, mert a tények meggyőző erővel tesznek tanúságot az igazság mellett.

A munkát tehát, legyen az szellemi vagy fizikai munka, – megilleti az a megbecsülés, amelyre a termelés folyamatában kifejtett tevékenysége folytán méltán tarthat számot. – „Munka a polgár ékessége”, – mondja Schiller. *A munka emelt fel az embert s a munka értéke határozza meg az ember értékét és helyét a társadalmi életközösségekben.*

A munka Voltaire szerint három bajtól ment meg: az unalomtól, a büntől és a szükségtől. Diderot szerint pedig a munka megrövidíti a napot és meghosszabbítja az életet.

A munkának nemcsak anyagi szempontból van értéke, hanem erkölcsi szempontból is. „A materialista világnézet a munkát kizárólag csak a) az anyagi értéktermelés szemszögéből értékelte .. . b) Ezzel szemben hangsúlyoznunk kell: a munka nemcsak materiális érték; sőt igazi értelme és értéke az erkölcsi világtrendben gyökeredzik.”¹

Éppen ez az anyagi szempontból való értékelés és az erkölcsi szempont elsikkasztása az oka annak, hogy a munka öncélúvá és így sokszor teherré válik. Ez a

¹ P. J. Drinck O. M. I. Szabadságot, munkát, kenyeret. 31-32 o.

felfogás a munkát elsekélyesíti, tartalmatlanná és üressé teszi. Mi is a munka erkölcsi tartalmában látjuk a munka lényegét, amely ilyen beállítottságban az isteni rendelést ismeri el. Az ember munkára van teremtve: harcra a mindennapi kenyérért, amelyet verejtékével öntöz meg. Természetes az, hogy nemcsak egyedül a munka a jövedelemszerzés módja, mert hiszen a munka egymagában termelni nem képes. „Amikor valaki nem a saját tulajdonán dolgozik, akkor másnak a munkája, másnak a vagyontárgyával társul. Egyik rész sem megy semmire a másik nélkül. Ezt az esetet tartotta szem előtt XIII. Leó, midőn írta: „hogy a tőke munka nélkül, mint a munka tőke nélkül fenn nem állhat”. (R. N. n. 15.) Hamis volna azért, akár a tőkének, akár a munkának tulajdonítani azt, amit együttesen termeltek; s tökéletesen igazságtalan, ha az eredményt az egyik fél a másik közreműködésének tagadásával egyedül magának igényli”. (Qu. A. 31.)

Viszont a munka és a tőke egymásközi viszonyában meg kell találni a középutat, a lehetőséget, amely mellett a munkás emberi méltósága biztosítva van. *A munkás nem árú, nem nyersanyag, nem gép, nem termelési költség és nem rabszolga, hanem a termelés folyamatának a tőkessel egyenlő jogú résztvevője, aki joggal követelheti magának a termelésből őt megillető részt.*

A legrégebbi időktől kezdve a mai napig rettenetes harc folyik a társadalomban: harc az egyenlőségért, harc az egyenlő elbánásért, harc a társadalmi igazságért.

Vizsgáljuk közelebbről ezt a folyton megújuló, végnélküli küzdelmet, amelynek középpontjában meggyötörtén áll az életet sóvárgó, szociális igazságot kereső ember.

Az ókor szociális viszonyai.

Az ókor munkása nemcsak a munkájával, de a személyével sem rendelkezett sokszor. Prédája volt hatalmaskodó urának, aki a végtelékig kiuzsorázta munkaerejét és a kihasznált rabszolgát sorsára hagyta. A szociális gondoskodás ismeretlen fogalom volt; *a rabszolga csak izomerőt jelentett amelynek kimerülésével feleslegessé vált* A rabszolga kiuzsorázását, megkínzását és megölését teljesen helyénvalónak tartotta a korszellem, mely a korlátlan szabadságot tartotta szem előtt a rabszolgákkal való bánásmód tekintetében.

Egyiptom, amely szinte álom-ország volt kimagasló kultúrájával, földjének gazdagságával, gazdagsága és duzzadó kultúrája dacára sem tudta elkerülni a szociális problémákat II. Ramses és utóda Merenptah alatt ütközik ki a szociális válság legélesebben, amelynek következménye a történelem első munkáslázadása. A természeti csapások, az elviselhetetlen adók és a korbáccsal irányít ott rabszolgamunka alapjaiban rendítették meg Egyiptom dicsőségét.

Athént csak Solon bölcsessége mentette meg a teljes szociális nyomortól. A középosztály a vert pénz uralma következtében elszegényedett, földjeit elzálogosította s mert visszaváltani képtelen volt, – hűbéres lett saját földjén s végül, ha adósságát nem tudta megfizetni, – rabszolgának nyilvánították és eladták. Solon földbirtokon nyugvó szociális reformjai állították csak meg a végső romlást.

Plato, Sokrates tanítványa, abban látta a bajokat, hogy az állami ügyekben nem azt a szerepet töltik be az

emberek, amihez értenek, hanem minden ember mindennel akar foglalkozni. Szerinte a politikai hatalom a vagyont is megszerzi magának s így az államhatalom a gazdagok kezébe jut. Ez az oligarchia. A vagyon élvezete elpuhítja az embereket, az elnyomottak pedig megerősödnek s a meginduló harcban a gazdagok elbuknak, így valósul meg a népuralom, a demokrácia. A magántulajdont helyénvalónak tartja, de korlátok közé akarja szorítani.

Különös erővel jelentkezik a szociális kérdés a római birodalomban. A patríciusok elnyomják a plebset, amely hadkötelezettségének teljesítése miatt, mert földjeit művelni nem tudja, – eladósodik, míg a nemesség nagy része tőkepenzes volt s a pénz minden hatalmát és könyörtelenséget éreztették a börtönbe, vagy a rabszolgaságba taszított plebejussal. *A patríciusé volt minden előny, a plebejusoké pedig a fehér.* A köztük fojyó és állandóan megismétlődő küzdelem a patríciusok részéről a jogosulatlan előnyök megtartására, a plebejusok részéről pedig a szociális kiegyenlítődesre irányult. A plebsnek az a törekvése, hogy a politikai hatalomban is részesüljön, – fokról-fokra valóra vált és két-száz évig tartó küzdelem után a plebejus, a római paraszt kivívta a közhivatalokra való képesítését, teljesértékű választói jogát és minden téren érvényesülő teljes szabadságát. Ennek az eredménynek biztosítására képessé *tette* puritán jelleme, tiszta erkölcsisége, páratlan kitartása, kötelességteljesítése és izzó hazaszeretete.

A Gracchusok, akik az agrárreformért küzdöttek, elbuktak az optimatákkal szemben, fellépésük azonban az agrárszocializmus fejlődésére mégis nagy hatással volt.

A belső béke, a szociális ellentétek kiegyenlítésének megteremtése után kezdődik Róma világhuralmi törekvése. Ebben a harcban azonban, amely egyfoly-

tában 170 évig tartott, elpusztult a római nép törzse, az életerős középosztály s új színeket kap a társadalom.

A dicsőséges háborúk ideje alatt megszületik a pénzarisztokrácia, amely hatalmas földterületeket vásárol s azokat a meghódított népekből kikerülő olcsó munkaerővel, a rabszolgával művelte. A plebejus nem tudott versenyezni a latifundiumok tulajdonosaival, munkájának eredményét nem látta s így birtokát kénytelen volt eladni, vagy hitelezőjére hagyni.

A parasztból, a középosztály sok harcot átélt tagjából proletár lett; a szabad munkát felváltotta a rabszolgamunka, a kényszermunka. A rabszolgamunka nemcsak a földművelés, hanem az ipar terén is dominált s így a szabadpolgárokat proletársorsba taszították a pénz urai.

A parasztság teljesen tönkremegy s Kr. e. 100 évvel 2.000 római jómódú mellett félmillió proletár él Rómában. Csak szegény van és gazdag. Kiáltó nyomor és kiáltó fényűzés. *Erkölcstelen szegénység és erkölcstelen gazdagság.* Mommsen szerint: „az egykor hatalmas középosztály a nép nagyjainak büntényén élőködött”. Ezt a hatalmas tömeget állandóan csitítani kellett, mert a „panem et circenses” messzehallatszó moraja megreszketette a kincseiket féltő gazdagokat.

A római középosztályt eredményes egyenjogúsítás! harcai után tehát a pénz urai igázzák le s azt a proletárok tömegébe süllyeszti. Győzött a pénz, amelynek nincs erkölcse s amelyhez milliók könnye fapad.

Az ókor népei közül egyedül a zsidó népnél találjuk meg a szociális életviszonyokat. Az egy Istenben való hit tisztultabb felfogást, mélyebb erkölcsi és így szociális érzést eredményezett. Az ószövetség lapjai híven visszatükrözik ezt a szociális életszemléletet, amelyet más ókori népeknél hiába keresünk. Az egy Isten

hiten kívül más oka is volt a zsidó társadalom szociális színezetének. *Ez a másik ok a zsidó nép vallási alapokon nyugvó faji szolidaritásában keresendő*; ez a szolidaritás az egész népet zárt egységgé tette, amelyben a szociális hatókör csak befelé nyilvánult meg. Ennek pedig az a mesterséges izoláltság volt az oka, amelyben a zsidó nép kénytelen volt élni s amely miatt szociális és egyéb életmegnyilvánulásaitól az ókor népei elfordultak.

Izaiás próféta látomásaiban is találunk szociális-tikus vonatkozásokat a Megváltó eljövetelére vonatkozólag s ehhez a jövendöléshez fűződik a boldogabb, a tökéletesebb ember hite s a szegények igazsága. Kifejlődött az utópisztikus szocializmus irodalma s a Kr. e. II. században új szekta is alakul a kommunizmus megvalósítására. A szekta követői az esszenusok (esszeusok) voltak, akik Mózes törvénye alapján a gazdasági kommunizmust akarták megvalósítani. Az esszenusok kommunizmusa csak a fogyasztási javakat rendelte közös használatra, míg a termelési eszközöket egyéni tulajdonban hagyta.

A kereszténység szociális elvei.

A pusztulásra ítélt római birodalom romjain született újjá az emberiség a kereszténységben. Erkölcsi újjászületés, teljes újjászületés. *A megkorbácsolt rabszolga, az embertelen nyomorba zuhant proletár ismét emberré válik a kereszténység örökkévaló tanításában. Emberré, akire a földi életen túl örökkévaló élet vár.*

Isten minden embert saját képmására teremtett, minden ember testvér s így életét becsülni kell. Az egyént kiemelte az állami mindenhatóság köréből, amely az embert, az egyént, tárgynak tekintette. Kiemelte a nőt alárendelt helyzetéből, mert tanításai szerint a nő nem rabszolgája, hanem egyenjogú hitvestársa férjének. Megjavult a gyermek sorsa is; a kereszténység előtt gyakoriak voltak a gyermekkitételek, gyermekgyilkolások.

A kereszténység szociális tanai átalakították a társadalmi élet minden megnyilvánulását. *A kereszténység szociális programot adott amely minden részében megvalósítható.* Jézus a szegények, az üldözöttek, az elnyomottak megváltója. Az irgalmasság, a felebaráti szeretet hirdetője. A szegénységet megvetéssel bélyegezték meg a pogányok; Jézus pedig azonosítja magát a szegényekkel. Seneca szerint: „Az irgalmasság a szív hibája s a becsületes emberek gondosan kerülnek is azt. Legtöbbször csak a gonoszoknál található. Az igazi bölcs nem ismer irgalmat.»¹ Ciceró is azt mondja védőbeszédében (pro Murena): „Csak az ostoba és együgyű könyörületes, a valódi férfiú nem engedi magát

¹ Dr. Verus: Sociális kérdés hajdan és most. I. 62. o.

sem megindítani, sem megkérlelni; végre vétség és gonoszság az irgalmasság sugallatára hallgatni.”²

Emellett a pogány felfogás mellett nem csodálhatjuk, hogy a szegények sorsa az állatéval volt egyenlő.

A kereszténység állította vissza a munka méltóságát is. Az elpusztult római birodalomban uralkodó felfogásra leginkább jellemző Cicero kijelentése, amely szerint: „Az ember nem lehet munkás és tisztességes ember is”.³ „Krisztus és a kereszténység a munkát a ránehezülő átoktól szabadította meg”.⁴ Tehát a munka megbecsülése, a munkakötelesség elve a kereszténység tanításaiból indult ki és ezzel a tanítással meghatározta egyben az emberi élet tartalmát is. *A gazdagokat szociális kötelességeik teljesítésére inti s a felebaráti szeretet normájával a szociális élet útjait jelöli meg.*

A szociális telítettségű krisztusi tan átjárta a bomladozó társadalom egész struktúráját és évszázadok harcai után soha nem látott fényel ragyogott fel a szociális élet napja.

² Dr. Veras: *Szociális kérdés hajdan és most.* I. 62-63. o.

³ De ottic 142.

⁴ P. J. Drink O. M. I. id. mű 33. o.

A szociális kérdés és a feudalizmus kora.

A kereszténység szocializmusa, amint láttuk, élesen szembefordult a gazdagokkal. Szociális tanai megkapták a szegények tömegeit, amelyek az embertelen társadalmi rend fojtó gyűrűjéből csak szociális irányban találhattak kiutat. S mivel ezek a szociális fanok a római világbirodalom alapjait is támadták, az államhatalom saját érdekében állónak látta a kereszténység minden eszközzel való üldözését és elnyomását. *A gazdagok harca volt ez a szociális igazság ellen s ebből a harcból a szociális gondolat került ki győztesen.*

Az aszketikus kommunizmusból, amely tisztán önkéntes volt, visszatért az őskereszténység élete is a magántulajdon alapjaira, ami által a gazdasági és társadalmi egyenlőség gondolata is meghiúsult. A magántulajdon azonban nemcsak jogot, hanem kötelezettséget is jelent. Ezt a kötelezettséget, a társadalmi szolidaritás gondolatát hirdették a szentatyák. A szegénygondozást teljesen az egyház szervezte és irányította, amely a szociális lelkiismeret ébrentartója volt a legrégibb idők-től mind a mai napig.

Különösen nagy szükség volt erre azért, mert a munkanélküli proletárok és a munkaképtelen szegények egyedül a jótékonyagra számítottak, nem állván rendelkezésre a szociális segítség más módja.

Hihetetlen az a megdöbbentő nyomor, amely a középkorban az állandó háborúskodások, a nemesség önkényeskedése és a rablólovagok garázdálkodása következtében a két kezük munkájából élőkre zúdult. A nemeseké volt a hatalom, jog és szabadság, – viszont

a jobbágyság a legembertelenebb elnyomatásban sínylődött. Akárcsak a rabszolgamunka, a jobbágy munkája is kötött munka volt, sokszor kényszermunka, amelyben legjobb igyekezete ellenére sem tudott emberi életszínvonalra emelkedni.

A nemesség határt nem ismerő luxusa és szenvedélyeinek költségeit *az alig embernek tekintett jobbágy fizette meg*, akít a saját maga által hozott törvény alapján fosztott ki az érzéketlen kényúr.

A nemes törvényhozó és bíró volt egy személyben. A jobbágyok véres küzdelemmel művelt földjeit elpusztították, házukat felégették, javaikat elkobozták s mindent büntetlenül. Házassági engedélyeket adtak ki, övöké volt a „*ius primae noctis*”, – borozták s bebörtönözték a védtelen jobbágyokat. *A jobbágy fűrt és adózott.* Fizette a dézsmát, teljesítette a robotot és tűrte a botot. Terményeit, nagy kárára, csak a kiváltságos piacokon adhatta el s ott az áruk irányítását egyes gazdag családok vették kezükbe, ami ismét a városi szegényekre nézve jelentett elviselhetetlen terhet. A földjeiről elűzött és földönfutóvá vált jobbágyokból tolvaj vagy koldus lett s így megint a nemesség törvényeinek hatálya alá került. Angliában I. Jakab uralkodása alatt minden segélykérőt csavargónak minősítettek és megkorbácsolással s bebörtönzéssel büntettek. VIII. Henrik pedig 72.000 munkanélkülit minősített csavargónak és fejeztette le. A nemesség s általában a törvény urai így tették tönkre a védtelen jobbágyokat, akik embertelen kínzóik és kizsákmányolóik ellen végül is fegyvert ragadtak.

így történt ez 1514-ben hazánkban is, ahol a gyenge király uralkodása alatt hallatlanul kizsarolták a dolgozó népet. Dózsa György ceglédi beszédében rámutatott a nemesek bűneire s hallgatóit az urak vagyonának felszámolására és a nemesek legyilkolására uszítja. A láza-

dás a parasztvezér és híveinek bukásával végződik a bűnösöket több íziglen halállal, vagy tagcsonkítással büntették. Azt a kegyetlenséget, amellyel a győztesek a legyőzötteket büntették, felesleges itt részletezni. Tény az, hogy a magyar nemesség túlnyomórésztben a szociális érzés teljes hiányában élt és a szociális kérdést a probléma hordozóinak kivégzésében látta csak megoldhatónak. A másfél millió jobbágyság 4.5%-al fogott meg a véres harcok alatt.

Ugyanilyen lázadás tört ki 1524-ben Németországban, az u. n. „bocskor-lázadás”. A jobbágyság és minden függő helyzet: a magántulajdon eltörlését, a tizedes kamatfizetés eltörlését, az árak és díjak hatósági szabályozását vették programjukba. Hónapokon keresztül folyt a harc és elfajulására legjellemzőbb Münzer Tamás tana: a meztelen kommunizmus, amelyet Alstadtban hirdetett 1523-ban, míg Leuden János és társai (anabaptisták) Münsterben. – Tanaik: minden birtok közös, így tehát minden egyesnek igénye és szüksége szerint osztandó fel. A frank parasztság pedig egy szociáldemokratikus köztársaság alapítását javasolja, amelynek feje a császár lenne.¹

Ugyanígy áll a helyzet Európa más országaiban is és a francia forradalom sem volt más, mint szociális forradalom. Kiváltotta azt a királyi udvar és a nemesség hallatlan dőzsölése, amely annál nagyobb méretű volt, minél mélyebb lett a nép nyomora. A kizsákmányolt és megcsalt „nadrágtalan” nyaktilóval fizetett elnyomóinak, hogy végül saját fejét is nyaktiló alá hajtsa az anarchizmus vértől gőzölgő napjaiban.

A feudalizmus sorsát megpecsételte tehát a kereszténység szociális elveinek és igazságainak sutbadobása, az erkölcsi törvények és az azt megvilágító hit lábball-

¹ Dr. Verus: id. mű I. k. 125. o.

tiprása. Az élet jogának egyoldalú értelmezése szociális igazságtalanság, amely szükségszerűen a társadalom bukását vonja maga után.

A megbomlott gazdasági és társadalmi rend romjain elindult hódító útjára a száztorkú szörnyeteg: a kapitalizmus.

A szocializmus és a régi szocialisták.

A feudális gazdasági rendszer kötöttségével szemben egy új eszmeáramlat, irányzat alakult ki, amely minden kötöttségtől mentesen igyekszik az egyén közérdekű magatartása révén a gazdasági élet befolyástól mentes összhangját biztosítani. Ez az irány az individualizmus, amely szerint a társadalom az egyének összetétele; az ember magában is elég arra, hogy szellemének alkotóerejével mindent elérjen. Az aszkézis és megkötöttség után teljes szabadságot kíván az ember, mert az individualizmus felfogása szerint az egyén szabad érvényesülése folytán megszűnnek az ellentétek és megvalósul a tökéletes, összhangban lévő gazdasági élet. Az individualizmus hívei azt mondják: a társadalom önmagában nem létezik, csak az egyesek összetételeként. *Éppen ezért egyéni etikájuk van ugyan, de nincs szociáletikájuk.* Csupán a szimpátia érzést ismerik, az embert a hasznossági okok kötik össze. A szabadságot minden téren, így vallási, gazdasági és politikai téren is megköveteli és semmiféle beavatkozást nem tűr, mert felfogása szerint az egyéni érdekek szolgálata viszi előre a társadalom ügyeit, tehát nincs szükség semmiféle beavatkozásra. Az állami beavatkozást egyenesen károsnak tartja s tiltakozik az egyén cselekvésének korlátozása ellen. Ez már az individualizmus túlhajfása, vagyis a liberalizmus, amely a „homo liber”-t állította a „homo religiosus” helyébe. „Laisser faire, laisser passer, le monde va de lui même”, hagyjuk a dolgokat szabadjukra, a világ magától megy: ez a liberalizmus jelszava. Szabad verseny, szabad kereskedelem, szabad

ipar, szabad munkás, szabad családi élet, a gazdasági erők szabad játéka minden, szabad a kultúra és szabadabb a családi élet is.

Ez a szabadszellem, amely teljesen az egyénre *épitett* mindent s amelynek szociális etikája nem volt, – újabb ellentéteket *vetett* felszínre, amelyek lassan-lassan sajtóbbakká váltak, mint a patriarchális és feudális gazdasági rend sebei.

A szocializmus a liberalizmus, a túlzó individualizmus ellentéte gyanánt jelentkezett, de valójában elméletileg és gyakorlatilag annak leghatalmasabb segítőtje. Egy keverékforma az individualizmus és „az egyes semmi” álláspontján álló universalizmus között, mint Othmar Spann mondja.

Szocializmus alatt azt a törekvést értjük, amely a fennálló gazdasági rendet gyökeresen át akarja alakítani. Az egyént, mint a köznek részét kívánja közjában részesíteni, tehát nem kimondottan az egyén boldogulását célozza.

A szocializmusnak két főiránya van: az utópisztikus, vagy természetjogi és a tudományos, vagy fejlődéstörténeti szocializmus. Az utópisták remélik a jót és szépet, de a célhoz vezető utat vagy nem, vagy a valóságtól elvonatkoztatva keresik. Legismertebb képviselőjük Morus Tamás, a nagy angol államférfiú, aki 1516-ban megjelent művében egy általa elképzelt „Utópia” néven nevezett ország demokratikus berendezését rajzolta meg. Figyelemre méltó utóda az államregények terén Campanella Tamás „Napállam” című regénye, amelynek iránya hierarchikus. Morus és követői az álmodozások terén járnak, mert nem számolnak a kultúra fejlődésével s az emberek rossz tulajdonságaival; mégis érdemükül kell betudnunk azt, hogy elgondolásaikkal, ötleteikkel elősegítették a társadalmi reformokat.

A *szociális kérdéseket a munkásságot illetően*, – az angol gazdasági átalakulás hozta létre a XVIII. század folyamán. A céhek megszűnésével a szabad ipar és kereskedelem indult hódító útjára s megeremtődik a proletariátus és a modern szocializmus. A gépek felfedezésével és tökéletesítésével sok ember válik feleslegessé s a tőke és munka szétválásával megszületik a kapitalizmus.

A modern szocializmus úttörője *Saint Simon*. Szerinte az egész nemzetgazdaságot egy nagy ipari műhellyé kell alakítani, amelyben a termelés tudományos alapon a legtökéletesebb fokra emelkedik. A vagyoni különbség alapja a munkateljesítmény és a tehetség. Iskolájának vezetője *Enfantin*, már az öröklési jogot kívánja eltörölni, mint kiváltságot.

A racionalisztikus szocializmus alapja a köztulajdon volt. Egyik ága az agrárszocializmus, két legkiválóbb képviselője a racionalisztikus szocializmusnak *Hall és Thomson*, akik közül Hall azt kívánja, hogy mindenki annyit dolgozzék, amennyi családjá fenntartásához szükséges s mindenki munkája teljes hozadékát kapja, míg *Thomson* megalkotja az értéktöbblet fogalmát.

Robert Owen a szövetkezeti termelésben látja a kiutat. Ebben a termelésben mindenki részt vesz munkaerejével, mint főkével s munkája arányában részesül a termelt javakban. A munkanélküliség okát a gépekben látta, de mert a gépek használatának elvetését nemzeti érdekből nem helyeselte, a munkanélkülieknek munka ellenében való segélyezését tartotta szükségesnek, a felállítandó munkatelepeken. Az érdekközösség gondolatát hirdette, amikor azt a tételt állította fel, hogy a gazdagoknak, szegényeknek a valóságban közös az érdekük és csak a jelenlegi rossz gazdasági berendezés hozza magával azt, hogy az emberek nem tudnak békében élni egymással.

A francia racionalisztikus szocializmus legkiválóbb képviselője volt *Chartes Fourier*, aki egy község ideális berendezését rajzolta meg. Falanszter rendszerében eltűnik a munka egyhangúsága; inkább a boldogságra, mint a munkára való jogot hangsúlyozza s inkább az élvezet ösztönét akarja termelési tényezővé tenni.

Babeuf forradalmi úton akarja az új társadalmi rendet megvalósítani, az egyenlőség alapján. *Louis Blanc* nemzeti műhelyeket akar felállítani az egy foglalkozást űzők részére, – szövetkezeti alapon.

Proudhon, a francia szocializmus egy másik ismert képviselője, a magántulajdon ellen harcol. Szerinte a magántulajdon lopás, mert a munkásoknak jogos kérésétől való megfosztásából származó jogtalan előny. Az egyéni tulajdont meg kell szüntetni és egy állami bank alapításával kell az egyenlőtlenséget és igazságtalanságot megszüntetni. *Proudhon* szerint az államhatalom is a tulajdon védelmére szolgál.

A régi szocialisták azt hitték, hogy az egész társadalom érdeke közös s így az elég erős is lesz arra, hogy annak elismerése után az ésszerűtlen társadalmi berendezések hiányait eltüntesse és a régi társadalmi rend helyébe egy megfelelő és ésszerű társadalmi rendet állítson. Ugyanez a felfogása az anarchistáknak is, akik szintén az individualizmus képviselői. (*Kropotkin*, *Bakunin*, *Netschajew*).

Az anarchizmus minden állami és társadalmi kérést megsemmisítendőnek tart s ezáltal a termelés megszorozásai reméli. *Bakunin* és *Netschajew* a tettek propagandáját hirdetik a cél érdekében. A régi szocialisták azonban nem számoltak a közgazdaságtan elméletének fejlődésével.

Az első új szocialista *Rodbertus* volt, akinek megjelenésével elindult útjára a tudományos szocializmus.

A tudományos szocializmus.

A tudományos szocializmus keletkezése a gazdasági rend átalakulásával van szerves kapcsolatban. A gép a gazdasági élet mindig nagyobb területét hódítja meg, a termelés üzeme szinte máról-holnapra hihetetlenül gyors lesz, mindig több és több munkást szív magába a fejlődő város, amelynek munkanélküli és dolgozó tömegei egyre élesebben érzik a tőke és a munka ellentétes érdekeit. A szociális kérdés az ipari munkásság kérdése volt, a tőke és a munka viszonyának kérdése, amely mielőbbi megoldást sürgetett.

A közös érdekű társadalom gondolata túlzó optimizmussá vált és a társadalom-gazdasági törvények alkalmazása és magyarázata kerül előtérbe. A közgazdaságban fejlődésére a régi szocialisták nem igen fordítottak gondot, bár arra az új gazdasági rend megteremtése érdekében feltétlenül szükség volt

Rodbertus, a tudományos szocializmus első harcosa, *Ricardo* munkabér és járadék elmélete alapján indul el. A termelés eredményében való osztozás a munka termelékenységének figyelmen kívül hagyásával történik azért, mert a termelési eszközök magánegyének tulajdonában vannak, másrészt pedig a termelés eredményén való osztozást a mai gazdasági rend a piacra bízta, ahol a tulajdon hatalma szabadon érvényesül. Így a termelékenység növekedéséből előálló többlet –járadék alakjában – a termelési javak tulajdonosainak zsebébe folyik. A kis munkabér pedig nem veszi fel az összes termelvényeket s így gazdasági válság áll elő. *Rodbertus* az államra bízta a hányad megállapítását s követeli a

szerződéses szabadság megszüntetését Ez az állam-szocializmus.

Lasalle tovább megy, mikor kimondja, hogy a munkabér a mai gazdasági rendben a létminimum fölé nem emelkedhetik. Ez az u. n. vasbértörvény. *Lasalle* a munkások politikai hatalmának megszerzésére törekszik.

Utódjuk *Marx Károly* (1818-1883), aki Hegel etatista és Feuerbach atheista bölcseleti rendszere alapján áll. Szerinte a gazdasági helyzet és ennek alapja, a termelés állapota, határozza meg az emberi élet szellemi tartalmát. Az élet központi problémája az anyagi megélhetés s így a szellemi élet tartalmát is nagyrésztben a gazdasági helyzet tölti ki.

Ez a materialista történelemszemlélet, a történelmi materializmus, amely a metafizikai gondolkodással szemben a dialektikus kutatási módot választotta. *A materializmus a történelemnek a valóságban meglévő hajtóerőit kutatja.* *Marx* a materializmust átvitte a történelem tudományra s ezzel megalkotta a materialista történelemszemléletet.

A termelőerők, termelő és tulajdoni viszonyok között szoros az összefüggés. A történelmi materializmus szerint ez alkotja a történelmi fejlődés alapját. *A történelmi fejlődés hajtóerejét az osztályharc alkotja.* Az uralkodó osztály döntő befolyást gyakorol a törvényhozásra és közigazgatásra a politikai hatalom megszerzéséhez. Ez az osztály alakítja a közszellemet is. A hatalom alkotja a jogot és a jog biztosítja a hatalmat. A tőkés erkölcstelen, csak a profitot nézi, bár minden ember jólétét kell biztosítani.

Marx az áruk értékmérőjévé az emberi munkaerőt tette. Számítása alapjául a munkaidőt vette alapul, amely „a meglévő, társadalmilag normális termelőerők

figyelembevételével s átlagos ügyességű és intenzitású munkával szükséges a használati tárgy elkészítéséhez. Ez a társadalmilag szükséges munkaidő. Marx érték-elmélete szerint az árunak van használati értéke, ami által jószággá válik s van csereértéke, ami által a jószág áruvá válik.

A többletérték „Mehrwert” elmélet szerint a tőkés a munkabéren takarítja meg a profitot; a tőkés bizonyos munkamennyiséget nem fizet meg. A munkás 5-6 óra alatt megkeresi munkabérét, de 12 órán keresztül kell dolgoznia. Szerinte minden tárgynak pontosan annyi az értéke, amennyi emberi munkát foglal magában. A piacra bocsátott árunak nincs nagyobb értéke, mint akkor volt, amikor azt termelvény alakjában átadták a gyárosnak. Így az egész kapitalista gazdálkodás meg nem fizetett munkabéren alapszik. Az értéktöbblet forrása a munkaerő, amely változó (variabilis) tőke, szemben az állandó (konstans) tőkével, amelyet a termelő eszközök képeznek. A tőke személyi tényezője a munkaerő, amelynek használati értéke nagyobb, mint a csereértéke. A tőkés az értéktöbbletet hozzáadja a tőkéhez s így áll elő a tőke-akkumuláció, a tőke halmozása.

Marx a munkások közgazdája volt s csak a szocialista gazdaság fejlődési irányait állapította meg. A munkásosztály harca az osztályharc, amely az osztályérdekből, illetve az oszfályellentétből alakult ki. A harc a munkabér körül forog. *A gépek feleslegessé teszik a munkást s így áll elő az ipari tartaléksereg.* A felesleg növeli a tőkés hatalmát a munkás felett s azt kiterjesztik az asszonyokra és gyermekekre is s így a férfi munkaerő elértéktelenedik. *Így áll elő a munkásosztály elnyomordása.*

Meggyőződése szerint a nagytőke előretörése folytán a kisüzem tönkremegy s az önálló középosztály

eltűnik. Ez a *tőkekoncentráció* elmélete. A látszólagos túltermelés a kapitalizmus belső válságát *mutatja* s amikor a válság beteljesedik, akkor kell a proletároknak közbelépniök s a tőkét a társadalom tulajdonába átvenniük. Ez az *összeomlás* elmélete. Evolúciós elméletében pedig a jövő társadalom alkotó elemeit határozza meg, amelyek megvannak a kapitalista társadalomban is s így a szocialista társadalom elősegítői lesznek.

Ezek a Marx által felállított tételek, illetve elméletek a marxizmus alapjai. – Marx évtizedeken keresztül behatóan foglalkozott a kapitalizmus kérdésével s tagadhatatlan, hogy már a történelem által is megcáfolt és tarthatatlannak ítélt megállapításai mellett, – bizonyos vonatkozásokban helyesen vonta le következtetéseit.

„Az is bizonyos, hogy Marx és a legtöbb ország szociáldemokrata mozgalma őszintén meg akarta szabaddítani a munkásságot a kapitalizmusban osztályrészül jutott nyomorúságtól”, – mondja dr. Mikos Ferenc a „Quadragesimo Anno gazdasági rendje” című kiváló munkájában. Ehhez a megállapításához mi is fenntartás nélkül csatlakozunk és teljes mértékben helyeseljük azt a megállapítását is, hogy Marx és társai a mozgalom elindításakor „olyan stratégiai hibákat követtek el, amelyek eredménye az, hogy a kapitalizmus ma is fennáll”.

Az egyik hibát abban látja, hogy Marx csak az ipari bérmunkásokat fogadta be a harcoss táborba; a másik pedig az, hogy *„a szociáldemokrácia fiadat üzent olyan társadalmi erőknél, amelyeknek a harcban a kapitalizmussal szemben álló fronton lett volna a helyük és amelyek megtámadásával a kapitalizmusnak önmagánál sokszorta erősebb szövetségeseket szerzett. Ezek a társadalmi erő, a magántulajdon intézménye, az egyéni termelés rendszere, a vallás és a nemzeti eszme.”*¹

¹ Dr. Mikos Ferenc a Qu. A. gazdasági rendje. 33. o.

Tárgyilagos és a való élet által is igazolt kritika ez, amelyet az elfogulatlan olvasó teljes egészében magáévá tehet.

Bernstein, Dávid és Elm bírálat tárgyává tették Marx tanait; bírálatukat *revizionizmusnak* nevezzük. A revizionizmus a történelmi materializmussal, a többletértékelmélettel s a bölcséleti alap kiegészítésével foglalkozik. Támadják az üzemkoncentráció elvét; szerintük nem azonos az a tulajdon és vagyonkoncentrációval, mert a részvénytársaság gyarapodása a tulajdonjogilag érdekelték számát inkább növeli. Különbözik pedig a birtoktalanok száma sem növekszik.

A szocializmus tekintélyes képviselője Kautsky Károly, aki a marxizmust népszerűsítette. Marx és Engels az emberi öntudatot és akaratot is nélkülözhetetlennek tartja. A gazdasági élet új átszervezéséhez a proletariátus megfelelő érettségét, fegyelmezettségét s intelligenciáját tartja szükségesnek. Szerinte a termelő eszköz lehet állami, községi, szövetkezeti és magánkézben is.

Itt kell megemlékeznünk *a keresztényszocializmusról* is, amely a gazdasági kinövéseket akarja eltüntetni a keresztény erkölcs alapján. A gazdasági rend megváltoztatására nem tör, hanem egy mindenkinek javát szolgáló állapotot kíván teremteni az adott nemzetgazdasági rendszer keretén belül. Nem az osztályharc alapján áll, hanem a társadalmi osztályok érdekközöségét hirdeti.²

A *kommunizmus* a történelmi materializmus és az osztályharc alapján áll épúgy, mint a marxizmus. A

² Akik a keresztényszocializmussal bővebben akarnak foglalkozni, azok figyelmét felhívjuk Mihelich Vid „Keresztényszocializmus” c. kitűnő munkájára. (Budapest 1933. Magyar Szemle Társaság kiadása.)

munkásosztályon kívül más társadalmi osztályt nem ismer el és a más osztályokkal való együttműködést kizártnak tartja. A marxizmus egyenes leszármazottja, amely a proletárok diktatúráját akarja megvalósítani, minden ellentétes megmozdulás elnyomásával. Az összes egyéni javak köztulajdonok lesznek s a közösség végzi a javak szétosztását is.

Az új kommunisták legnevesebb képviselője *Lenin* (1870-1924), aki a hatalom megszervezéséből indul ki. Célja a parlament, a bürokratikus szervezet megszüntetése és egy új dolgozó *testület* alakítása, amely törvényhozó és végrehajtó hatalom is. Ez a munkások, katonák és parasztok tanácsszervezete. Elindulási alapja a terror, „zsarnoki beavatkozás” a társadalmi viszonyoknak abba az alakulásába, amely Marx szerint »az emberek akaratától függetlenül« megy végbe. Trockij és Stalin ugyancsak a terror mellett foglalnak állást,

A szindikalizmus külön szakszervezetekben él, centralizáció nélkül. Alaptétele a forradalmi sztrájkokkal véghezvitt gazdasági osztályharc. A társadalmi osztályok megdöntésére törekszik. Nemzetközi és antimilitarista.

Liberalizmus és kapitalizmus.

Az arisztotelészi skolasztikus filozófia szerint a világ nem Isten, hanem az Isten alkotása. Az ember (mikrokozmosz) a föld (makrokozmosz) királya. Mint természeti lény alá van vetve a fizikai világnak, mint eszes lényt pedig köti az erkölcsi törvény. Ez az erkölcsi törvény írja elő, amit követnünk kell s ha az erkölcsi rendből kiszakad az ember, – elpusztul.

Bacon (1561-1626) és Hobbes (1558-1629) megalapítják a filozófia új irányát, a naturalista (materialista) irányt, amely szerint az emberek nem azért egyesültek szerves társasággá, mert természettől fogva társas lények, hanem megfordítva, mert „bellum omnium contra omnes” (mindenki háborúja mindenki ellen) a természetes állapotuk s ezért az önfennfartási ösztönünk követeli a szerződést, az államot. Hobbes szerint az államforma eszménye a „korlátlan monarchia”. – Elveti a szabad akaratot, a pozitív erkölcsi törvényt s az ember cselekedeteit önző célokból, a külvilág hatásaiból vezeti le. *Ezzel kiszakadt az ember az erkölcsi rendből s vele együtt a közgazdaság is, amelynek alapja a teljes egyéni szabadság és szabadverseny lett.* Az önzés lépett előtérbe. A közjó, az általános jólét helyett *a profit lett a cél.* Megszületett ezzel a liberalizmus, amelynek negatív formája a teljes szabadság, pozitív formája pedig a teljes önrendelkezési jog. Tudományos formában először *Smith Ádám* foglalkozott a liberalizmussal az 1776-ban megjelent „Vizsgálódások a nemzetek gazdagságának okairól és természetéről” című művében. Nemzetgazdasági rendszerében Smith az önzés és egyéni szabadság alap”

ján áll. *Malthus* pedig a „népesedésről” írt munkájában azt fejtegeti, hogy az emberek a geometriai haladvány szerint, míg az élelmiszerek csak aritmetikai arány szerint szaporodnak, s így az élelmiszerek megszerzésének nehézsége állandó előidézője a népnymorodásnak. Ricardo Dávid Smith követője; tanítása szerint a tőke hasznát és a munkabér nagyságát a kereslet és kínálat aránya szabja meg.

A liberalizmus teremtette meg azt a légkört, amelyben kifejlődhetett a kapitalizmus. „A kapitalizmus az a gazdasági rendszer, amelyben a tőke jogán a termelésben és jövedelemoszlásban résztvevők a többi termelési tényező jogán résztvevők felett olyan gazdasági fölényben vannak, amely lehetővé teszi velük szemben a saját ellentétes érdekeik és akaratuk feltétlen érvényesülését. Röviden: a tőke feltétlen gazdasági hatalmi fölényen alapuló gazdálkodási rendszer”.

Ez a hatalmi fölény és a tőke amoralitása megteremtették az iparban az újabb jobbágy és rabszolga sereget. A teljes szabadságot és az önrendelkezési jogot egyoldalúan, csak önmagára vonatkoztatva értelmezi a tőke, míg másokat azok élvezetéből kizár. Nincs tekintettel az egyénre, csak a profitot hajhássza és ebben a hajszában a munkás csak termelési eszköz, a munkabér csak termelési költség. Nyilván nem a géptechnika az oka a gazdasági válságnak s naivítás ma már a gépek ellen harcolni, vagyis a luddizmus hívévé szegődni. Tény az, hogy a válságnak nagy részben a tőke az oka, amely részvétlenségével, lelketlenségével tüntet. Hatalmával milliók életét irányítja és szorítja le a haszonelv alapján a munkabért a lehető legalacsonyabb fokra. A liberális eszmék következtében a pénz lett a társadalom ura, a mindenható pénz, amely a becsülettel vált egyen-

¹ Mikos Ferenc id. mű 11-12 o.

lové s amely előtt minden ajtó megnyílik. A mérhetetlen pénzhétség és birtokvágy, az Obermensch gátlás nélküli, akár mások letiprásával való felemelkedése és előretörése a teljes szabadság talajából virágozott ki. *Behatolt a liberalizmus szelleme a vallási élet területére is; a vallás „magánügy” jelszóval elősegítette, megteremtette az istentagadás útjait.* A liberális felfogás fogyatékos erkölcsi felfogáshoz s végeredményben antiszociális magatartáshoz vezetett. Ismét beigazolóódik az a tétel, hogy az erkölcsi világrendből való kiszakadás a liberalizmus szabadosságát hozza magával. *A mai kor felfogása az, hogy ami hasznos az jó s az egyéni haszont elv hátraszorítja a közjó fogalmát.* Amikor tehát liberális-kapitalista gazdasági rendről beszélünk, szükségszerűleg egy erkölcsi fogyatékos, a szociális szempontokat figyelmen kívül hagyó gazdasági rendszert értünk alatta, amely válságban van. *„Nem a magánkapitalizmus van válságban, hanem a kapitalizmus minden lehetséges formájában.* Válságban van az a rendszer, amelyben a termelési tényezők felett a tőkének hatalmi fölénye van, válságban van a hatalmi fölény, amelyből egyre nagyobb részt hasít le magának két másik termelési tényező: a munka és az állam.”²

Az új gazdasági rendszerben azonban már a munka fölényének kell megmutatkoznia, hogy évezredek küzdelmei után jogaiba léphessen a dolgozó ember.

² Dr. Mikos Ferenc id, mű 18 old.

A dolgozók helyzete.

A dolgozó ember, legyen az szellemi, vagy fizikai munkás, munkaerejét bérbe adja a munkaadónak. Mivel legtöbbször nem támaszkodhatok másra, mint munkaerejére, szükséges, hogy munkájával olyan bérhoz jusson, amely maga és családja tisztességes megélhetését biztosítja. Tény az, hogy a termelvények értékének nagyobb részét a munkaerő produkálja s ehhez megfelelően kell kivennie a munkásnak a megfelelő ellenszolgáltatást, a termelésből ráeső jövedelmet. *A munkás „méltó az ő bérére.”*¹

Mégis azt látjuk, hogy a dolgozó ember állandóan harcban áll a munkaadóval éppen azért, mert munkája bérét megközelítőleg sem kapja meg. Különösen súlyos kérdést képez az ipari munkásság helyzete, amelynek legnagyobb részét a szocializmus gyakorlati megvalósításaért küzdő szociáldemokrácia gyűjtötte össze és küldte harcba az osztályharc alapján Marx és Engels „Világ proletárjai egyesüljetek” – hangzatos felhívása nyomán.

A harc főképp a munkabér kérdése körül forog ma is, mert ez a kérdés a legégetőbb és a legsürgősebb megoldásra vár. Ugyan a bér megállapítása bérszerződéssel történik, de a szerződés megkötésénél *a munkás nem egyenrangú Jelként áll a munkaadóval szemben*, aki végeredményben saját tetszése szerint állapítja meg a munkás bérét. Minden embert megilleti a munka joga, amely egyben kötelessége is s az egyezkedésben a munkaadó lelkiismeretének és erkölcsi érzékének kell a

¹ Lukács ev. 10, 7.

döntő szerepet vinnie. „A munkabér sohasem csökkenhet annyira, hogy már a munkás tisztas eltartására sem elégséges ... E követelés fontosabb és előbbre való az egyezkedők szabadságánál.”² Sok bajnak és keserűségnek vehetné elejét az Egyház azzal, ha a papság a szószéken és gyóntatószékben is szüntelenül hangoztatná a munkaadó köteleességét a munkabéregyezkedés körül.

A legtöbb munkaadó úgy vélekedik, hogy sok a munkás s így az áruk kereslet és kínálat törvénye alapján tetszés szerint állapíthatják meg a munkabéretet. Az erkölcsi rendből kiszakadt munkaadó nem érez együtt munkásával, nem látja annak nyomorát, sőt emberi mivoltát sem; legtöbbször csak eszköznek, termelési költségnek tekinti.

Ezt a felfogást ugyancsak a liberalizmus szülte. A teljes szabadság megteremtette a szabadversenyt, a tőkés versenyfutását, amelyben az győz, aki a legolcsóbbat tudja produkálni. Csökkenteni kell tehát az eredmény érdekében a termelési költséget és mert a munkabért is egyszerűen csak termelési költségnek tekintik, – természetszerűleg a munkabérek leszállítására kerül a sor. A céhrendszer minőségi termelésének helyébe a mennyiségi termelés lépett; óriási árumenyiségeket dobott piacra a kapitalizmus s ezzel előidézte az ipari válságot. Az olcsón fizetett munkás rossz fogyasztó lett s a tömeg vásárlóerejének csökkenésével árukészletek halmozódtak fel. Ez a körülmény csak a munkások elbocsátásához vezethetett s így a munkanélküliség állandósulásához. A tőke nem látva hasznát biztosítva, sztrájkba lépett és az alacsony munkabérekkel elért nyereségével a várakozás álláspontjára helyezkedett. *Önmagát éli fel így lassankint a haszonelv nagytőkéje.* A tőke munkabérleszorító tendenciájának

² R. N. 34.

szomorú gyümölcse az asszony- és gyermekmunka. Éhbérért dolgozik sokszor a férfimunkás és fillérékért az asszony- és gyermekmunkás.

Ma nemcsak a munkanélküliség óriási pusztításáról beszélhetünk, hanem a dolgozók megdöbbentő nyomoráról is. Az 1 P 50 filléres napszámbérek, a 18-20-22 filléres, a női- és gyermekmunkásoknál pedig a 8-10-12 filléres órabérek a munka aláértékelését, lebecsülését és a munkás kiuzsorázását, végeredményben pedig lassú elsorvadását jelentik. Többgyermekes családapák heti 10-12 vagy akár 20 pengős heti keresetükből kénytelenek vegetálni és még családjukról is gondoskodni. – Csodálattal kell adóznunk annak a szívósságnak és életművészetnek, amellyel megalázó éhbérükből élni képesek. „A nyomor végül is elfogadtat minden bért, még akkor is, ha már szinte semmivel egyenlő. És ugyanakkor a munkaadók abban a tudatban ringathatnák magukat, hogy igazságosak munkásaikkal szemben, mert a helyi szokások, vagy általuk szokásossá tett bért fizetik? Soha!”³ A helyi szokásos napszám vagy munkabér a tőkés megállapításától, a munkaadó önkényétől függ. A munkás abba nem szólhat, meg nem kérdezik; elégedjék meg a megállapított munkabérrel, vagy mehet, ahova akar. Ez a munkaadó felfogása a munkabér kérdéséről. A még dolgozó bérmunkások legnagyobb része valójában még hatósági támogatásra szorulna, hogy munkabére kiegészítése után emberileg gondoskodhassék magáról és családjáról. Nincs sokkal jobb helyzete, mint a munkanélkülinek, mert munkája mellett is csak nélkülözésnek van kitéve. A hiányos táplálkozás, az embertelen lakásviszonyok, a hiányos ruházat belopja a betegség csiréit a családba s koráven, 50 éves korára már munkaképtelen családfőket produkál, nemkülön-

³ P. J. Drinck O. M, I. id. mű 62. old.

ben beteg, csenevész gyermekeket, akiket a mostoha viszonyok előre a kórházak lakóivá jelöltek ki.

Nemcsak a termelés a fontos, hanem a javak elosztása is. Az általános jólét megvalósítására kell törekednünk. *Fuchs-Schmoller* szerint a jövedelemeloszlás törvénye: 1) az alsó osztálynak annyi keresete legyen, hogy emberhez méltó életet élhessen, 2) minél számosabb középső fokozat kapcsolja össze az alsó osztályt a felső osztályokkal, 3) a felemelkedés a felsőbb osztályokba legyen aránylag könnyű és akadálytalan. 4) a már elért fokozat legyen biztosítva, az alsó osztálynál munkanélküliség esetére is. Ezzel szemben azt kell látnunk, hogy az emberhez méltó élettől még soha sem állott távolabb a munkás, mint ma; a középosztály maga is az alsó osztályba zuhan s így nincs összekötő kapocs és fokozat az alsó és felső osztály között.

„Eddig nem létezett társadalom, amelynek szociális szabadsága lett volna; az emberek erőiknek megfelelően nem érvényesülhettek; az egyik elnyomta a másikat, elfoglalta terét, kiszorította s munkájának gyümölcsét megette... *egyszóval az egyik elveszi a másiktól a megélhetést; az egyik elszedi a másiktól a pénzét. Íme ez a signatúrája a szociális szolgátnak.* Szegénység sok munka mellett; amit dolgozunk, azt mások élvezik, – munkánk hasznát elveszik mások, egyéniségünk másnak szolgál; mi nem vagyunk szabadok” – mondja *Prohászka*.⁴ Milyen csodálatos éleslátással ismerte fel és állapította meg a kor diagnózisát, a liberalizmus lényegét és éppen ezért tudja oly tökéletesen meghatározni romboló hatását is. „Föl akarták szabadítani a munkát s szolgájává tették a tőkének, föl akarták szabadítani a munkást és védtelenné tették a hatalmassal szemben, megakarták oldani a nemzetek

⁴ Prohászka Ottokár. „Korunk lelke” c. könyve I. cikkében.

békóit, melyek a föld rögéhez kötötték és kivették lábai alól a gyékényt, a talajt, amelyen álljon; ki akarták emelni az ipart a céhek copfos korlátaiból és leszakították a gátakat, melyek a pénz hatalma ellen az individuális tehetséget védték”.⁵

A kapitalizmus gazdasági rendszere nem valósítja meg azokat a követelményeket, amelyeket egy erkölcsös és emberséges gazdasági rendszertől várunk. Nincs benne melegség, megértés és szeretet s ezért hiányzik a szociális igazságosság is. A nagytőke legnagyobb részben Werner Siemens szellemében él és csekszik, aki már a XIX. században azt ajánlja testvérének: „*Csak légy mindig szigorú és kíméletlen. Ez egy ekkora üzemben szükséges*”. Nincs lelki és érzelmi kapcsolat; az üzlet elnyelte a lelket, elsikkasztotta az embert.

Maga a munka is más, mint a géptechnika kora előtt. Régen lélekkel dolgozott a munkás az elejétől végig általa előállított munkán; ma azonban a munkamenet egyes fázisaiban más és más váltja fel s a racionalizált nagy üzemekben géppé válik a munkás is. Érzéketlen géppé, ugyanazon mozdulatokkal hónapokon, éveken keresztül; munkája eredményét nem látja s így abban örömét sem találja. A racionalizálás következtében részeire bontották a munkát és pl. a szövetgyártásnál 34, a cipőkészítésnél pedig 16 különféle, más-más által végzett munkarészlet van. Ez a munka nem nevel; ellenkezőleg: megöli a lelket.

A modern szegénység bűn és igazságtalanság. Ez a szegénység nem az evangéliumi szegénység. Prohászka hitvallása ez.

Ide vezette a munkásságot a kapitalista gazdasági rendszer, amely az erkölcs uralma helyett a pénz uralmát valósította meg.

⁵ Prohászka Ottokár: „Korunk lelke” c. könyve I. cikkében.

A munkabérekkel kapcsolatban kell megemlékeznünk a bérfizetési rendszerekről. Az időbér és darab-
bérrendszeren kívül ismerjük az akkordbért, amely az időt és az eredményt, teljesítményt kapcsolja össze. Az akkordrendszer lehet akkordmester-rendszer, ha saját számlájára vállalkozik a vezető és csoportakkord, ha a vezető az akkordisták egyszerű megbízottja.

Előfordul, ha a munkás sokat keres így, – az akkordbért leszallítják. Ez az akkordnyomás. – Az akkordrendszer továbbfejlesztése a praemium rendszer, amely az akkordnyereségnek a munkásokkal való megosztásában áll. Ez a megosztási arány különböző» Legismertebb ilyen bérfizetési rendszer a Taylor-féle, amely időszámításon alapszik. Időbér nincs, a munkás akkordbért kap, ha a kitűzött idő alatt elvégzi a munkát. Ha gyorsabban, vagyis időn belül végez a kitűzött munkájával, jutalmat kap. Ezzel a praemium rendszerrel, mivel a munkás kiuzsorázásához, tehát visszaéléshez vezet, sok baj van. A bérskálarendszer a megélhetési viszonyok és a bér, tehát nem a teljesítmény és a bér között keres összefüggést. Megemlékezhetünk még a nyereségrészesedésről, amelynek az a hátránya, hogy veszteség esetén semmit sem kap a munkás s ha nyereség van is, csak hosszú időközben fizetik ki.

A munkabérnek fedeznie kell a munkás és családja életszükségletét. „Először is a munkás és családja életfenntartásához elégséges munkabér illeti meg a munkást”.⁶ Ez „a társadalmi igazságosság követelménye”.⁷ Ezzel szemben a gyáripari munkáságnak csak 3%-a keresi meg a létminimumot, míg a többi azon alul marad.

Ezt a társadalmi igazságot sürgezzük mi is s ennek

⁶ Qu. A. 39.

⁷ u. o.

az igazságosságnak mielőbbi megvalósításáért szálljunk harcba különbség nélkül.

A szociális érzék teljes hiánya és a munkás kiuzsorázása nemcsak a munkabér, hanem a munkaidő kérdésénél is megnyilvánul. Bár a munkaidő jelentős részben szabályozva van, mégis tág tere van a munkakerők kihasználásának az ipari munkásoknál, segédmunkásoknál s napszámosoknál egyaránt. Ezeken a nehézségeken csak a munkaidő kormányhatósági megállapítása segít, amely épúgy megvalósítható lenne egy-két kivétellel a munka egész területén, mint ahogyan megvalósították eddig is azt a bér és munkaidő tekintetében egyes iparágaknál (asztalos, kőművesipar stb.). A túl hosszú munkaidő szociálpolitikai tekintetben is káros s éppen ezért a maximálás jogosult. A 8 órás munkaidő először Franciaországban valósult meg, a háború alatt pedig Németország, Ausztria és Észtország hpzták be s végül az 1919. évi washingtoni egyezmény szintén elfogadja a 8 órás munkanapot.

Angliában még előbb kiharcolták a 8 órás munkaidőt, sőt a bányamunkások munkaideje már csak 7 és fél óra.

A munkás törekvése: minél kevesebb munkaidő mellett, minél nagyobb munkabért elérni; a munkaadó pedig: minél nagyobb munkateljesítmény a bér felemelése nélkül. A két törekvés ütközik egymással; szerintünk a 8 órás munkanap adja a méltányos munkaidőt. A munkaidő indokolatlan csökkentése s ugyanakkor a munkabér emelése a munkás kötelességérzetét is megöli, tehát erkölcsi szempontokból sem kívánatos.

Ezek volnának a munkabér és munkaidő kérdései az ipari munkásságot és a napszámosokat tekintve. A munkabér- és munkaidőuzsora azonban nemcsak az ipari munkásságra vonatkozik, tehát nemcsak a Marx

által kiváltságolt és harcba indított tömegekre, hanem más foglalkozási ágakra is.

Különösen nehéz a magántisztviselők helyzete, akiknek életnívója az utolsó évek alatt rohamosan csökkent. De míg az ipari munkásság munkaideje és munkabére egyes iparágakban szabályozva van, más iparágakban pedig állandó szinten mozog, addig a magántisztviselők fizetése és munkaideje a legteljesebb mértékben bizonytalan és változó. A legtöbb munkaadó szinte napszámbért fizet alkalmazottjának, akit nemcsak 8 órán át, hanem sokszor 10-12 órán át foglalkoztat s ráadásul még túlórárt is követel. Bátran megteheti, mert törvényes szabályozás nincs; a munkaadó saját belátása és érdeke szerint jár el. *Az az elhagyatottság és törvényenkívüliség, amely a magántisztviselők osztályrésze, olyan helyzetbe sodorja őket, hogy kénytelenek a munkaadó érdeke szerint a legkisebb bérért a legnagyobb teljesítményt nyújtani.* Számos munkaadó elbocsátja bevált alkalmazottját, hogy olcsóbb munkacserét fogadjon fel, mert jelentkező mindig akad. Minél inkább leszorítani a munkabéreket: ez lett az elv lefelé, – ellenben a vezérigazgatók és elnökök busás jövedelmeket élveznek. Éppen ez az oka annak, hogy a magántisztviselők felerészének jövedelme csak a munkásosztály életszínvonalát biztosítja.

Igen érdekes cikkben vázolja a magántisztviselők helyzetét *Almássy Gusztáv*. „Az íróasztalok rabszolgái”⁸ c. cikkében kimutatja, hogy az 1930. évi népszámlálás szerint 125.000 volt a magántisztviselők száma s ez a szám eltartottakkal együtt félmillió lelket jelent. 1920-ban a bányászat, ipar, kereskedelem és hitelügy 75.000 tisztviselőt alkalmazott, míg 1930-ban már 102.000 főt. Keresetük azonban sokszor a fizikai munkások létmini-

⁸ Új Kor. 1936. okt. 22-i számában 70. o.

mumát sem éri el. A MABI adataival bizonyítja, hogy Budapesten és környékén a magántisztviselők 82.4%-a 200 pengőnél kisebb fizetést kapott, vidéken pedig a magántisztviselők 88%-a kapott 200 pengőnél kevesebb havi fizetést. Ugyancsak a MABI és OTI adatszolgáltatása azt mutatja, hogy a magántisztviselők közel fele csak 100 pengőt, vagy ennél is kevesebb fizetést kap. Hogy miként tudja biztosítani csak az elsőrendű életszükségeit, rejtély marad. Keresete még az anyagi szüksége kielégítésére sem elégséges, pedig végzettsége, társadalmi állása alapján kulturális igényei is vannak. Általánosan bevett szokás, hogy ma már 40-50 P kezdőfizetéssel alkalmazzák a munkaerőket s 3-4 év munkája után érhetik el a 100 pengős havi fizetést.

Rámutat Almássy arra is, hogy ez a létminimum alatti fizetés az oka annak, hogy a magántisztviselők köréből kerül ki a legtöbb álláshalmozó. Kénytelen 3-4 munkaadónál dolgozni, hogy a legelemibb szükségleteit fedezhesse, bár főmunkaadójánál is napi 10-11 óra, sőt némely munkaadónál 15 óra a munkaideje. Ezenkívül „a nehéz viszonyokra való tekintettel” még túlórákat is követel alkalmazottjától a főnök. Az alkalmazottak közel egy tizede nem ismeri a nyári szabadságot, sőt vasárnap is dolgozniuk kell. „S még szegényteljesebb, hogy az átlagban túldolgozott magántisztviselő igen gyakran még az önbecsülését is munkahelyének áldozza. Nem egy helyen a bánásmód minden, csak nem emberi, arról nem is beszélve, hogy a gyors és gépirónoktól, avagy más fiatalabb női munkaerőfői egyúttal gyors odaadást is követelő munkaadó a szinte színpadról lelépő mindennapos figura”.⁹

Jól mondja Almássy cikke befejezésével: „A tükörfényes nadrágú könyvelő ma már nem vicclapfigura,

⁹ Új Kor. 1936. okt. 22-i számában 80. o.

hanem ennél sokkal több: pusztuló középosztályunk egyik rétegének élő valósággá vedlett prototípusa”.

Első teendő volna a munkaidő törvényes szabályozása s a létminimum megállapítása. Az a létbizonytalanság, amely az ipari pályán és a magántisztviselők fölött Damokles kardjaként lebeg, – tartja vissza az állástalan ifjakat is a szabad pályáktól s inkább a szellemi szükségmunka felé törekszenek, amely ugyan jelent havi 25-30 P-t, de a várakozás hosszú évei kiölik lelkükből a vállalkozási kedvet és a fiatalos lendületet.

Emberhez nem méltó életet kénytelenek élni általánosságban a mezőgazdasági cselédek és munkások, illetve napszámosok is. A mezőgazdasági munkáskérdés lényegesen különbözik az ipari munkáskérdéstől *Matolcsy Mátyás*, a kiváló szakíró, a mezőgazdasági lakosságot három főcsoportba osztja; ezek: a mezőgazdasági cselédek, a kisbirtokosok és kisbirtokosnapszámosok. A cselédség állandóan foglalkoztatott, a kisbirtokos is talál a földjén munkát, míg a kisbirtokosnapszámos, ha saját földjét megművelte, idénymunkát végez.¹⁰ A mezőgazdasági munkás terményben kapja rendszerint a bérét, a cseléd pedig mindenkor természetbeni járandóságot kap. Ez a természetbeni járandóság nem tesz ki sokszor többet, mint évi 300-400 pengőt, amiből 8, esetleg 10 tagú családjával kell a cselédnek megélnie. A mezőgazdasági napszámos pedig napi 60-80 fillérért dolgozik, nem 8 órát, hanem 12 órát; esőben, sárban, a nap hevében. Így fordulhat elő azután, hogy $\frac{1}{4}$ kg. sót vagy cukrot csak úgy tudnak megvenni, hogy hárman adják össze a filléreket, hogy az alföldi falvakban zsírt, vagy a kenyéren kívül

¹⁰ Dr. Matolcsy Mátyás: A mezőgazdasági munkanélküliség Magyarországon.

rendes táplálékot nem látnak a mezőgazdasági munkások, de meglátogatja őket a csecsemőhalandóság, tüdővész és a betegségek légiója. A tanyákon másfél millió magyar él, orvos nélkül, beszorítva a megközelíthetetlen tanyákra.

Magyarország lakosságának fele a földdel foglalkozik. Nem lehet tehát közömbös a mezőgazdasági lakosság sorsa.

Dr. Matolcsy Mátyás és dr. Varga István „A nemzet és jövedelme” c. rendkívül érdekes műben megdöbbenő adatokat közöl a mezőgazdasággal foglalkozók helyzetéről.¹¹ Ezek szerint 562.528 (687.821 cs. tag) föld nélküli mezőgazdasági munkásnak 84 millió munkanap, aprójószághozadéka és gyűjtött fa összértékét számítva 229 millió P, tehát 183 P évi jövedelme van s így naponta 50 fillér esik egy lélekre. A gazdasági cselédek 218.440 (381.578 családtag) konvenció, készpénz, természetbeni stb. jövedelme 123 millió P, tehát évi 205 P 30 fillér; így a napi jövedelem még mindig nincs 60 fillér.

A 10 holdon aluliak 1,750.000 lélek, – 131 millió munkanap haszonértéke és aprójószágokból stb. eredő jövedelme 476 millió P, amelyet 78 millió P kamat terhel; tehát a fennmaradó 398 millió pengőből egy lélekre évi 227 P, egy óra 19 P, egy napra 64-65 fillér esik. A 10 és 100 hold közöttiek lélekszáma 772.000, jövedelme 398 millió P, amelyből le kell vonnunk a 67 millió kamatterhet; marad tehát 331 millió; évi 430 P, havi 36-45 P, napi 110-1.20 P,

Ugyanígy a kispolgárság évi jövedelme 342 millió P. Az említett kategóriák összlétszáma 6 millió 136.000, az összlakosság 80%-a 2.000 millió P évi jövedelemmel, ami a nemzeti jövedelem 44%-ának felel meg. Ezek szerint a nemzeti jövedelem 56%-a a lakosság 20%-ának

¹¹Magyar Kultúra 1936. aug. 1-15 sz.

jut. Ez a kép hüen, a statisztika meggyőző erejével festi le a szociális viszonyokat.

Ilyen körülmények között nem lehet csodálni, hogy a munkásság és kispolgári osztály színvonala állandóan csökken.

A jelenlegi gazdasági rendszer erkölcstelen, mert a jövedelem eloszlás súlyos igazságtalanságokat takar. A 20% gazdaggal szemben áll az elszegényedett ipari és mezőgazdasági munkásság, kistisztviselők és törpebirtokosok nyomorult serege. Erről a szegénységről mondja Prohászka: „*Ez a szegénység a 7. parancsolatot lábbaltipró szociális rendből való. Az emberek szegények, mert kifosztották őket, kevesek elrabolják milliók keresményét*¹²”

Súlyos bajok ezek, szociális bajok, erkölcsi bajok, amelyeken a magyar ember, a dolgozó ember érdekében sürgősen segítenünk kell. Az óra tizenkettőt mutat.

¹² Dr. Tamás József: Prohászka Ottokár társadalom szemlélete 13. o.

A munkások önségélye.

A munkásság a tőke elleni harcban teljesen ki van szolgáltatva a tőke hatalmaskodásának és önkényének. Különösen egyedül állott a géptechnika, a gyáripár kifejlődésekor s magára utaltságának tudata ráébresztette a szervezkedés fontosságára.

Így alakultak meg a *szakszervezetek*, amelyekben az ugyanazon foglalkozási ágban dolgozók tömörültek közös érdekeik védelmére. A szervezkedés joga a munkást feltétlenül megilleti. Azonban ennek a szervezkedésnek nem szabad az osztályharc, az osztályérdek alapján állnia, hanem kizárólag a munkás jólétének és boldogulásának biztosítása végett kell működnie. Épúgy nem lehet túrni az osztályharcot, mint a szabadversenyt. Először arra törekedtek a szakszervezetek, hogy a munkafeltételeket megjavítsák, hogy a munkakínálat szervezését maguk irányíthassák. Ennélfogva minden eszközt felhasználtak arra, hogy táborukat és így erejüket növeljék. Gazdasági céljaik mellett politikai térre is átcsapott a működésük s a politikai hatalom megszerzésére törekedtek. Hatalmuk növelésére a sztrájk, bojkott s kizárás eszközeit használták fel. A szakszervezetek létjogosultsága a munkásérdek megvédésére, a munkások boldogulása, jóléte elősegítésére irányulhat, – mihelyt azonban közérdekellenes magatartást tanúsítanak, – az államhatalomnak kell működésükbe beavatkoznia. Éppen úgy, mint a kapitalista gazdasági rendszer káros kinövéseit, hasonlóképpen a szakszervezetek működésének szélsőségeit is az államhatalomnak kell lenyesnie, mert mindig az osztályér-

dekeken felülemelkedő s az állam célját betöltő közjó megvalósítása a *cél*.

Az első szakszervezetek a Trades Unionok voltak Angliában. Ezek a szakszervezetek először teljesen gazdasági alapon állottak; kizárólag a munkásjólét előmozdítására irányultak s valóban nagy eredményeket értek el. Szervezkedési szabadságukat csak 1842-ben ismerték el. A gazdasági törekvéseket a marxizmus eszmevilága fonta át s a forradalmi szellem kerekedett felül. Az egyéb országokban alakult munkásszervezetek már eleve a szocializmus alapjain indultak el. A szakszervezetek munkásjóléti céljaik megvalósításában, tagjaikat sztrájk, baleset, munkanélküliség stb. esetén segítik és kulturális célokat igyekeznek megvalósítani akkor, amikor tagjaiknak művelésére tanfolyamokat, előadásokat rendeznek.

Bálás Károly „A szociálpolitika főkérdései” c. művében a már fentebb említett megállapításokon kívül azt fejtegeti, hogy míg a szakszervezetek egyrészt munkásjóléti szervezetek, másrészt azonban forradalmi jelleggel bíró szocialisztikus és kommunisztikus fenyezők is. Ezért ufópia szerinte azt remélni, hogy a szakszervezetek indifferens szervezetekké váljanak. Ha tehát a szakszervezetek meg akarnak felelni hivatásuknak, az egyéni és osztályérdeken kívül a közérdek szempontjából is arra kell törekedniök és akkor lesznek eredményesek, ha efficiens termelési és ennek folytán eredményes társadalmi szükséglet kielégítését tartják szem előtt és sorozzák legfontosabb érdekeik közé.

Mivel pedig a közelmúlt és jelen tapasztalatai is igazolják, hogy a munkásszervezetekben a forradalmi, kommunisztikus szellem kerekedett felül a legtöbb államban, szerintünk az osztályharc alapján álló szak-

szervezetek helyett *a közérdekei szolgáló munkásszervezeteket kell létesíteni.*

Olaszországban Mussolini a szakszervezetek helyett a szakegyesületeket hívta életre s azokban nemcsak a munkások, hanem a munkaadók is helyet foglalnak. A törvényesen elismert szakegyesületek vezetői jogi személyek és hatáskörük kiterjed az ugyanazon szakmákba tartozó összes munkaadókra és munkásokra még akkor is, ha nem tagjai a szakegyesületeknek. Van községi, kerületi, tartományi; országrészre vagy országrészekre kiterjedő és országos szakegyesület

A törvényesen elismert szakegyesületek által kötött kollektív munkaszerződés kiterjed az összes munkásokra és munkaadókra, művészekre és szabadfoglalkozásúakra, akikre a szakegyesület működése vonatkozik. Vitás esetben a munkaügyi bíróság dönt. A kizárás és a sztrájk tilos s büntetés alá esik. A sztrájkjog megilleti a munkást más országokban, sőt bizonyos esetekben, az esetek túlnyomó részében, szükséges és hasznos is a munkásság jogos követeléseinek biztosítására, de vannak esetek, amikor a sztrájk túlzott s nem teljesíthető követelések vagy nem gazdasági követelések elérésére irányul.

Vitathatatlan azonban, hogy akármilyen követelés biztosításáról van szó, – arra a sztrájk nem alkalmas eszköz, mert megbénítja a gazdasági életet, felkelti a tömegszendélyt és a hosszabb ideig tartó munkabeszüntetés elsősorban a munkás kárára van.

Nem szabad tehát a köz érdekében visszariadnunk az államhatalom belenyúlásától, amely, mint Olaszországban történik, az emberiességi szempontokat teljes mértékben figyelembeveszi és a munkásnak tisztességes kenyeret biztosít. A munkások önségélyét célozzák még: a sztrájk, jogvédőirodák, párttitkárságok is.

A keresztény szakszervezeti mozgalom erkölcsi alapokon áll a marxizmus alapján álló szociáldemokrata szakszervezeti mozgalommal szemben. A gazdasági életet nem célnak tekinti, hanem célhoz vezető eszköznek, amely az erkölcsi kultúrát jelenti. Igazságosabb, szociálisabb gazdasági életet kíván; ezt a gazdasági rendet azonban nem a jelen gazdasági rend teljes megsemmisítésével, hanem az erkölcsi törvények alapján való átszervezésével s a káros kinövések eltüntetésével kívánja elérni. Hangsúlyozottan nemzeti alapon áll s mivel a társadalmi érdekközösség gondolatában él, – az osztályharc jogosultságát nem ismeri el. A keresztényszocializmus az evangélium alapján állva harcol a tisztességes megélhetésért, a társadalmi igazságosságért s alapállásával a rendi állam irányát képviseli.

II. RÉSZ.

A munkanélküli ember.

I. FEJEZET.

A munkanélküliség és okai.

„Igyekeztek... önkézetekkel dolgozni, amint megparancsoltuk nektek,”¹ – mondja szent Pál apostol. Ez a parancs, a munka parancsa, a munka kötelességének s egyben jogának is hangsúlyozása. Az ember munkára lett teremtve, munkára, amely tartalmat ad az emberi életnek. Munka nélkül nem teljesedik be az ember rendeltetése. *Legelemibb és legteljesebb joga mindenkinek, hogy maga és családja fenntartásáért dolgozhassék.* A munka elvesztése az élet elvesztését vonja maga után, tehát merénylet az élet ellen.

Mégis azt látjuk, hogy közel 20 millió a munkanélküliek száma és a családtagokat is számítva, – legalább 70-80 millió embert sújt a munkanélküliség örjítő nincstelensége. A családfők millióinak kezéből kiverték a munkaszerszámot és koldustarisznyát akasztottak nyakukba.

Korunk szörnyű veszedelme a munkanélküliség réme, a kiéhezett embermilliók, akik munkát és kenyeret, az élet szent jogát akarják és meghallgatás nélkül maradnak.

A munkanélküliség okai a világgazdaság válságában, a munkapiac szervezetlenségében, az autarchiára való törekvésben, a vámhatárok elzártságában, a gazdaságilag is gúzsbakötő békeszerződésekben stb. kere-

¹ I. Tessz. 4, 11.

sendők. A válság valójában és elsősorban lelki válság. A gazdasági élet erkölcstelen felfogásának és berendezkedésének abszolút csődje, a liberalizmus lelki gyermeke. A teljes szabadság és szabadosság gondolatai és irányelvei a kapitalizmus gazdasági rendjében csúcsosodtak ki és a profithajhászó mammonizmus az emberiségre zúdította a gazdasági válság szörnyű rémét: a munkanélküliséget.

A válsáért és a munkanélküliségért elsősorban a kapitalizmus gazdasági rendszere felelős.

A munkanélküliség a kapitalista gazdasági rendszer kezdetén jelentkezett első ízben komoly kérdésként. A gépek munkába állítása kiszorította az embert a munka területéről s a falukról városba tódult munkásság, de lassankint maga a városi munkásság egy része is az utcára került. A kezdődő munkanélküliség nem állott meg az elindulási fokon, hanem egyre súlyosabbá és az egész emberi társadalmat és kultúrát veszélyeztető kérdéssé vált.

Dr. Mikos Ferenc a már idézett jeles művében² foglalkozik a munkához való jog, illetve igény kérdésével s megállapítja, hogy valójában erkölcsi igényről van szó, nem pedig törvényileg biztosított munkajogról, mert ennek az igénynek nem lenne kötelezettje. Jogi értelemben az állam sem kötelezheti magát arra, hogy mindenkinek munkát biztosít, de erkölcsi értelemben igenis van kötelezettje: nem az állam, mint ilyen, hanem a nemzet, mint gazdasági egység, erkölcsileg igenis kötelezve van arra, hogy megteremtse minden ember számára a nemzet munkájában való részvétel gazdasági lehetőségét.

Ezt a megállapítást teljes egészében elfogadjuk, – ha tehát a munkához való jogról beszélünk, – termé-

² Id. mű. 259. oldal.

szetesen az erkölcsi igényt értjük alatta. Amennyiben azonban a jelen gazdasági rend nem tudja ennek az erkölcsi igénynek érvényesítését elfogadni, – olyan gazdasági rendről kell gondoskodnunk, amely a fennálló igénynek helyt adhat.

A munkanélküliség lehet szubjektív és objektív. Az alanyi munkanélküliség okát a munkás szakmabeli ismereteinek hiányában, megbízhatatlanságában, rossz tulajdonságaiban (iszákosság, munkakerülés stb.) kell keresnünk, míg a tárgyi okokat a munkáson kívül álló körülmények, tényezők idézik elő. A munkás hibáján kívüli munkanélküliség vagy abszolút, vagy relatív. Az abszolút munkanélküliség a gazdasági életben mutatkozó teljes és általános munkanélküliséget jelenti, míg a relatív munkanélküliség esetén vannak ugyan egyes munkaalkalmak, azonban nem a munkás szakmájában, esetleg a lakóhelyétől távol. Ilyen relatív munkanélküliségnek tekinthetjük a szezonmunkát is, amely évről-évre ismétlődik. A relatív munkanélküliség még orvosolható a hatóság útján, mert egyrészt a szakmájában elhelyezkedni nem tudó munkás más munkára mehet, vagy szorítható arra, másrészt pedig a munkapiac kellő megszervezésével tudomást szerezhet a lakóhelyétől távolabb eső munkahelyről és így elhelyezkedést nyerhet. A szubjektív munkanélküliség esetén ugyancsak munkára szorítható a saját hibájából munkanélküli munkás.

Ne gondoljuk azonban azt, hogy a munkás a maga erejéből nem igyekszik elhelyezkedni. *A munkások legnagyobb része dolgozni akar, biztosítani akarja családját és a maga megélhetését kenyerei akar s felfelé törekszik egy magasabb életszínvonalra.* Megragad minden munkaalkalmat, ha nem is a szakmájába tartozó munkáról van szó, szereti a munkát, abban látja élete célját s irtózik a munkanélküliségtől. Érti a munkanélküliség rettenetes

súlyát, látja éhező és lerongyolt családját, akikért: a családi otthonért, gyermekeiért, azok jövőjéért dolgozni akar. Nem szabad a pár notórius munkakerülőre gondolnunk, akik hihetetlen leleményességgel kerülnek ki a munkát. A dolgozni akaró és tudó szellemi és fizikai munkások tömegeire kell elsősorban gondolnunk, amikor a munkanélküliség problémája vetődik felszínre.

A munkanélküliség kioltja a családi tűzhelyeket, elsorvassza a szervezetet, kiöli a lelket, megbontja a társadalom egységét s az egyén, család és társadalom pusztulásán át elpusztul az egész nemzet. Nem ezrekről van szó, hanem százazrekről; emberekről, testvérekről, akik dolgozni akarnak, élni akarnak. *Nem azokról van szó, akik munkanélküli jövedelmeket akarnak bezsebelni, hanem azokról, akik szerény, emberi megélhetésért, a mindennapi kenyérért dolgozni akarnak.*

Vájjon gondolnak e a gazdasági rend hatalmasai ezekre a nyomorult páriákra, akik a sötét tömeglakások szennyében vesztik el emberi méltóságukat, az erkölcsi elvekben való hitüket és a társadalmi szolidaritizmus hiába várt reményét. A nemzet értékes rétegét rágják a munkanélküliség fogai, amelyek évek során át lassan-lassan felőrlik ezt a kétségbeesett, reménytelen sorsú magyar tömeget.

Mint valami sötét árnyék kíséri korunkat és éle-tünköt a munkanélküliség, amely megtölti a nyomor-tanyákat és szegezi a koporsókat.

II. FEJEZET.

A munkanélküliség következményei.

„A munkanélküliség szörnyű csapás, különösen, ha hosszabb ideig tart és tömegjelenség lesz, amint pápaságunk alatt fájdalmasan tapasztaljuk”,¹ mondja XI. Pius pápa. Nagy szociális pápánk világosan látja a szociális bajokat s azok legszörnyűbbjét, a munkanélküliséget is.

A nyomor a legnagyobb kerítő s annak részesét a legszélsőségesebb cselekedetekre vezetheti. A munkanélküli teljesen a nyomor hálójába kerül s a nyomorúság bűzhödt levegőjű tanyáin sínylődik. Tömeglakásokba zsúfolja össze a nincstelenség, sokszor állatoknak is alig alkalmas odúban és vityillókban húzódik meg 7-8, sőt sokszor 10-12 tagú családjával. A papírral beragasztott ablakok mögött nem találunk életet, csak százalmas vergődést, *a XX. század kínzó lelkiismeretét*. Megdöbbenő, ahogy egy konyhának és szobának kinevezett szűk odúban, amely egy jó viszonyok között élő polgári család előszobájának méreteivel egyezik, él a sokgyermekes Ínséges, apró és felnőtt gyermekeivel együtt. Fűtetlen szobákban, ahol csak az összezsúfolt-ság ad némi meleget, éhesen, lerongyolódva és reménytelenül áll elhagyottságában s nézi családja gyötrelmeit.

Mit érezhet az apa, aki tétlenségre van kárhozthatva és mit érezhet az anya, aki az anyai szeretet melegét még egy darab kenyér nyújtásával sem tudja bizonyítani.

S mit érezhetnek a kis emberpalánták, akiknek fejlődő szervezete kielégítetlen marad s akik igen helyett csak azt hallják: nincs, nincs...

¹ Qu. A. 41.

Kenyérre váró szájjal, rongyaiba burkolva, betegségtől kínozva él a letargiába süllyedt család, amely az életből csak a nélkülözést, a hiányérzetet kapja, de a *terített* asztalról morzsa sem jut számára.

Elfogyassza önmagát, elsovad a nélkülözések fojtogató gyűrűjében; maga elerőtlenedett, munkaképtelen, gyermekei pedig csenevész, vérszegény és tüdőbajos kórházbajárók lesznek, akiknek arcára a pusztító nyomor rajzolta ákombákomjait.

A munkanélküliség éveit és ezeknek az éveknek emésztő nélkülözése megrövidítik a munkaképességet s a munkaképtelenek ismét csak, – de most már életük végéig, – hatósági támogatásra szorúlnak. Míg a munkanélküliség éveit előtt a közsegélyezési átlag 66-67 év volt, ma már 62-63 év lett s így a közsegélyezették száma ugrásszerűen emelkedik. Az utóbbi években már 48-52 éves munkaképtelenjeinket kellett állandó hatósági gondozásba venni és kell róluk, egyéb intézmény hiányában, hatóságilag gondoskodni. Így a munkanélküliség következményei a közterhek állandó emelkedését vonják maguk után. A gyermekek pedig a gyermekmenhelyek, később pedig a kórházak létszámát szaporítják, ugyancsak a közterhek emelésével.

A munkanélküliek testi nyomora tehát a társadalom súlyos megterhelésével s végeredményben az általános életszínvonal leszállításával jár. A munkanélküliek óriási tömegét a dolgozóknak kell eltartaniok. Minden dolgozó tehát a saját maga terheként is érzi a munkanélküliség nyomasztó súlyát. *Malthus* ennek a tehetetelnek eltüntetésére nagyon brutális eszközt ajánlott az emberiségnek, amikor így ír: „Akit a családja eltartani nem tud, vagy akinek munkaerejét a társadalom nem használhatja, annak semmi joga nincs, hogy élelmet követeljen magának. Egyszerűen felesleges itt a

földön. A természet lakomáján neki nem terítettek. A természet maga parancsolja, hogy távozzék, sőt ezt a parancsot maga is hajtja végre”.² Ilyen elgondolást azonban csak érzéketlen és embertársait gyűlölő ember tudott kitalálni, aki mindent el akar pusztítani, ami érdekei útjában áll, vagy szociális tehertélt jelent számára.

Talán még a testi nyomornál is súlyosabb a lelki romlás, az erkölcsi lejtő, amelyre a munkanélküliség taszítja áldozatát.

Semmi nem öli meg annyira a lelket mint a munkátalanság, a munkanélküliség üres napjai. Vájjon nem tántorodik-e meg a nyomorgó ember hitében akkor, amikor azt látja, hogy a kereszténység szociális tanításai *nem* érvényesülnek a mai társadalmi rendben? Amikor látja az emberi élet aránytalanságait, a végleteket, amelynek egyik pólusán ő, a másik pólusán pedig a hatalmat és bőséget fitogtató gazdagok ülnek. Mit gondoljon akkor, amikor kevesebb szó esik róla és nyomorúságáról, mint egy új divatkreációról, vagy nagyszerűnek ígérkező farsangi mulatságról- Amikor feltűnő helyeken olvassa a mondaine társaság híreit, családi életük legbensőbb megnyilvánulásait, látja gondtalan szórakozásait.

Az ellentétek gyűlöletet teremtenek lelkében, mert érzi, hogy igazságtalanság történt vele. Ebben az állapotban már nem kell sok ahhoz, hogy a pártvezérek irányítása mellett az istentelenek táborában ébredjen p,osztályöntudat”-ra. Bármerre irányítható tömegember lesz és bármire kész ösztönember.

A munkanélküliség gyakran bűnre vezet. A munkátalanság a bűn forrása. Különösen áll ez a megállapítás a fiatalokra, akik munka nélkül nőnek fel. A leányokra,

² P. I. Drinck: id. mű. 44. old.

akik a prostitúció karjaiba vetik magukat. A szűk lakásokban összezsúfolódik az egész család. Minden második, sokszor minden harmadik családtagra jut egy fekvőhely; ketten-hárman alusznak együtt s a fejlődő gyermek tudója, látója és hallója mindennek, ami a lerombolt családi szentélyben történik.

Hogyan nevelkedhetik fel ebben a posványban, ebben az odúban a jövő munkása? A jövő fiatalsága? Apák és anyák?

Nem tudná szörnyű életét átélni, ha úgy látná, hogy az egész társadalom nemtörődömsége kíséri életét. *Ereznie kell, hogy harcában nincs egyedül, éreznie kell azt hogy helyzete nem egyeztethe tő össze Isten akaratával, éreznie kell azt, hogy Isten nemcsak a gazdagoknak teremtette a világot nemcsak a kiváltságosakat teremtette saját képére, hanem minden embert s minden embernek joga van az emberi életre.*

Tudja és érzi is azt, hogy az önző és embertelen aranyimádókon kívül vannak még emberek és mindig többen lesznek, akik a felebaráti szeretet és a szociális igazságosság nevében harcolnak érte. Akik Krisztus evangéliumának megvalósításáért küzdenek a dölyfös, kapzsi és embertelen hatalmasokkal szemben. Akik fel akarják emelni az ínségest, akik fel akarják építeni a lerombolt családi otthonokat s akik igazságot akarnak és fognak szerezni a megkínzott embereknek. Az igazság fanatikusai tudják azt, hogy egyedül a felebaráti szeretet, a karitás nem képes orvosolni a bajokat. A Szentatya sem ad igazat azoknak, „akik gazdagságban dúskálnak s ezt az állapotot a gazdasági törvények szükség-szerű következményének magyarázzák. Ugyanezért a szegényekről való gondoskodást egyedül a szeretet feladataként akarták felfogni, mintha bizony a szeretet kötelessége volna elpalástolni az igazság megsértését, amit a törvényhozás nemcsak eltűrt, hanem szentesített.

Viszont a kemény sorsban gyötrődő munkások elégedetlenkednek és nem akarják a jármot tovább viselni”.³

Világos és határozott állásfoglalás ez a nehéz járom alatt sínylő munkásság mellett, amely mellett való kiállásban mi is tudjuk, hol a helyünk. *A munkanélküliség kettős következményét³; a testi és lelki elnyomorodást a krisztusi evangélium alapján állva kell megátolnunk, hogy a fest mellett a lelket is megmenthessük.*

Ha nem fogunk a kérdés sürgős és gyökeres megoldásához, akkor mások veszik kezükbe a munkástömegek és a munkanélküli tömegek sorsának irányítását, akik forradalmi útra terelik a tömegeket. „A forradalmi törekvések ezt az állapotot felhasználták propaganda céljaikra. A közrendet veszélyeztetik és az emberi társadalmat mindinkább az anarchia, vagy a terroruralom felé sodorják”.⁴

Láttuk is éppen napjainkban, a spanyol eseményekből, hogy a felizgatott és elkeseredett munkástömegek hova sodródnak s éppen azért nem áltathatjuk magunkat a cselekvést illetőleg. *„Ha férfiasan és haladéktalanul nem vállaljuk a végrehajtást ne áltassuk magunkat hogy a közrend, az emberi társadalom békéje és nyugalma a fölforgató hatalmak ellen megvédhető”*.⁵

³ Qu. A. 4.

⁴ Caritate Christi compulsi, 1952. máj. 3.

⁵ Qu. A. 36.

A munkanélküli helyzete.

Akik a gazdasági étellel s általában a munkások problémájával nem foglalkoznak, gyakran felteszik a kérdést, miért van egyáltalában szükség a munkanélküliek támogatására. Azt állítják, hogy a békeévekben gazdasági konjunktúra idején is sok munkás csak szezmunkát végzett mint ma s mégis tudott gondoskodni maga és családja fenntartásáról. Elfelejtik azonban, hogy egyrészt a pénz vásárlóereje, másrészt a munkaalkalmak is csökkentek jelentősen. A gazdasági válság kezdetén első dolga volt a munkaadóknak a munkabérek leszállítása; a gazdasági prosperitás emelkedével azonban, ha történtek is egyes iparágakban bér-emelések, ez az emelés a dráguláshoz viszonyítva elenyészően csekély. Az ipari munkás heti keresete vidéken legritkább esetben haladja meg a harminc pengőt s ezel szemben egy öttagú munkáscsalád heti megélhetési költségei a 60 P fölé emelkedtek. Nem kell hozzá nagy fáradtság, csak az árak ismerete és mindenki kiszámíthatja, hogy a téli hónapok munkanélküliségére, kényeszerű pihenőben eltöltött hónapjaira semmit sem tehet el a szezonmunkás, mikor a heti maximális 30 P kereset a megélhetését sem biztosítja. A jólkereső ipari munkás havi díja átlagban a fenti számítás mellett 120 P-t tesz ki.

Tegyük számítást a munkás kiadásait illetőleg:

Lakásra.....	20 – P
5 kg. zsírra.....	12”– „
30 kg. kenyér	<u>9.60 „</u>
Átvitel	41.60 P

Áthozat.....	41.60 P
10 kg. főzőliszt... .. .	3.60 „
4 kg. cukor	5.32 „
2 kg. só.....	-.84 „
fűszerfélék.....	1- „
főzelékfélék.....	8.- „
hús.....	10.- „
ruházat.....	15.- „
tüzelő.....	10 - „
cipőjavítás és cipő.....	8 - „
szappan és egyéb szükséglet....	5 - „
tej	6- „
Összesen.....	114.36 P

Ezek szerint a havi 120 P-ből 5 P 64 fillér jut az elsőrendű szükségletek kielégítése után egyéb szükségletek kielégítésére. A 120 pengő havi kereset a legjobbak közé tartozik és legfeljebb 7-8 hónapra van meg azoknál az iparosoknál, akiknek órabérét maximálták. Vidéki városokban ilyen bérjövödelme az ipari munkások csak egy elenyészően csekély töredékének van.

Almássy Gusztáv cikkével is igazolhatjuk ezt a megállapítást. Az „Egyoldalú konjunktúra” c. cikkében⁵ idézi Farkasfalvy Sándornak a „Magyar Statisztikai Szemlében” – megjelent következő, statisztikailag is igazolt megállapításait: „A gazdasági depresszió nyomasztó hatását az iparban mindig a munkásság érzi leghamarább és legtovább. A tőke ébren figyeli a gazdaságos termelés nehézségeit. A termelési költségek növekedésével szemben elsősorban a munkabérek csökkentésére gondol, viszont a helyzet javulásakor az ipar foglalkoztatásának erősödésével járó első intézkedés az üzemi és munkaidő teljesítmény fokozására irányul, azután kerül csak sor a munkáslétszám lassú, óvatos

⁵ Megjelent az „Új Kor” 1936. nov. 19-i számában, 8. o.

növelésére, míg a munkabérek visszaállítása legalább is addig, amíg a munkásság a munkanélküliség nyomasztó erejét érzi, rendszerint elmaradt, vagy legfeljebb csak szűk keretek között valósul meg.

Kimutatja, hogy a magyar gyáripár munkabér-költsége 1935-ben 257 millió pengő volt, ami ugyan az előző évvel szemben 8.2%-os gyarapodást jelent, de ezzel szemben a munkáslétszám 11%-al emelkedett. A magyar gyáripari munkás keresete 1934-ben átlagosan számítva 1.133 P volt, míg 1935-ben már csak 1.115 P. Ugyanígy a tisztviselők bére 2.3%-al csökkent.

A szezonmunkások a munkásság jelentős részét teszik ki, – különösen a kisipari jellegű városokban. A 120 P havi kereset úgyszólván az elérhető legmagasabb keresetet jelenti, bár ez a kereset is csak kb. fele az öttagú család havi normál-szükségletének. Már ez a kategória sem képes a téli munkanélküliség idejére tartalékolni, tehát akkor hogyan gondolhatna tartalékolásra a kevesebbet kereső ipari munkás vagy a napszámos, aki 22 filléres órabér mellett, napi nyolc órai munkaidőt számítva, mindössze havi 40 pengőt kap kézhez. Hogy milyen lehet a napszámos és a kis bérjövödelmű bér-munkás helyzete és életszínvonala, azt bajos még elképzelni is. Ha pedig hét-nyolc, vagy többtagú családra gondolunk, megtanuljuk igazán nagyrabecsülni azt a munkást, aki ebből a hatszorosan a normálszükséglet alatt álló jövödelemből még az ínségakciók megkezdéséig is egyáltalán élni tudott. Ehhez egyenesen művészet kell már. A téli tartalékolásra már semmi sem juthat, csak a remény, hogy az ínségmunkák keretében foglalkoztatáshoz juthat.

Természetes az, hogy mint minden foglalkozási ágban, itt is vannak családfők és családok, akik jövödelmüket nem az elsőrendű szükségleteik kielégítésére

fordítják s nagyobb jövedelem mellett sem tudnának télire tartalékolni. Ezeknek a családoknak a száma azonban elenyészően csekély, mert hiszen legtöbbször a napi megélhetését is csak a legszűkösebben, az emberi életszínvonalon alul fedezi jövedelmük s így valójában nincs miből pazarolniuk.

Hogyan él akkor a téli hónapok alatt a munkanélküli, mikor egyetlen támasza és bizodalma csak az ínségakció lehet. Az ínségakció, amelyről sokan azt hiszik, hogy a munkanélküli és családja eltartását biztosítja. Az ínségakcióban nyújtott támogatás országos átlagban, havonta legfeljebb 12-14 napra fedezi az ínséges legelemibb szükségleteit és csak az éhenhalástól menti meg.

Éppen ez a körülmény bizonyítja legjobban, hogy a munkanélküli minden alkalmi munkát megragad és felkutat, hogy a hónap hátralévő részére a legszükségesebbeket megszerezze.

Azt hiszem, nem lesz érdektelen a munkanélküli családok táplálkozási és egészségügyi viszonyait közelebbről is szemügyre venni.

Egy 40.000 lakosú nyugati városról van szó, amelynek úgyszólván alig van gyáripára s a lakosságnak legnagyobb részét a kisiparosok, kiskereskedők és tisztviselők teszik ki. Mezőgazdasági foglalkozást űző lakossága elenyésző töredéke az összlakosságnak.

A családok életviszonyainak vizsgálatánál vegyesen kisebb és nagyobb családtaggal bíró 80 család életviszonyait tettük vizsgálat tárgyává.

A vizsgálat eredménye szerint 43 család csupán kenyeret reggelizett, 8 rántott levest, 5 teát, 7 tejet, 13 tejeskávét és 4 feketekávét. A vizsgálat január első napjaiban történt, egy héten keresztül. Ugyanezen idő alatt ellenőriztük az ínségesek ebédjét is.

A begyűjtött adatok szerint húst egész héten át nem *evett* 36 család, egyszer került hús 30 családnak asztalára, kétszer 9, háromszor 3 és végül négyszer jutott 2 családnak.

Főzeléket egész héten nem *evett* 3 család, egyszer *evett* 5 család, kétszer 25, háromszor 28, négyszer 16, és végül ötször 3 család.

Tésztát egyszer sem *evett* egész héten 17 család, egyszer *evett* 21 család, kétszer 31 család, háromszor 10 és négyszer 1 család.

A legtöbb család vacsorája maradékétel, kenyér, vagy sültkrumpli volt; de akadt közülük egypár akinek az sem jutott vacsorára.

Egy kilenctagú család heti étlapja a következőkép fest:

Nap	Reggeli	Ebéd	Vacsora
Hétfő	feketekávé kenyér	tejes krumpli- leves	feketekávé kenyér
Kedd	feketekávé kenyér	tejesleves kenyér	kenyér
Szerda	kenyér	főttkrumpli kenyér	főttkrumpli kenyér
Csüförtök	főttkrumpli kenyér, (maradék)	kenyér	kenyér
Péntek	kenyér	sültkrumpli kenyér	kenyér
Szombat	feketekávé kenyér	főttkrumpli kenyér	kávé, kenyér
Vasárnap	feketekávé kenyér	főttkrumpli kenyér	kávé, kenyér

A *tej* természetesen másodtej: a sültkrumpli jelenti a ráltozatosságot.

Egy héttagú család heti étlapja (a családfő szorgalmas józan és munkaszerető ember) a következő:

Nap	Reggeli	Ebéd	Vacsora
Hétfő	iró kenyér	törtkrumpli	törtkrumpli
Kedd	iró kenyér	paprikás-krumpli, kenyér	paprikás-krumpli, kenyér
Szerda	iró kenyér	krumplis-tészta	krumplis-tészta
Csütörtök	iró kenyér	krumplifőzelék kenyér	krumplifőzelék kenyér
Péntek	iró kenyér	krumplileves	sültkrumpli kenyér
Szombat	iró kenyér	krumplisterc	sültkrumpli
Vasárnap	iró kenyér	savanyú káposzta, hajdinagánica, kenyér	savanyú káposzta, hajdinagánica, kenyér

Egy öttagú család heti étlapja

Nap	Reggeli	Ebéd	Vacsora
Hétfő	kenyér	krumplileves káposzta	krumplileves káposzta
Kedd	kenyér	krumplileves törtkrumpli	tea, főttkrumpli kenyér
Szerda	kenyér	krumplifőzelék	sültkrumpli kenyér
Csütörtök	kenyér	krumplilev. krumplifőzelék, kenyér	krumplilev. krumplifőzelék, kenyér
Péntek	kenyér	kenyér krumplifőzelék	kenyér krumplifőzelék
Szombat	kenyér	krumplileves káposzta, kenyér	krumplileves, káposzta, kenyér
Vasárnap	kenyér	bableves kenyér	bableves kenyér

Egy három tagú család heti étlapja (az anya özvegy) a következő volt:

Nap	Reggeli	Ebéd	Vacsora
Hétfő	kenyér	kenyér	kenyér, alma
Kedd	kenyér	hamisgulyás	kenyér
Szerda	kenyér	kenyér	tőpörtyű kenyér
Csütörtök	kenyér	tőpörtyű kenyér	tőpörtyű kenyér
Péntek	kenyér	mákostészta	mákostészta
Szombat	kenyér	kenyér	kenyér
Vasárnap	kenyér	tésztaleves, pör- költ galuskával	tésztaleves, pör- költ galuskával

Tudatosan részleteztem három olyan család étlapját, amelyen nem szerepel húsétel és egy család étlapját, amelyen egyszer találunk húsételt. A húst nem, vagy hetenkint csak egyszer fogyasztott családok száma ugyanis 66, vagyis a számbavett összes családok 82.5%-a. A helyzet a többi családnál sem sokkal jobb, mert hiszen nagyobb változatosságról ott sem beszélhetünk, legfeljebb annyiban, hogy krumpli helyett a káposzta vagy a tészta variálódik.

A megvizsgált családok a város különféle perifériáin laknak, tehát nem egy utca vagy városrész ínségeseinek vizsgálata képezte kutatásaink tárgyát. A kis statisztika anyagát a napközi otthonokba felvett gyermekek szolgáltatták, akik nap-nap után felírták az otthonvezetőknek a házi étlapot.

Ha figyelembe vesszük, hogy az Ínséges családok száma 900-1000 körül váltakozik a téli hónapok alatt, elképzelhetjük azt a súlyos nélkülözést is, amely a téli hónapokban a munkanélküliek megszokott sorsa. – Ez a sanyarú helyzet kb. 3600-3800 lelket érint, akik között jelentős számban vannak a fejlődő gyermekek.

Az A, B, C és D vitaminok szükségességének és a szervezet ellenállóképességére való hatásának bizonyítására már egész tudományos irodalom fejlődött ki; arról azonban már kevesebbet írnak, hogy ezeket a nélkülözhetetlenek tartott vitaminokat honnan kapja meg a rászoruló. Honnan vegyék a tejet, amely a gyermek részére legfontosabb tápanyagokat, továbbá 3.2 % tökéletes fehérjét, 3.5% zsírt, 4.8% szénhidrátot és az összes vitaminokat tartalmazza. Honnan vegyék a húst, amely a fehérjéket tartalmazza és honnan vegyék végül az anyyra szükséges főzelékek egészen csekély változosságát.

A napközi otthonok működésének megkezdésekor azt tapasztaltuk, hogy több gyermek étkezés után rosszul lett s ez a rosszullét több napon át megisméltődött. Az orvosi vizsgálat kimutatta, hogy a kiéhezett gyermek az otthonban kapott bőséges táplálkozás következtében lett rosszul. Mikor azonban hozzászokott az otthonok kiadós élelmezéséhez, rohamosan összeszedte magát a vérszegény, rossztáplált gyermek s volt közöttük olyan is, aki 10 kg-ot hizott az otthon működésének 6 hónapja alatt. A gyarapodási átlag 2.8 kg volt.

Egy másik kis összeállítást – ugyancsak az említett 80 gyermekre vonatkozólag – tisztálkodási szempontból készítettünk.

Ezek szerint 80 gyermek közül hetenkint egyszer fürdött 27, kéthetenként 21, havonként 17, kéthavonta 2, „a nagy ünnepekre” 2, évente kétszer 5, évente

egyszer 2; nem emlékszik arra, hogy megfürdették volna valaha is, kettő.

Ez a kis összeállítás azt mutatja, hogy a munkanélküliek legnagyobb része sanyarú viszonyai között is igyekszik a tőle telhetőt megtenni, magát gondozni, ami az intelligencia jele.

Sokszor megcsodáltam a kínos gondossággal és sok szeretettel megjavított „folt hátán folt” ruhákat, amelyeken az ínség éveitől egyre több lesz az évgyűrűként szereplő foltok serege.

Láttam lakásukban az összezsúfoltságuk mellett is megmutatózó rendszeret, amelyet az ínséges évek sem tudtak kiölni a munkanélküliség áldozataiból. – *Pedig a rongyai egyre szaporodnak; értéktárgyai, a régi idők emlékei, jobb ruhadarabjai a zálogház raktáraiba vándorolnak.* A munkanélkülinek göröngyös útjai, ha továbbra is így telnek felette az évek, csak a kórházakba és temetőkre vezethetnek. Pedig élni akarnak és beállni a dolgozók seregébe. Egy falat kenyeret akarnak, amellyel fenntarthatják igénytelen életüket, egy jó szót várnak, amely munkába hívja őket. Túrni és szenvedni tudó emberek, csendes, reménykedő magyarok, mártírok, a gazdasági front névtelen hősei, akik emberfeletti megadással túrik rettenetes sorsukat. Szemeikben ne a szenvedélyek, a gyűlölet s az elkeseredés lázas csillogását lássuk, hanem a munka vágyát, a munka szeretetét, a család szeretetét, a marakodó farkasok helyett embertváraó ember riadt tekintetét.

A hűrt nem lehet a végtelenségig feszíteni, a keserű fények mellett nem lehet közömbösen, éreketlenül elmenni. Magyar véreink megmentéséről van szó, akik bennünk bíznak s tőlünk várják sorsuk javulását. Álljunk sorompóba Krisztus evangéliuma alapján s emlékezzünk Prohászka szavaira: „A kenyértelen haza

és ház romba dől. Az éhes tömegek gyűlölködve s átkozódva vonulnak el a hideg eszmények alatt. Mire való nekik ország, társadalom, jog, rend és kormány, ha kenyeret adni nem tudnak. Az ilyen haza nekik sivatag s az ilyen szülőföld nekik átkozott pusztaság... Ne beszéljete velük, hanem adjátok kiszáradt kezeikbe a kenyeret”.⁶

⁶ Magyar Kultúra: 1936. szept. 5. sz. 112. o.

Ínségakció – ínségmunka.

A húszas évek nagy konjunktúrája után jelentkező gazdasági válság soha nem látott mértékben dobta felszínre a munkanélküliség problémáját, amelynek megoldására a szociálpolitikailag felkészületlen államhatalom megközelítőleg sem volt képes s legfeljebb csak a munkanélküliség enyhítésére gondolhatott. A kérdés 1930-tól kezdve egyre súlyosabbá vált s a konjunktúra igényesebbé vált munkásai ezrével és tízezrével veszítették el munkájukat és kenyerüket s a válság mélyülésével nagy részük állandó munkátlanságra lett kárhóztatva.

Az államhatalomnak nem állván rendelkezésére semmiféle intézmény vagy szervezet, amelyet a jelentkező munkanélküliség enyhítésére és az ínségenyhítés lebonyolítására felhasználhatott volna, – a városokra és községekre bízta az évről-évre megindított ínségenyhítő tevékenység lebonyolítását.

A községek szegényeinek ellátását, amennyiben azok egyesek könyöradományából, vagy a jótékony intézmények segélyéből megélni nem tudnak, már az 1886. évi XXII. t. c. 145. §-a is a községek ügyintézési körébe utalta. Ez a törvény azonban csak a munkaképtelen szegények, tehát közsegélyre szorulóknak ellátására vonatkozik; a munkaképes egyénekről azonban, mert arra nyomós szükség nem volt, nem intézkedik. A községek szegénytartási kötelezettségei újból megállapítja, de az illetőségi hely elve helyett, a lakóhely alapján, a 6.000/1931. M. E. sz. r. s megerősíti a 172.000/1936. B. M. sz. rendelet.

A munkaképes ellátatlanokról, tehát ínségesekről való gondoskodás szükségessége az ország egyes részeiben, különösen a fővárosban, már a háborút közvetlenül követő években is megmutatkozott s éppen ezért a 72.000/1926. N. M. M. sz. rendelet már elvárja a községektől, hogy a tágabb értelemben vett szegénygondozást, vagyis a népjóléti teendőket is ellássák, ha anyagi erejük képessé teszi őket arra.

A 172.000/1936. B. M. sz. rendelet pedig véglegesen, határozottan és elsőnek szegezi le azt, hogy az ínségnyhító tevékenység, vagy ahogy általában nevezük, az ínségakció lebonyolítása a városok, illetve községek hatáskörébe tartozik.

Így a szegényügy után az ínségesek ellátása is a községek újabb megterhelését jelenti s ehhez a teherhez az állam csak kisebb részben járul hozzá. Ma az ínségakciók fedezetét az ínségjárulék, az állami és a városi hozzájárulás adják. Mivel pedig a fedezet legjelentősebb tétele, az Ínségjárulék, nem emelhető a szükséglet szerint, a városi hozzájárulás pedig a pótdó emelés veszélye nélkül ugyancsak nem emelhető, csak az állami hozzájárulásban lehetne találni az emelkedő szükséglet fedezetét. Ez a hozzájárulás azonban, az államháztartás nehéz helyzetére való tekintettel, évről-évre kisebb lesz és így a szükséglet igazodik a fedezethez és nem megfordítva, ami természetszerűleg kívánatos volna.

A kis- és nagyközségek ínségakciója úgyszólván jelentéktelen kérdésnek tekinthető, de nem a szükségletet, hanem az ínségnyhítést illetőleg. Vannak ugyan szép számmal községek, amelyekben nincs szükség ínségakcióra, de nagyon sok községben szükség van arra; a jelentéktelen ínségmunkákon kívül azonban segítség nem kínálkozik.

Talán éppen ez az oka annak, hogy a falu ínségesei a téli hónapokra bevándorolnak a közeli városokba s növelik a városi proletárok számát. Sokszor 8-9 tagú családok is útrakerekednek s egy-két havi helybenlakás után máris jelentkeznek ínségmunkára. A népjóléti ügyosztály nem utasíthatja el a jelentkezőt s ha segítségre szorul, támogatásban is kell részesítenie. A város terhén marad és sem eltoloncolni, sem a lakóhely községével szembeni megtérítési igényét érvényesíteni nem tudja. Toloncolni csak illetőségi helyre lehet, de csak a közsegélyezettet, bár már azt sem az illetőségi, hanem a lakóhely köteles segélyezni. Viszont az ínségest, munkaképes családfőt és családját, nem lehet egyik helyre sem toloncolni a segélyezésre való tekintettel. Ha ínségmunkát kér, adni kell neki; megtéríteni nem lehet előző lakóhelyével, mert hisz dolgozott a támogatásért.

A munka elvénél fogva pedig szabály az, hogy munkaképes egyént nem lehet munka nélkül segélyben részesíteni. Ennek az elvnek betartására szigorúan ügyel a kormányhatóság és az ínségakciók tartamára kész ínségmunka programot kell jóváhagyás végett előterjeszteni.

Így a beszivárgás akadálytalanul folyik s a városok kétszeresen érzik a munkanélküliség terheinek súlyát: egyrészt a benszülött ipari és egyéb munkanélküliek támogatásával, másrészt pedig az idők folyamán állandóan szivárgó, a környékbeli falvakból bekevert ínséges családok ellátásával.

Ugyanazt tapasztaljuk tehát a munkanélkülieknél, mint amit a közsegélyezett szegényeknél, akik a városokba költözködnek azért, mert a falvakban intézményes és rendszeres szegénysegélyezés nincs és kivárva azt az időt, amely a segélyezési lakóhely megszerzéséhez szükséges, azonnal jelentkeznek közsegélyért.

A munkanélküliek száma 1934-ig állandó emelkedést mutatott s azóta országos átlagban 15-20 %-al csökkent. Ez a csökkenés egyrészt a gazdasági válság enyhülésének a jele, másrészt pedig abban a körülményben keresendő, hogy a munkaképes korba kerülők száma a világháború alatti évek elmaradt születései folytán csökkent.

Nagyon értékes tanulmányt¹ írt erről a kérdésről Dr. Kovács Alajos, az Országos Statisztikai Hivatal ny. elnöke s a tanulmányában írt megállapításokat teljes egészében magunkévá is tesszük. Tanulmányában rámutat arra, hogy a gazdasági világválság fő oka abban keresendő, hogy a népesség szaporodása megakadt. A gazdasági élet a népesség egyenletes szaporodására volt berendezve és a várt egy százalékos népszaporodás elmaradt. A mezőgazdasági termelésből származó felesleg lenyomta az árakat, az ipar kénytelen volt alkalmazkodni a megcsökkent fogyasztáshoz, ami a munkások elbocsátásához vezetett. Az így előállott munkanélküliséget növelte még az a körülmény is, „hogy a világháború előtt született aránylag még bő nemzedék most, a múlt években került munkakereső korba”. Kimutatja a továbbiakban, hogy kb. 1933. évtől kezdve kerülnek munkaképes korba a világháború alatt születettek, akiknek száma feleannyi sincs, mint volt a békeévekben. Mivel azonban ez alatt a négy év alatt születettek 1938-ig éreztetik a munkakereslet csökkenését s utána munkaképes korba kerülnek a háború után születettek, a nagyobb születési szám újabb válságot és munkanélküliség emelkedését fogja maga után vonni.

Nem szeretnők hinni, hogy ez az utóbbi megállapítás is bekövetkezik, mert az elmúlt évek nagy mun-

¹ Magyar Kultúra 1936. évi december 20-i számában.

kanélkülisége után egy újabb emelkedés az egész nemzetre nézve katasztrofális lehet.

Az ínségesek támogatása és foglalkoztatása súlyos gondokat okoz a közületeknek. Különösen nehéz azoknak a városoknak a helyzete, ahol egész éven át kénytelenek folytatni az ínségakciót és az ínségmunkát, amelynek legnagyobb részét a késő őszi, téli és kora tavaszi hónapokban kell lebonyolítani. Az ínségmunkák lebonyolításához nemcsak munkaprogram, nemcsak munkabérfedezef, hanem anyag, szerszám, fuvar is szükséges. Ha egy útmunkát akarunk ínségmunka keretében elvégeztetni, gondoskodni kell elsősorban a munka összköltségének kétharmadrészét kitevő anyag stb. szükséglet fedezéséről. Eltekintve attól, hogy a legfőbb városban csak télen folyik az ínségakció, amikor produktív munkát alig lehet végezni, a város a teljesen produktív ínségmunkák munkabéréhez kb. 200-250 ezer pengős anyagfedezetet lenne kénytelen előteremteni, a 120-150 ezer pengős munkabérfedezettel szemben. Igaz, hogy a hangsúly azon van, hogy csak olyan munkákat kell felvenni a munkaprogramba, amelyeknek anyagszükségletük nincs, vagy alig számbavehető, de az is tény, hogy számos városnak nincsenek olyan lehetőségei, amelyek az anyag stb. szükséglet nélküli munkákat biztosítanak. Ha pedig a háztartási költségvetésébe állítja be ezt a szükségletet s azt az ínségmunkák keretében használja fel, – a rendes munkaalkalmakat szünteti meg anélkül, hogy a munkanélküliek sorsán enyhített volna. Éppen az anyagihiány az oka annak, hogy a legtöbb város improduktív, haszontalan munkákra kénytelen felhasználni az ínségesek munkaerejét, tessék-lássék munkára, amelynek legtöbbször semmi értelme és értéke nincs s így sok ellenvetést talál az adózó polgárság körében. Az ínségmunkák megítélé-

sénél tehát elsősorban azt kell figyelembe vennünk, hogy anyagszükséglet nélkül ínségmunkát, mérhető és értékes munkát végezni és kívánni nem lehet. Ha a város polgársága nem bírja pótaban fedezni, illetve fizetni az ínségmunkák tetemes anyagköltségét, mert éveken keresztül nem bírja, akkor bele kell nyugodnunk abba, hogy apró-cseprő munkákat végeznek az ínségesek, amelyek a munka elvét megóvják, de jelentékeny részben különösebb értéket, vagy a közre nézve hasznot nem képeznek.

Talán éppen a munka előre tudott értéktelensége az oka annak, hogy bizonyos munkáknál az ínségesek munkateljesítménye kritikán aluli. Planírozás, sárkotrás, kertészeti munkák, hóhányás stb. munkáknál kétségbeejtő eredménytelenség mutatkozik sokszor. Beszélgető, tűnődő csoportokat alkotnak ilyen munkahelyeken az Ínségesek, akik ugyanolyan munkabéért anyagos, komoly munkánál ötször, hatszor annyit teljesítenek. Ha nem látja az ínséges a munka értékét és értelmét, alábbszáll benne a munka megbecsülése és csak látzatmunkát végez, ott azonban, ahol eredményt lát, ahol komoly, mérhető nehéz munkáról van szó, semmi kifogásolnivalót nem hagy munkája. Különösen az akkordmunkáknál érnek el kiváló teljesítményeket, szívesen és örömmel dolgoznak s éppen ezért kell lehetőleg akkordmunkákról gondoskodni, amit rendszerint az anyagihiány miatt nem lehet megvalósítani.

Különösen nehéz és sok gondot okozó kérdés a csökkent munkaképességű ínségesek és a női családfenntartók foglalkoztatása. Ennek a két kategóriának foglalkoztatása legalkalmasabban foglalkoztató műhelyekben történne, azonban egyrészt a kisipar érdekeit sértené az ínségesek tömeges foglalkoztatása, másrészt pedig lehetetlenséggel határos a megvalósítása, mert

ezek az ínségesek az összlétszám 25-30 %-át teszik ki. A túlzott méretű háziipari foglalkoztatás raktárra való dolgozással egyértelmű és azzal a lehetőséggel, hogy a piac túlterheltsége folytán az árukészlet eladatlan marad. A nagyobb mérvben csökkent munkaképességű ínségeseket tényleg legalkalmasabb háziiparban foglalkoztatni, a többieket pedig s ez a nagyobb rész, külső munkán kell foglalkoztatni. Hogy ez a külső munka milyen természetű legyen, azt a helyi viszonyok határozzák meg, mint ahogyan a produktív ínségmunkák természete is városonként váltakozik. Az ínségmunkák lebonyolításában számolni kell azzal is, hogy különféle szakmájú iparosokkal és napszamosokkal kell vegyesen dolgoztatni. Egyiknek természetesen nagyobb és jobb a munkateljesítménye, mint a másinak s a földmunkás többet fog produkálni, mint az iparossegéd, bármilyen szakmáról legyen is szó. Bár készséggel dolgozik bármilyen munkát, mégsem lesz a földmunkára beosztott iparos teljesítménye százszázalékban kielégítő. Az ínségmunkák lebonyolításánál tehát sok olyan körülményre kell figyelemmel lenni, amely a vállalkozó által vezetett munkáknál nem jöhet figyelembe, mert hiszen a vállalkozó csak a legjobbat, a leghozzáértőbbet alkalmazza, a meg nem felelőt pedig elküldi. Ezt azonban az ínségmunkáknál megtenni nem lehet s így vegyes munkaerőkkel kell dolgoztatni. Tényként állapíthatjuk meg tehát, hogy az ínségmunkás teljesítménye, az akkordmunkák legnagyobb részét kivéve, a vállalati munka átlagos teljesítménye alatt marad.

Egy másik nehézsége az ínségmunkáknak a munkabér kérdése. Az ínségmunkás napszámának alacsonyabbnak kell lennie, mint a helyi szokásos napszám, amelyet jelenleg még a kereslet és kínálat egymáshoz való viszonya állapít meg; a legalacsonyabb s a leg-

minimálisabb szükségletek kielégítésére sem elégséges; gondolni lehet tehát, hogy az alacsonyra szabott munkabérek milyen munkakedvet öntenek a munkanélküliekbe. Ebben a munkabér-megállapításban az az elv érvényesül, hogy csak a leginkább ráutalt jelentkezzék ínségmunkára, mert különben – magasabb bérek esetén – állandóan az ínségmunkához ragaszkodnának. Így a munkanélküli, aki az alacsony munkabéreket is kénytelen elfogadni, mihelyt nagyobb keresetre van kilátása, azonnal kikerül az ínségesek sorából. Az ínségmunkanapszám a legtöbb magyar városban 1.20 P 1.50 P között mozog, a női napszám pedig 80 fillér és 1 pengő között. Ebből az összegből bizony csak vegetálni, tengődni tud az ínséges, akinek keresetéből családjáról is gondoskodnia kell. Az akkordmunkák bére sem nagyobb, mert az akkordbéreket úgy kell megállapítani, hogy körülbelül a napszámbér összegéig érjen.

Még ez a bér is elfogadható volna, ha az ínséges egész hónapban foglalkoztatáshoz jutna. Erre azonban alig van egy városnak is fedezete s így be kell érni kisebb ideig tartó foglalkoztatással. Az átlagos kereset oly módon alakul országosan, hogy a családfő 8 pengőt, felesége után 5 pengőt, gyermekei után pedig fejenként és havonta 3-3 pengőt kereshet. Így egy öttagú család feje havi 22 pengőt, egy héttagú család feje havi 28 pengőt kereshet az ínségmunkában egy hónapra. Ez a kereseti lehetőség a legjobbak közé tartozik, vannak városok, ahol kevesebbet kereshet az ínségmunkás. Viszont az is tény, hogy az egész hónapban való foglalkoztatás sokkal nagyobb összegeket emésztene fel, másrészt pedig az ínséges állandó alkalmazását jelentené s így az nem igyekeznék a magán-gazdaságban elhelyezkedni.

Természetes az, hogy a készpénzmunkabéren kívül minden város másirányú támogatásban is részesíti az ínségeseket, mert az ínségmunka bérjövödelme a legszűkösebben számítva is csak 8-10 napra elégséges az ínséges és családja fenntartására. Erre a többlettámogatásra szolgálnak a napközi otthonok és népkonyhák s a kivételes esetben nyújtott ételmisszer- és készpénzsegélyek.

Érthető az, hogy ilyen körülmények között a népjóléti ügyosztályok munkája rendkívül nehéz és sokszor nem áll egyébből, mint a segélyreszoruló kényszerű elutasításából. Nehéz harcokat kell folytatni a fedezet betartásáért s idegörlő szócsatákban telik el napról-napra a hivatalos idő. A munkanélküli a legkevesebbel is beéri, bizalommal van a hivatal megértése iránt, amely ezt a legkevesebbet sem tudja biztosítani a rászorulóknak.

Az emberi nyomor megkínzott hordozói megdöbbenő részleteket tárnak fel életükből; beszélnek a penészes, vizes lakásokról, a fűtetlen szobáról, az éhező gyermekekről, akik cipőhiány miatt heteken és hónapokon keresztül nem tudnak iskolába járni, szóbakerül a zálogházba helyezett téli kabát, ruha, ágynemű sorsa, a betegség, ruhátlanság, kilakoltatás s az ínségest fenyegető ezer és ezer szörnyűség. A kétségbeesettek, beesett arcúak, igazságot, kenyeretvárók kísértetjárása ez: hajsza a kenyér után, ámokfutás a munka után. Ide kellene néha-néha vezetni a gondtalanokat, a közömböseket, a gazdasági élet hatalmasait, hogy tanulják megbecsülni a rongyaikba burkolt, kenyértelen embertestvérünk végtelen türelmét, munkaszeretetét, családjáért való küzdeni tudását, éhező gyermekeiért érzett szenvedését; az emberi közösségből, a morzsákból is kitaszított emberek vergődését.

Talán felébredne bennük a lelkiismeret szava, talán meglátnák az embert az emberben s jólétük gondtalanságából jutna kenyérre való az éhezőknek, a dolgozóknak. A népjóléti hivatalok nyomortól hangos helyiségeiben folyik a harc az emberért, az ínség hónapjain való átmentésükért.

Emberekről, magyarokról van szó, akik elsorvadnak a nincstelenség egyre nyomasztóbb évei alatt s nincstelenségükben is a heroizmus erejével igyekeznek megőrizni emberi méltóságukat és hitüket egy igazságosabb, emberibb jövőben.

Ezért az emberért érdemes harcolni, érdemes áldozatokat is hozni, de mielőbb és alaposan, nehogy a sok beszéd mellett elpusztuljon az ember. Az ínségakció nem lehet megoldás; gyökeres megoldásra: szociális és igazságos gazdasági rendre van szükség.

A munkanélküliség kinövései.

A munkanélküliek rendszeres, ínségakcióban való támogatása mellett, hogy a munkanélküliség kérdésének megoldására távolról sem alkalmas eszköz, káros hatással is van a munkanélküliek egyes csoportjaira.

Tapasztalásból tudjuk, hogy minden társadalmi osztályban akadnak szép számmal olyanok, akik a lehetőség szerint munkanélküli életre akarnak berendezkedni s így a társadalom parazitáivá válnak. Ezek a selejt-emberek azután állandóan a nyomasztó munkanélküliségre hivatkoznak, a munkaalkalmakat kerülik, a felkínált munkát visszautasítják, mert sokszor több jövedelmet biztosít számukra a munkanélküli élet, mint a becsületes munka.

Az ínségakciók során is minduntalan feltűnik ennek a típusnak képviselője, aki a leghangosabb, leginkább méltatlankodó, állandóan izgat munkástársai körében és semmivel sincs megelégedve. Ha valamelyik ínségmunkára beösszák, máris készen van az érvekkkel, amelyek munkaképtelenségét igazolják, hivatkozik rossz ruházatra, hasznavehetetlen lábbelijére, gyermekeire, akikre – felesége betegsége miatt – neki kell vigyáznia s egyéb száz és száz körülményre. Kifogyhatatlan az ötletekben, az őt munkában akadályozó esetek kitalálásában és hangos siránkozása mindenkit meghatódással és részvétellel tölt el. Ismeri az összes fellebbezési fórumokat és lehetőségeket, szívósan lótt-fut minden irányba, hogy munkanélküli segélyhez jusson.

Az igazán rászoruló nem ilyen ember. Minden távolabb áll tőle, mint a hangoskodás; becsületes, halkszavú, csendes ember, aki csak dolgozni akar.

A munkakerülők nagyrészt az ínségakciók tenyésztették ki. A segélyezési lehetőség élelmessé *tette* a munkakerülőt, aki csak a hatóság és társadalom támogatásából akar élni s célja elérésében nem riad vissza semmitől.

Az egyéni és társadalmi jótékonykodás vámszedői ezek, akik csodálatos éberséggel kutatnak és figyelnek minden lehetőséget, amely számukra munkanélküli jövedelmet jelent. A kölcsönkért vagy saját gyermekével való koldulástól kezdve, a meghalt feleségről költött meséig, minden eszközt felhasználnak a társadalom kiszípolozására. Koldulnak szégyenkezés nélkül, mert csak a munkát tartják szégyennek s a hiszékeny emberek jóvoltából jelentős jövedelemhez jutnak. A közönységgel szemben erőszakos módon lépnek fel s így azért is hull feléjük az adomány, mert félnek tőlük. Életerős fiatal emberek sokszor, akik munkanélküliségükre való hivatkozással terrorizálják a társadalmat. Mindegyiknek megvan a maga hiszékeny jötevője, akire szinte sarcot vetnek ki és hetenkint vagy havonta jelentkeznek a kegydíjszerűvé vált adományokért. Egynémelyikük napi 4-5 pengőt is megkeres ilyen portyázással, amely nem jelent munkát ugyan, de a napszám háromszorosát hozza.

Az összekoldult s a jótékony egyesületektől kicsalt adományok végzetszerű biztonsággal indulnak el a butikok felé, amelyek helyiségeiben egymásra találnak a a hivatásos munkakerülők. Itt cserélik ki tapasztalataikat, felhívják egymás figyelmét az üzleti lehetőségekre, az üzleti eredmény fokozásának újabb lehetőségeire és módjaira. A közönség pedig hullatja a filléreket, mert fél az ínség torzított alakjától s mert arra gondol, hogy hátha valóban rászorul. Ezentúl azonban nem okoz magának gondot s nem veszi magának azt a fáradtságot, hogy akár adománya sorsának, akár pedig a kol-

dus rászorultságának utána nézzen. S folyik tovább a víg arafás, a munkakerülők aratása, a társadalmi rendszerfelen jótékonyág dúsan érő kalászosában.

Évek tapasztalata azt mutatja, hogy a dolgozni szerető ínséges és ilyen az ínségesek 95%-a, soha nem megy el koldulni, mert erkölcsi érzéke, önérzete tiltakozik ellene s inkább éhen pusztulna, semhogy kéregessen. A koldus tehát élelmes munkakerülő; természetesen a munkaképes ínségesről van szó s neki az ínség évei gazdasági konjunktúrát jelentenek mindaddig, míg lesznek hiszékeny emberek s míg lesznek hívei az álhumanizmusnak, amely a rendszertelen adakozásban, a fillérek hullatásában szociális kötelességét teljesítettnek vélik.

Egy másik csoportja az ínségeseknek az átutazók csoportja. Az utóbbi évek létbizonytalansága következtében erős vándorlási láz fogta el az embereket és sodorta őket más tájakra, ahol munkaalkalmakat, jobb megélhetési lehetőséget sejtettek. Az eleinte munkát kereső vándorokat később felváltották azok, akik ugyan munkakönyvükkel keltek vándorútra, de munkára mégcsak nem is gondoltak. Egymásután jelennek meg a rokonszakmájú iparosoknál, a hatóságnál, ipartestületnél, magánosoknál, falvakban és városokban egyaránt s kérelmük többnyire meghallgatásra is talál. Megható színekkel ecsetelik nagy munkakedvük mellett is mutatkozó nyomorúságukat s mikor munkabaállításukra kerül a sor, már a másik határban járnak. Miért is dolgoznának, mikor annyi megértő lélek fedezi utazásuk, vidám mulatozásuk költségeit. Két „átutazó iparos”-sal beszélgettem egyszer, akik bevallották, hogy legalább 8-10 pengőt minden városban megkerestek naponta, de volt olyan nap is, amikor 20-25 P-t gyűjtöttek össze. Érdemes-e dolgozni akkor, amikor a hiszékeny emberek százai munkanélküli életre

nevelik a munkaképes koldusokat és vándorokat. A társadalom megmagyarázhatatlan nemtörődömsége maga neveli és szaporítja a parazitákat, az ingyenélőket, akik a könnyelmű, dologtalan élet útjaira kerülve sokszor bűnözőkké válnak.

Ezt a vándorlást a társadalom jól felfogott érdekében meg kell szüntetni. Nem lehet kitenyészteni a munkakerülők és bűnözők ezreit, a mindenre képes söpredéket, amely az első alkalommal az ellen a társadalom ellen fordul, amely őt munka nélkül eltartotta.

Éppen azért nem tudom helyeselni az egyik vidéki városunknak azt a felvetett javaslatát, hogy vándorszállókat rendezzenek be az átutazók, vándorok részére, mert az említett okokon kívül azért is szükségtelen ez az állandósult vándorlás, mivel a munkakeresletről a munkaközvetítő hivatalok hetenként tájékoztatják egymást s így a saját kockázatra való munkakeresés legtöbbször céltalan. Megakadályozására legalkalmasabbnak látszik a lakóhelyre való toloncolásuk.

Természetesen van az átutazók között valóban dolgozni akaró is, de ez kivétel, amely csak erősíti a szabályt.

Bár nem tartozik ehhez a kérdéshez, de mint a munkanélküliség káros kinövését itt említjük meg azt a veszélyt is, amely az évek óta tartó munkanélküliség következtében a szakmunkás munkanélkülieket fenyegeti. Az állandósult munkanélküliség következtében ugyanis az ínséges nem képes szakmukához jutni s napszámosként kénytelen dolgozni. Különösen áll ez a megállapítás a vasmunkásokra, akik évek óta nem találnak szakmájukban elhelyezkedést s lassankint elvesztik szakmai ismeretüket, vagy legalább is nem tudják követni a szakma fejlődését. Itt tehát a szakmájukat vesztett iparosokról van szó s ez a csoport a

napszamosok seregét növeli, amelyben szintén *nem* tud érvényesülni.

Nemcsak a segédekkel áll így a helyzet, hanem sokszor az iparosokkal, mesterekkel is. Különösen a cipész- és szabóipar az, amelyet a gazdasági viszonyok romlása legerősebben fenyeget. Évről-évre több lesz azoknak az iparosoknak a száma, akik az ínségakció támogatására szorulnak, a kisiparosság másik része pedig vagy csak a legnagyobb nehézségek árán, vagy egyáltalában nem képes életszintjét fenntartani. A súlyos helyzet és közterhek miatt segédet alig tud tartani, legfeljebb tanonccal dolgozik a sötét udvarok mélyén meghúzódó műhelyében. Az egyre ritkuló munkaalkalmak következtében üzemét többször kénytelen szüneteltetni s amellet, hogy megélhetéséről gondoskodni nem tud, – tanoncát sem tudja a szakmai ismeretekben kellően kiképezni. Ennek a helyzetnek a következménye az, hogy a felszabadult tanonc alig talál elhelyezkedést, vagy ha talál is, csak a legminimálisabb munkabérekkel. Kikerül tehát műhelyéből az iparos, a segéd és a felszabadult tanonc s mindegyik az ínségmunkában keres támaszt. Nagy nehézséget okoz mindenütt az iparosok foglalkoztatása, mert ipari munkákat az ínségakciók keretében végezni nem lehet, viszont útmunkáknál és egyéb ínségmunkákon való foglalkoztatása, a napszamosokkal egy sorba való kerülése annak a veszélynek teszi ki, hogy a még megmaradt kevés megrendelőjét is elveszti.

Nagy hatással van a munkabérvizonyokra az ínségmunkák bére. Az ínségmunka bérének a helyi napszám alá leszorított volta sok magánvállalkozót is alacsonyabb bérek fizetésére indít, mert nem veszik figyelembe az ínségmunkák természetét, – csak azt nézik, hogy az alacsony munkabéreket közhatóság fizeti.

Mindenesetre ezt a bérrombolást is az ínségakció következményeként könyvelhetjük el az erkölcsi érzék hiányán kívül.

A munkanélküliség különösen súlyos nyomokat hagy a fiatalok életében, akik a munkátlanság éve alatt elszoktak a rendszeres és rendes munkától, elvesztik munkakedvüket s nem lehet majd számítani munkakerejükre a nemzetépítő munkában.

Az elmondottakból megállapíthatjuk, hogy az ínségakciók legfeljebb átmenetileg fogadhatók el, mint a munkanélküliség elleni küzdelem eszközei, mert sem az adózó polgárság, sem az ínségesek várakozását nem elégíti ki és a problémát sem oldja meg. Sok munkabérréért nagyjából haszontalan munkát végeznek az ínségesek anélkül, hogy felelősség terhelné azért akár az ínségeseket, akár a hatóságot.

A munkapiac gyökeres átszervezése, a vállalkozási kedv fokozott felkeltése, közmunkák megindítása segít csak a helyzeten, mert így a munkás munkakedve szabadon érvényesülhet, látni fogja munkája eredményét és érezni a munka örömét.

Nem nevelhetünk munkakerülőket, útszéli csavargókat s *nem* engedhetjük, hogy a családapák dolgos keze téttlenségre legyen kárhóztatva, évtizedes munkanélküliségre és ínségre. A jelen felelősséggel tartozik a jövőért s ez a jövő a jelenből indul el. Ha az ínség útjain indítjuk el a magyar munkások tízezreit, az ínség révén fognak kikötni. A végleges megoldástól ugyan még hosszabb idő választ bennünket, de az államhatalom rendelkezésére álló eszközök és az azzal párosult jóakarát sokkal inkább képesek enyhíteni a válságot, mint az ínségakciók útján való meddő kísérletezés.

A magyar munkásság legnagyobb része mindig

józan, higgadt volt és sohasem a munkássággal volt baj, hanem az volt a hiba, hogy nem igen törődött senki évtizedekig azzal, hogy kik vették kezükbe a munkások vezetését. A keresztény nemzeti gondolaté lesz ez a munkásság szívvel-lélelkel, mihelyt többet adunk nekik, mint vezetőik; a legtöbbet: munkái, kenyeret.. .

Állástalan ifjak, szellemi szükségmunkások.

Az általánossá vált munkanélküliség nem kímélte az értelmiségi kategóriát sem és az iskola padjaiból kikerült érettségizett, valamint az egyetemi tanulmányait végzett diplomás fiatalság a legválságosabb helyzetbe került. A keresztény értelmiséghez tartozó fiatalság a szebb jövő reményében indult el tanulmányai útján, átnéklözte az életre való előkészületben töltött éveit s képesítésének megszerzése után munkaterület után nézett. Legnagyobb részük azonban az évek hosszú során át sem talált elhelyezkedést és az első elindulásuk is csak csalódást hozott számukra, a fiatal lélek csalódását, amely kitörölhetetlenül mély nyomokat hagyott értelmiségi ifjúságunk lelkében. Világosabban, tisztábban és mélyebben látta és látja a jelen gazdasági rendszer kirívó aránytalanságait, az élet durva igazságtalanságait, az irányító erők működését, mint a fizikai munkásság s mert képzettsége kulturális igényekre is feljogosítja, a fizikai munkanélkülieknél is keserűbben érzi kisémmizettségét.

Tagadhatatlan az a tény, hogy Nagymagyarország területén csak minden húszadik ember kívánt értelmiségi pályára lépni, amikor ma már minden tizenhatodik ember az értelmiségi pályákra törekszik. Ennek következtében tény az is, hogy az ország összezsugorodottsága mellett nem képes a túlprodukciót egészségesen elosztani, gazdasági, kereskedelmi és hivatali élete a jelentkezőknek csak egy részét tudja felszívni és a termelő munkába beállítani, míg a másik rész évről-évre a munkanélküliek seregét növeli. Nem szem-

rehányásként említem, de tény az, hogy az elhelyezkedést megnehezítette a megszállott területekről *elűzött*, kiüldözött magyar testvéreinknek csonka országunk felé és területére való sűrítése, amelynek következtében Nagymagyarország értelmiségének nagyobb része csonka hazánk munkaterületén volt kénytelen keresni érvényesülését. Egy, az erőforrásaiban megcsonkított, területének kétharmadrészétől megfosztott és jóvátétellel, hatalmasra duzzadt nyugdíjterherrel megterhelt ország, amelyet még a világgazdasági válság is megnyomorított, állt szemben az értelmiségi fiafalosság elhelyezésének súlyos kérdésével.

Növelte még a kérdés súlyát az a körülmény is, hogy semmiféle komoly kísérlet nem *történt* arra vonatkozólag, hogy az értelmiségi túlprodukción meggátolják, illetve az iskolai tanulmányait eredménnyel végzett ifjúságot a nemzet munkamenetébe beállítsák.

Éppen az ipari és kereskedelmi pályák mostoha életviszonyai azok, amelyek minden szülőt arra indítanak, hogy gyermekeiket az értelmiségi pályák felé tereljék. Saját nehéz helyzete, a szabadfoglalkozásnak létbizonytalansága tehát kitermeli a felesleget, az el nem helyezhetőket. Nem azt akarom ezzel állítani, hogy a szülőknek talán nem állana jogukban gyermekeik középfokú és egyetemi iskoláztatása. Sőt a nemzetnek elsőrendű érdeke az, hogy minél képzetesebb, minél tanultabb polgárai legyenek. Csak azt észrevételezem, hogy az általános törekvés a közhivatali életpályák felé irányul, holott ez a pálya a legtúlzsúfoltabb. A mai értelmiségi fiatalok egy részének feltétlenül ipari, kereskedelmi és gazdasági pályán kell keresnie az érvényesülését s azt magasabb intelligenciájának, fiatalos lendületének és munkaszeretetének segítségével meg is találja. Az ipar, kereskedelem és mezőgazdaság csak

nyer azzal, ha érettségizett, vagy diplomás fiataljainkai gyarapodnak munkaforrásai. Új szint, új területeket, új erőket kapna a szabadpályák élete s ezek az új erők jobban s hathatósabban meg tudnák védeni az egyes foglalkozási ágak érdekeit is.

Annál inkább kívánatosabb ez az áttérelőds, az értelmiségi ifjúság új életpályákon való elhelyezkedése, mert a közhivatali pályákon való elhelyezkedés és érvényesülés legtöbbször nem az egyéni tehetségtől és rátermettségtől, hanem az összeköttetésektől függ. Így az marad ki az örökös pályázás dacára is a kinevezési listából, akinek összeköttetése nincs, bár esetleg jeles bizonyítványa van, kitűnő képességei, kiváló rátermettsége.

Megakadályozza azonban a szabadpályák felé való törekvést az a mentalitás is, amely a magyar társadalomban még ma is erős virágzásban van. Ez a mentalitás az ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági pályát nem becsüli sokra; az ezen a pályán elhelyezkedetteket nem tekinti egyenrangúaknak.

Eszerint a felfogás szerint a nem kizárólag szellemi munkát végzők nem „úriemberek”. Nem társaságbeliek. Alacsonyabbrendű, másodrangú emberek, – akik kiestek az „urak” közül. Ez a felfogás át- meg átjárta az egész társadalmat, sőt egyenesen megmételezte azt. Ez a felfogás nem a becsületes munka szempontjából osztályozza az embereket, hanem teljesen és kizárólag az „úri” társaság idejétmúlt elvei szerint, sokszor különös gondot fordítva az előneves származásra is. A különbségek éreztetése és a felsőbbrendűségnek ily szempontokból való érvényesítése még mindennapi dolog és elfogadott szabály nálunk. A külföld államai már rég kinőttek ezekből az elavult elvekből. Az intellektuel és fizikai munkás megbecsülése ott természetes dolog. Éppen ez az oka annak, hogy nem

annyira éles probléma a munkanélküli értelmiség elhelyezése.

A „hivatal” ma minden szülő és minden végzett ifjú álma. A fixfizetés és a nyugdíj. A saját maga erejéből való érvényesülés vágya, az egészséges törekvés kiveszik a mai fiatalságból, a társadalomba beidegződött beteges és elfajult felfogás miatt.

A középiskolát végzett ifjak legnagyobb része ma a szellemi szükségmunkában való alkalmazást keresi addig is, amíg közhivatali pályán véglegesen elhelyezkedni nem tud. Inkább kitart évekig a szellemi szükségmunka mellett, minthogy szabad pályák felé törekednék, amelyet nem tart elfogadhatónak képességei számára. Sokak lelkéből kiölte már az ambíciót az uralkodó társadalmi felfogás törvényszerűsége és kényszerítő súlya. Állandóan pályázik jobbra-balra, két-három hónapig minden évben szellemi szükségmunkában nyer beosztást s így telik egyik év a másik után. Huszonöt-, harmincéves fiatal emberek várják a szerencsét, amely díjnoki kinevezést hoz számukra és belépőjegyet az annyira óhajtott társadalmi kategóriába.

A várakozás hosszú évei kiölik lelkükből a munkakedvet; a munkakedvvel *telített* fiatalokból csalódott, elkeseredett férfiak lesznek, akik még mindig a kinevezést várják. Várnak és reménykednek. A várakozás fásultságában elmaradnak legtöbbször önművelésükben is és céltalanul fölük el fiatalságuk éveit.

Hogy mennyire idegenkednek az ipari pályáktól, arra mi sem jellemzőbb, mint az alábbi, megtörtént eset. Egy nyomdavállalat érettségizett fiatalembert alkalmazott tanoncnak, aki már tanoncideje alatt is megkapta azt a díjazást, amelyet a szellemi szükségmunkások rendszerint kapnak. Egy ideig szorgalmasan és kedvvel dolgozott is, míg szülei fel nem bontották a

szerződést azzal az indokolással, hogy ez a munka nem úriemberhez méltó. Biztosítási pályán való elhelyezkedésük szintén kilátástalan törekvés, bár szinte korlátlan számban alkalmazzák az ambiciózus fiatalokat a biztosító társaságok.

Meg kell tehát változtatni a ferde és káros társadalmi közfelfogást, amely a munka nemét és nem a munka méltóságát nézi és meg kell nyitni a fiatalság útjait az új élet felé.

Az elmondottakkal nem akarjuk azt állítani, hogy a fiatalság elhelyezése, illetve az értelmiségi ifjúság válságos helyzetének megoldása csak és nagyobb részben az ifjúságtól függne. Helyzetükön az államhatalom is segíthet. Köztudomású dolog, hogy az álláshalmozás megoldása felé még nem történtek meg a kellő lépések, bár évek óta napirenden van ez a kérdés. A gyökeres, minden szempontra való tekintet nélküli eljárás bizonyosan új utakat nyitana a ifjúság elhelyezésére. Az állás- és jövődelemhalmozás jelenségeit világosan látja az az ifjúság, amelynek egy állás, egy jövődelem, egy darab kenyér sem jutott. Kellő eréllyel sok bajt és keserűséget orvosolna az ily irányú intézkedés és az egész ország érdektelen közvéleményének tetszésével találkozónék.

Egy ideig csak élőködhetik még a szegényérzettel eltöltött fiatalság a szülők keresetén, de ez a szegényérzet lázadássá válik lelkében, ha látja az élet megdöbentő aránytalanságait.

Jövődeme nincs, reménye nincs, célja elérhetetlen messzeségben van, családalapításra nem gondolhat s körülötte zajlik, fejlődik az élet, amelynek irányításában neki semmi része nincs.

A szellemi szükségmunka, amelynek még az elnevezése is szerencsétlen, csak igen kis részben fogad-

ható el átmeneti megoldásnak is. Két hónapi alkalmaztatása alatt megérzi a munka ízét, erkölcsi értékét, de felébredt munkakedvét megtöri a rövid ideig történt alkalmaztatása utáni elbocsátása. A szellemi szükségmunkában való állandóbb foglalkoztatás pedig komoly akadálya a szükséges új állások szervezésének.

Csak gyökeres és alapos változás segít. Ez sem fogja egyelőre a teljes megoldást jelenteni, hisz az értelmiség munkanélküliségének súlyos kérdésével más államokban is találkozunk, de lényeges enyhülést jelentene egyrészt az ifjúság önsegélye, másrészt pedig az állás- és jövedelemhalmozások erélyes és sürgős megszüntetése. Ezek az orvoslási módok és a magántisztviselők munkaidejének szabályozása sok állástalan ifjút juttatnának elhelyezéshez, jövőhöz, amely oly elérhetetlen messzeségben van most a vigasztalan helyzetben lévő fiatalság előtt.

A munkanélküliség elleni küzdelem külföldön.

A világgazdaság válsága minden államban érezteti hatását a munkanélküliség terén. Különösen súlyos problémát okoz a munkanélküliség az ipari államokban, amelyekben óriási összegeket kell a munkanélküliség enyhítésére fordítani.

Ennek a küzdelemnek az egyes államokban különféle módjai és eszközei vannak. Ezek között az eszközök között szerepelnek elsősorban a nagyarányú közmunkák, amelyeket az állam vagy a községek végeztetnek különféle közszükségletek kielégítésére. Ezek a munkák nagy szerepet játszanak a munkanélküliség enyhítésében s leginkább felelnek is meg a célnak. Különösen óriási arányú közmunkákat végeznek Amerikában, Angliában, Olaszországban és Németországban. Nálunk, anyagi erőink korlátozottsága miatt, egy-két nagyobb útépitésen és építkezésen kívül jelentősebb közmunka nem volt.

A szükségmunka szintén a munkanélküliség enyhítésére irányul. Szükségmunka alatt azt a rendkívüli munkát értjük, amelyet a hatóságok nagy ínség idején a munkanélküliek foglalkoztatására használnak fel. Angliában különösen nagy mértékben végeznek szükségmunkákat, amelyekhez 10% szakmunkást kivéve, a munkahivataloktól kell munkást kérni. A munkahivatal jóval többet jelent a mi munkaközvetítő hivatalunknál, amely lassankint cselédközvetítéseken kívül mást nem végez. A szükségmunkákat a városok végeztetik, azok költségeihez csak kamathozzájárulást ad az állam. A munkanélküliség elleni küzdelmet különben teljesen az

állam irányítja. Másik módja a küzdelemnek a munkanélküliség esetére való biztosítás. Ha a biztosítás összege nem elég, a hiányt az inségenyhítő tevékenység pótolja.

Franciaországban a munkanélküliség elleni biztosítás összege a gyermekek száma szerint változik. A segélyezés időtartama 12 hónap. A közmunkáknál alkalmazott munkanélküliek munkabére nem lehet kevesebb a szokásos bérnél.

Németországban, bár a szakszervezetek szervezésében már a XIX. században megtalálhatjuk a szociális biztosítást, hivatalosan, a paritásos biztosítás alapján, amely szerint felerészben a munkaadó, felerészben pedig a munkás fizette a biztosítás költségeit, 1927-ben alakult meg a munkaközvetítés birodalmi szervezete, mint a szociális biztosítás lebonyolításának szerve. Ki vannak zárva a biztosításból a kisbirtokosok, gazdasági cselédek, akik heti 30 órát dolgoznak és akik heti 10 márka bért kapnak. A birodalmi intézet a munkahivatalokból, országos munkahivatalokból és a berlini központból áll. A biztosítás az önhibájukon kívül munkanélkülivé válik, munkaképes munkásokra vonatkozik. A segély nagysága a drágasági viszonyoktól, a munkás utolsó 6 havi teljesítményétől és a család nagyságától függ. Van ezenkívül betegsegélyezés, segély a mesterség folytatására, úti- és költözködési segély. Ezen túlmenően a családtagok is kaphatnak úti segélyt, szerszámsegélyt, sőt a biztosított átképzési segélyt s ha rendes segélyigénye kimerül, krízissegélyt kap. Az intézet vállalt feladata ellátásában már rövid idővel a megalakulása után állami támogatásba szorult s még így is emelnie kellett a betéteket és csökkenteni a biztosítási időtartamot. Kötelezhetők a munkanélküliek arra is, hogy munkát szolgáltassanak segélyük ellenében.

Itt kell megemlítenünk a hatósági munkaközvetítők fontos szerepét. Tervszerű munkájuk kétségkívül nagyon eredményes. Van hatósági munkahivatal, országos munkaközvetítő hivatal és birodalmi munkaközvetítő hivatal. Minden község be van szervezve a munkaközvetítés munkájába, amely először csak a segélyreszorulók elhelyezésével, később azonban a tényleges munkaközvetítéssel foglalkozott s ma már hatáskörébe tartozik a pályaválasztási tanácsadás, iskolaközvetítés az ifjúság számára és a városi munkásság átképzése mezőgazdasági munkára. Ezek a teendők valóban elsőrendű fontosságúak és betöltik a munkaközvetítők hivatását. Hazánk hatósági munkaközvetítőinek ily módon való átszervezése ugyancsak sürgős és indokolt kívánalom volna, mert a munkanélküliség következtében alig történik közvetítés, pedig jelenleg csakis ebben merül ki a munkaközvetítő hivatalok feladata. Ilyen feladatkörrel nem válhatik a munkaközvetítő hivatal a munkapiac szabályozójává, ami valójában hivatása lenne. Németországban teljes mértékben megvalósul ez a célkitűzés és egy ingyenes, pártonkívüli munkaközvetítéssel betölti hivatását a munkaközvetítő hivatal. Az üzletszerű munkahivatalokat kártalanítással megszüntették és csak a nem üzletszerű munkahivatalok működnek még, amelyek azonban a birodalmi munkahivatal felügyelete alatt vannak.

A munkanélküliség elleni biztosításon és a válság- (krízis) segélyen kívül van még egy neme a segélyezésnek: a hatósági segélyezés. Ebben azok részesülnek, akik csekély keresetük mellett hatósági támogatásra szorúlnak és azok a munkáscsoportok, amelyeket, mint a mezőgazdasági munkásokat és cselédeket, a biztosításból kizártak. Az egyesületek ezenkívül ínségakciókat bonyolítanak le, amelynek során az ebédeltetés mellett

a munkanélküliek szellemi fejlődésének elősegítésére előadásokat rendeznek, amely előadások előadói az önkéntesen jelentkezett diplomás munkanélküliek.

Német meghatározás szerint a szükségmunka kiegészítő jellegű, melyet a birodalom vagy biztosító intézet támogat. Ilyen munkák a talaj javítási munkák, vízierőművek, csatornák, fürdők, sportterek, repülőterek síb. A hangsúly azon van a szükségmunkák kiválasztásánál, hogy lehetőleg olyan munkák kerüljenek megvalósításra, amelyeknél kevés az anyagszükséglet s így a fedezet legnagyobb része munkabérekre jut« Ezeket a munkákat vállalatba is kiadhatják, mert az az elv érvényesül, hogy közjogi testületek saját rezsijükben ne végeztessenek szükségmunkát. A vállalatok azonban kötelesek felvenni szellemi és fizikai munkásokat és pedig elsősorban olyanokat, akik már kimerítették a biztosítást és a krízissegélyt is hosszabb ideje veszik igénybe.

Az önkéntes munkaszolgálatnak az a tartalma, hogy a munkanélküli segélyezésének ideje alatt is munkába állhat anélkül, hogy segélyét elveszítené. Ezeknél a munkáknál azonban nagyon kevés a munkabér.

A kötelező munkaszolgálat lényege abban a törekvésben áll, amely a kötelező és közös munkával el akarja tüntetni az egyes társadalmi osztályok tagjai között fennálló lelki ellentéteket és a társadalmi szolidaritás gondolatának megvalósítását célozza.

A kötelező munkaszolgálat először Bulgáriában fejlődött ki. A kötelező munkaszolgálatban a polgárok munkaerejét közérdekű munkák megvalósítására fordították. Stambulinsky miniszterelnök kezdeményezésére 1933-ban jelent meg az első tervezet, amely szerint Bulgária lakosságának munkaerejét, a szociális szempontok figyelembevételével, népjóléti célokra kell igénybe venni. Férfiak 20 éven felül, nők pedig 16

éven felül 40, illetve 36 éves korukig berendelhető munkaszolgálatra. A rendes munkaszolgálat 8 hónapig tart, az ideiglenes 21 napig. Az országos érdekű munkákat a rendes munkakényszer, a helyi érdekű munkákat pedig a 21 napos munkakényszer felhasználásával végzik. Tagadhatatlan, hogy a különböző társadalmi osztályok fiataljainak együttes munkája a fizikai munka megbecsülését, a szolidarizmus érzetének kifejlődését és megerősödését jelenti s nagy nemzeti haszonnal is jár, mégis a munkaszolgáltatás kényszermunka jellege az ember méltóságát sérti, szabadságában korlátozza, amikor kényszeríti őket a munkaszolgálatra. A kötelező munkatáborok létesítését éppen ezért helytelennek tartjuk.

Megemlítjük, mint a munkanélküliség elleni küzdelem egy hathatós eszközét, a telepítést is. A telepítési akciók célja a mezőgazdasági és városszéli telepítés, amely földhöz, telekhez juttatja a munkást s ezzel röghöz köti a nemzet egyetemes javára.

Svájcnak a munkanélküliek megsegítésére irányuló munkája a biztosítási segélyek, a téli ínségakció és a hatósági segélyalap felhasználásával történik. A biztosítás kantonok szerint kötelező, vagy önkéntes. A segélyezés tartama a téli hónapokban 150 nap, egyébként 90 nap. A biztosítási segély kimerítése után krízissegély jár a munkanélkülinek.

Olaszországban szintén megtaláljuk a kötelező biztosítást, amely a „Cassa Nazionale” vezetése alatt áll. Ennek pénztárai viselik a biztosítás terheit s amennyiben anyagi ereje kimerül, a Cassa Nazionale alaptökéjéből nyújt anyagi támogatást. Minden 15. életévét *betöltött* és 65. életévét meg nem haladott munkás, kivéve a háztartási alkalmazottakat, a magánalkalmazottak egy részét, a színházak és mozik művészeti személyzetét, az otthon-

dolgozó munkásokat és végül azokat, akiknek jövedelme csupán nyereségrészesedésből származik, köteles magát biztosítani munkanélküliség esetére. A biztosítás költségeit a munkaadók és munkavállalók viselik paritásos alapon; ahhoz az állam nem járul hozzá egy 1936-ban megjelent rendelet szerint. A segélyezés három hónapon át tart, de csak akkor lehet szó segélyezésről, ha a biztosított az utolsó 2 évben legalább 24 félhónapon fizette a ráeső betétösszeget. Ha ez az időtartam a 36 félhónapot eléri, 4 hónapon keresztül jár a segély. A segélyezés a napibér 22%-ig emelkedhet. A kormány minden erejével azon van, hogy a munkanélküli biztosítás igénybevételére lehetőleg ne legyen szükség s óriási arányú szükség- és közmunkákat folytat állandóan s azok költségeit belső kölcsönökből fedezi.

A szomszédos Ausztria ugyancsak bevezette a munkanélküliség esetére való biztosítást s annak terhei a munkaadó, munkavállaló és az állam között oszlanak meg egyenlő arányban.

*

Ezekben láttuk nagy vonásokban azt a nagyarányú küzdelmet, amely a munkanélküliség enyhítésére, illetve a munkanélküliek megsegítésére irányul. Úgyszólván a nyugati államok mindegyikében megtaláljuk a munkanélküliség esetére szóló biztosítást, amelynek elvitathatatlan előnyei vannak, bár az is igaz, hogy súlyosan terheli a gazdasági életet, a munkaadót, munkavállalót, egyes országokban az államot s így az adófizető polgárságot is. Valójában nem munkanélküliségről van szó, hanem betétösszegekkel megalapozott biztosításról, amely védi a munkást a gazdasági élet válságai ellen. A nagyobb válság azonban felduzzasztja a munkanélküliek számát; a dolgozók számának csökkenésével kibővíti a biztosítási járulék összegét s ezzel a bizto-

sítás fedezetét. Ilyenkor azután az államra hárul a feladat, hogy a biztosítási kötelezettség teljesítését elősegítse, vagy sor kerül a járulékok leszállítására.

Mindenesetre ha a szükséges anyagi feltételek rendelkezésre állanak, a munkanélküliség esetére való biztosítást meg kell valósítani, mert munkanélküliség esetén a családok romlását és pusztulását meggátolják.

A közmunkák és szükségmunkák lényeges szerepet játszanak a munkanélküliség enyhítésében; megelőző hatásuk van s emellett a nemzetvagyonot gyarapítják.

Különös figyelmet kell szentelni a mezőgazdasági és városszéli telepítés megvalósításának, mert a földhöz való visszatérés, a magántulajdon biztosítása olyan értékes nemzetréteget hív életre, amelyre bizton lehet építeni. Az, akinek félteni valója van, aki magáénak mondhat egy kis kertes házat, vagy egy darab földet, nem fog leférti a nemzeti gondolat útjairól, vagy legalább is kevesebb a valószínűsége. Az egészséges és megfontolt telepítés a nemzet életerejének növekedését és a nemzeti élet vérkeringésének felfrissülését jelenti.

Láttuk azt is, hogy a munkapiac szervezése a munkahivatalok kezében van, amelyeknek a közvetítésen túlmenően egyéb nagy fontossággal bíró feladatai vannak, amelyek a munkapiac teljes megszervezését, sőt – szükség esetén – az átszervezését is lehetővé teszik.

Egyet tényként szögezhetünk le: a külföld államai, a nyugati államok, mérföldes lépésekkel előztek meg bennünket ezen a téren, amelyen annyi és olyan sürgős megvalósítandó feladat vár ránk.

Komoly és habozás nélküli elindulásra van szükség, amely nem bíz a holnapra a megoldást, hanem a ma nekiállásával biztosabb alapokra helyezi az annyira bizonytalan jövőt.

III. RÉSZ.

A szociális ember.

I. FEJEZET.

A magántulajdon és a szociális igazságosság.

A társadalmi és gazdasági problémák megoldásánál elsősorban a magántulajdon kérdése kerül szóba. Addig, amíg a magántulajdon jogi, morális s ezzel szociális határát is meg nem vonjuk, a kérdés gyökeres megoldásához nem jutunk. S mivel ez a megoldás tovább nem halasztható: kézenfekvő az a feladat, hogy a magántulajdont az említett határok közé szorítsuk s ezzel a szociális magántulajdont megteremtsük.

Azt állítjuk, hogy a társadalmi és gazdasági rend alapja a magántulajdon, amelynek szükségessége Isten rendelkezésében s az emberi természetben gyökeredzik. Isten mindenki számára teremtette a földet s annak kincseit, de nem közös birtokul, hanem egyes részeiben egyéni tulajdonként, hogy azt az ember a maga és családja fenntartására a jogi és erkölcsi korlátokon belül használja. Az ember legszemélyesebb joga, amely szerint a tulajdonát a törvény korlátain belül háborítatlanul, saját akarata szerint használhatja. Ez jogi definíció. A magántulajdonnak azonban nemcsak individuális, hanem szociális oldala is van. Éppen az az oka a magántulajdon ellen megismétlődő támadásoknak, hogy a gyakorlati élet tapasztalata szerint a legtöbb ember nem szociális, hanem individuális értelemben használja tulajdonát. Csak a saját érdekeit tekinti;

szociális kötelességét nem ismeri el s így nem is teljesíti. „Enrichissez vous!”, gazdagodjatok meg! ez a mai gazdasági rend alapfelfogása, amely csak a vagyonszaporítást, az egyéni jólétet nézi, de mások szükségére nem tekint. A magántulajdonnal nemcsak élni, hanem visszaélni is lehet. Soha annyi és olyan kegyetlen visszaélést nem láttunk e téren, mint éppen napjainkban, amikor a szociális szempontok követése a legfontosabb és legsürgetőbb volna.

Az egyház mindig hirdette a magántulajdon szociális vonatkozásait s a gazdagok kötelességét. Szent Ambrus és Szent Jeromos szerint a föld közösen alkottatott gazdag és szegény számára s így a fösvénység nagy bűn. Szent Ágoston azt mondja: „A gazdagok fölöslegei a szegényeknek szükségesek. Másét tartja meg, aki fölösleget tart meg magának. Egyik téged keres szűkölködven, a másik szűkölködőt pedig neked kell keresned.”¹ Nagy Szent Gergely pápa pedig azt hirdeti, hogy „nem a vagyon a bűnös, hanem a szándék”.

Az egyháznak ez a határozott és a magántulajdon szociális jellegét kidomborító állásfoglalása a mai napig sem változott meg. XI. Pius pápa a már idézett szociális körlevelében a magántulajdon kötelességeiről a következőket mondja: „Hogy a magántulajdonról és annak kötelességeiről folyó vitatkozásokat bizonyos határok közé szorítsuk, először is alapvető igazságként leszögezzük XIII. Leó tételét; a magántulajdon és annak használata két különböző dolog. (R. N. sz. 19.) *A tulajdonnak tiszteletben tartása, a saját jogának korlátai közt megmaradás és a más jogának meg nem sértése a kölcsönös igazságosság követelménye.* Viszont a magántulajdonosoknak az a kötelessége, hogy javaikkal erkölcsösen éljenek, már nem az igazságosság, hanem más erények-

¹ Enarratio in ps. 102.

nek folyománya, amelyekből folyó erkölcsi kötelességek jogi úton ki nem kényszeríthetők . . .”²

Tehát a magántulajdonnak igenis vannak erkölcsi, szociális kötelességei. A mammonizmus azonban erről nem vesz tudomást, mert az önzés elkábítja a kapzsi és mohó gazdagokat. Célnak tekintik az anyagiakat, a gazdagságot és nem eszköznek. Ezekre mondta az Üdvözítő: „könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagoknak bemenni Isten országába.”³ „A tőkés halmozza a pénzt, halomra gyűjti a sárga aranyat, míg a munkás az ő szűkös és nyomorúságos helyzetére van kárthatva.”⁴ Ez a vagyoneosztás és a magántulajdon ily módon való használata Isten akarata ellen való. „*Ilyen egyenlőtlenség nem lehet Isten akarata.* Legalább a jövőben szolgáljanak az új vagyonok mindjobban a bérmunkások javára. Igazságtalanság, hogy egyesek becsületes munkaszándékuk ellenére éheznek, míg mások bár dolgozhatnak, fényűzően élvezik járadékukat. Eljutottunk odáig, hogy változtassunk eddigi felfogásunkon és a kapitalista gazdálkodásnak végleg búcsút mondjunk. (Faulhaber.)”⁵ Ez az egyenlőtlenség mindig kirívóbb, mindig nagyobb lesz. Az egyik oldalon pár ezer dúskálkodó, a másik oldalon millió Lázár, akiknek az élet *terített* asztaláról már morzsa sem jutott. Esztelen tékozlás, ezek eltartásához elégséges gazdagság az egyik oldalon és a nyomor áldozatai a másik oldalon. Vakon és gögösen ülnek a hatalmasok, a pénz urai, a vagyonok halmozói a tulajdonjog által körülbástyázott jólétükben s bár körülöttük lángban áll a világ, nem vesznek tudomást a kenyértelenekről. Ezekre állnak Jób szavai: „vannak, akik odébb tolják a határokat, elrabolnak nyájukat, hogy legeltessék azokat; elhajtják az árvák szamarát, zálogul elveszik az özvegyek mar-

2 Qu. A. 25-26.

⁴ Qu. A. 31.

3 Márk 10, 26.

⁵ P. J. Drinck O. M. I. id. mű 117. o.

haját; erőszakot tesznek, kifosztván az árvát, megrabolják a szegény népet . . ., ezek pedig mezítelenül, ruha nélkül járnak . . . falaik között olajat sajtolnak és mellette szomjaznak.” (Jób 24.)⁶

„Csak az a vagyoneelosztás helyes és igazságos, amely mellett minden ember számára kivétel nélkül megnyílik a lehetőség, hogy az anyagi javaknak oly kvantuma birtokába jusson, mely számára *az emberhez méltó fizikai és erkölcsi életet biztosítja*, hacsak saját hibájából ezt a lehetőséget a maga számára ki nem zárja. Ez az elv megdönthetetlen és minden helyes szociálpolitikai és társadalmi etika alapja,”⁷ mondja P. Csávossy Elemér egy a szociális igazságosságról írt jeles tanulmányában.

Napjainkban azt látjuk, hogy a vagyoneelosztás arányai, illetve aránytalanságai a szociális igazságossággal össze nem egyeztethetők, mert az emberhez méltó anyagi és erkölcsi életet biztosító javak csak az emberek egy részének állanak rendelkezésére. *Egyesek kezében felhalmozódik a vagyon*, a személytelen tőke szinte elviselhetetlenül megduzzadt már és szabadon terjeszkedik a társadalom legnagyobb részének rovására. A bankok, kartellek és részvénytársaságok egyre javuló mérlegekről számolnak be, de ez a javulás egyoldalú és a társadalomnak csak kis részét érinti. A vagyoneeloszlásnak ezt az aránytalanságát a társadalom egyeteme érdekében mielőbb meg kell szüntetni, nehogy a gazdasági élet feszítő erői nem kívánatos módon törjenek utat egy új, egészségesebb és szociálisabb társadalmi és gazdasági rend felé. „Az állam és annak vezetőinek kötelessége ugyanis a köz érdekét megvédeni és a mindenkori helyes és igazságos vagyoneelosztást erélyes eszközökkel valósággá tenni,” mondja P. Csávossy a már

⁶ U. o., 119. o.

⁷ Megjelent a Korunk Szava 1937. febr. 15-i számában 109. o.

idézett cikkében. Ennek a vagyoneelosztásnak igazságosabb és helyesebb megvalósítását követeli XI. Pius pápa is, amikor a következőket mondja: „Oda kell hatnunk, hogy a teremtett javak elosztása a közjó és a szociális igazságosság kívánalmaival összhangba hozassék, mert ma ezt az összhangot a kevés számú igen gazdag és a vagyontalanok beláthatatlan tömegei közt fennforgó ellentét megzavarta, amit minden jóérezésű ember elismer.”⁸ Lehet-e csodálkozni azon, hogy a gazdasági élet kegyetlen versenyében, amelyben az erősebb győz és a gyenge elpusztul, amelyben az erkölcs nem érvényesül és a cselekvés normáját a gazdagok maguk állapítják meg saját tetszésük szerint, – elérkeztünk a válság mélypontjához: a válaszúthoz. A válság forradalmi erői s a békés, de gyökeres reform között választhatunk. Az erkölcs vagy igazságosság, vagy az igazságtalanság között. Le kell tépnünk a magántulajdonra rakodott tisztára individuális és egoista jelleget és rá kell mutatnunk a jogok mellett a nagy hátralékban maradt kötelezettségekre is. *Haladéktalanul érvényesíteni kell a tulajdon erkölcsi értelmét és tartalmát.*

„Egyesek egyeseknek csak szeretetből kötelesek adni, de az állam által joggal megkövetelt hozzájárulást a társadalmi igazságosság alapján vagyunk kötelesek megadni”, mondja P. Csávossy Elemér a már idézett cikkében. „Az egyes vagyontalanok ugyanis az igazságosság alapján nem követelhetnek senkinek vagyonefeleslegéből, de az igazságosság alapján joga van az államtól követelni, hogy a vagyoneelosztás olyan legyen, hogy számára az emberhez méltó megélhetést biztosítsa. Az államnak fennáll ez a joga s különösképpen érvényesítendő akkor, amikor a közjó kárára szerzett vagyontól van szó. Az ilyen vagyont az állam voltaképp egész-

⁸ Qu. A. 34.

ben lefoglalhatja a közjó érdekében” – folytatja Csávossy a szociális igazságosságról szóló fejtegetéseit. Ezeket a fejtegetéseket mindenki vita nélkül aláírhatja, kivéve természetesen azokat, akik érzik az igazság ostorcsapásait. A kapitalizmus felhalmozott vagyonának legnagyobb része a közjó kárára szerzett vagyon. *A munkások béréből összehalmozott vagyon.* „A termelt javakat, a jövödelmet a tőke igényelte magának s a munkásnak alig hagyott eleget erőinek pótlására és helyreállítására ... A munkás állandóan az ő szűkös és nyomorúságos helyzetére van kárhozthatva.”⁹ *Az igazságtalanságot a közjó kárára szerzett vagyont nem védheti az államhatalom.* Az állam nemcsak a gazdagok, hanem elsősorban a vagyontalanok, a nincstelének érdekében köteles közreműködni. A szociális igazságosság elveinek érvényesítésével minden polgárát emberi életszínvonalra kell segítenie, mert a legfőbb tekintély, a legnagyobb erő és az igazságosság köteles érvényesítője. Mihelics Vid, a kiváló szociológus, az általános vagyonosodás eszményét vetíti elénk, mint amely a szociális igazságosságnak is leginkább megfelel. – Szerinte „a társadalom jogosult megállapítani a vagyonthalmozás maximumát akkor, amikor ennek túllépése veszélyeztetné a többi ember megélhetését... A kirívó vagyoni ellentéteknek osztálygyűlölet, tömegnyomor és a hazafias érzés kiveszése a következménye.”¹⁰

A magántulajdon szociális vonatkozásainak felismerése és ezzel kapcsolatban a *szociális igazságosság* minden téren való érvényesítése az egyedüli módja a válságból való békés kibontakozásnak; minden egyéb út a megsemmisülés felé vezet.

⁹Qu. A. 31.

¹⁰Mihelics Vid: „A szociális kérdés és a szocializmus” 57.

Ki váltja meg a proletárokat?

A magántulajdon kérdése körül zajló harc arra irányul, hogy egy olyan társadalmi és gazdasági rend létesüljön, amely a proletárok megváltásához vezet. Az a kérdés most már, hogy a célzott eredményt elérheti-e a magántulajdon részbeni, vagy egészen tagadása alapján álló szocializmus, vagy kommunizmus, vagy más irányban kell-e a megoldás útjait keresnünk.

Az előbbieken már rámutattunk arra, hogy a marxizmus stratégiai hibái: 1) a nem ipari bérmunkásoknak a szocialisták táborából való kizárása, 2) a magántulajdon intézménye, az egyéni termelés rendszere, a vallás és nemzeti eszme, mint társadalmi erők elleni állásfoglalása.

A marxista elindításban lendületbe jött szocializmus, illetve annak gyakorlati képviselője, a szociáldemokrácia, először kizárólag az ipari bérmunkások védelmezőjévé szegődött s csak később kezdett más munkaterület után nézni. Ez az elindulás osztálypolitikát eredményezett, egy osztály érdekében való küzdelmet, amely a társadalmi osztályok közös érdekeinek figyelmen kívül hagyásával csak egy osztály érdekeinek megvédésére és érvényesítésére irányul. Sokkal átütőbb ereje lett volna a szocializmusnak, ha annak idején az összes munkásrétegeket bevonta volna a szervezkedésbe s célkitűzéseibe, míg így a saját maga által korlátozott területen a célok megvalósításában gyengének mutatkozott.

A másik hibája a magántulajdon elleni állásfoglalásában rejlik. A szocialisták szerint: 1) magántulaj-

don csak munkából származhat, 2) mindenki csak a közvetlen szükségletei kielégítésére szolgáló jószágokat tarthatja birtokában, 3) ezek között a javak között a termelési eszközök nem szerepelhetnek s azok nem is örökölhetők. Marx az utópista szocialisták nyomán indult el állásfoglalásában s kritika nélkül magáévá *tette* az utópisták elképzelését, amely szerint az ideális és boldog társadalmi és gazdasági életnek a magántulajdon megszüntetése elengedhetetlen feltétele. Súlyos hibája ez a marxizmusnak, mert *a magántulajdon az emberi természetben gyökeredzik és az aziránti vágyat az emberekből kiirtani nem lehet.* A természetjogon alapuló magántulajdon erőszakos elvétele tehát rablás, vagyis jog- és erkölcsellenes.

Mihelics Vid a „Keresztényszocializmus” c. kiváló művében sem a szocializmus, sem az individualizmus álláspontját nem fogadja el a magántulajdon kérdésében. Mint helyes középutat, a „keresztény szolidarizmust” állítja elének, amely szerint „a tulajdonjog reális jog, de nem korlátlan, mert kötelességek és terhek járnak vele.”

Az egészséges emberi ösztön magántulajdon szerzésére törekszik, mindenki félre akar tenni valami kis vagyontát élete alkonyára s a szülők gondoskodni kívannak gyermekeikről. Nem képzelhető el oly társadalmi és gazdasági rend, amelyben a vagyontközösség, a jövedelemfelosztás egyenlősége megvalósítható volna, mert hiszen minden társadalomban van szorgalmas és lusta, becsületes és gonosz, jó és rossz, képzetesebb és gyatrább munkás s azoknak egyenlő jutalmazása igazságtalanság és egyenlőtlenség volna. Az egyenlőség megvalósítása tehát a legnagyobb egyenlőtlenséget jelentené. „Nihil est aequalitate inaequalius”, – semmi sem egyenlőtlenebb az egyenlőségnél, – mondja Plinius. A magántulajdon megszüntetése csak azok előtt lehet

tetszetős programmpont, akiknek semmijük sincs, sőt az egészséges ösztönük is hiányzik, hogy saját erejükből magántulajdonra tegyenek szert. Így szerzett a szocializmus sok-sok ellenséget azok táborából, akiknek van félteni valójuk, viszont összeharsonázta azokat, akiknek nincs félteni valójuk és másokét sem féltik. A marxizmus utódja, a kommunizmus, a magántulajdon teljes eltörlését kívánja s igyekszik e célkitűzését kétségbeesetten megvalósítani. A napjainkban lezajló események azt mutatják, hogy *a hirdetett egyenlőség az egyéni szabadságtól való megfosztásban, rabszolgasorsban, kényszermunkában nyilvánul meg* s a jólétben való egyenlőség keveseknek, a kenyértelen sors pedig sokaknak osztályrészévé válik. A kommunizmus gazdasági rendje a kollektívizmus, amely a közös tulajdont és a közös gazdálkodást vezeti be. Az orosz kollektívizmus a szentírásra hivatkozott, amely az őskereszténység kommunizmusáról beszél. Ez az arcátlan hivatkozás nyilvánvalóan nem helytálló, mert az őskereszténység kommunizmusa önkéntes volt s abban mindenki oly mennyiségét kapta a javaknak, amelyre szüksége volt. Nem úgy a mai kommunizmusban. Kényszerű közösség ez s mindenkinek egyenlő elosztást ígér anélkül, hogy azt meg is valósítaná. *A kollektívizmus nélküli az erkölcsi létjogosultságot s így sohasem valósulhat meg.* Lenin felfogása az volt, hogy „ígéni” kell a néptömegeknek. Földi paradicsomot, utolérhetetlen kollektív jólétet ígérnek a munkásságnak, amelyet egyelőre csak álomképek festésével elégíthetnek ki. „Akik a nyomorgó népnek minden szenvedés és baj nélkül való szakadatlan örömmel és boldogsággal teljes életet ígérnek, bűnös játékot űznek a néppel, amelynek vége nagyobb csapást hoz az eddigieknél. (R. N. 25.)

Kautsky, „A demokráciától az állami rabszolga-

ságig” című művében vitába száll Trockijjal és a bolsevizmussal. Szerinte a bolsevizmus meghajolt a kapitalizmus előtt; sanyargatja a várost és a falut egyaránt; összeesküvés a proletárság ellen, mert könnyelműen és meggondolatlanul használják a népet ágyútölteleknek, mint még soha.

A szovjet tönkretette a nagyipart – a gazdálkodásnak az államhatalom alá gyűrésével, – nincs forgalom; az összes dolgozó népesség a falvakba menekült. Behozták a munkakényszert, de a parasztságnak máris vissza kellett adni a munka szabadságát, mert kényszermunkával eredményt elérni nem lehet.

Nagyon helyesen látja meg az oroszországi állapotokat Mihelics Vid, aki a következőket mondja: „Könnyű igazolni, hogy ez ma a legkapitalistább és legkegyetlenebb állam, amelynek gazdaságpolitikáját egyedül az államnak, mint üzleti vállalatnak nyereszedési szempontja határozza meg. Ez a politika teljesen figyelmen kívül hagyja az embert és ennek védelmét, az ember csak a termelés egyik tényezőjének számít, olyan tényezőjének azonban, amelynek költségén legtöbbet lehet megtakarítani.”¹

A kollektivizmus megvalósításához teljesen önzetlen, áldozatkész társadalomra volna szükség, amelyet azonban az erkölcsi elveket nélkülöző berendezkedés nem valósíthat meg soha. Mit tud adni, ami a jóllakottság érzésénél több. Magasabb erkölcsi értékeket nem tud nyújtani s mint P. J. Drinck mondja: „*ugyanaz lenne meg nekik, ami megvan az állatoknak is a jászolnál. Semmi vel sem főbb*”² Jaurès, a meggyilkolt szocialista vezér a gazdasági önmegelegedésről így szól: „Sohasem hiszem el, hogy a testi és szociális élet egyedül kielégíti az embert. Abban a pillanatban, amikor a szociális igaz-

¹ Mihelics Vid: „A szociális kérdés és a szocializmus” 51. o.

ságosságot megvalósította az ember, érezni fogja, hogy szörnyű üresség tátong még mögötte”.³ Ez a mondás is igazolja, hogy a gazdaságilag való kielégítés még nem minden s nem jelenti a megelégedettséget.

A kollektív ember tömegember lesz; nincs egyénisége; eltűnik, felolvad a tömegben. P. Lippert S. J. Így jellemzi ezt az embertípust: „Nevezhető szocializált embernek, ahogyan gépet, gazdaságot, marhacsordát vagy bányát szocializálnak. De azért nem lesz szociális lény a társadalmi ember értelmezése és rendje szerint. Ehhez hiányzik mindenekelőtt a szabadság. A tökéletesen kifejlődött embernek szüksége van némi külső szabadságra, sőt ideális értelemben nem szabad kötnie semmi másnak, csak lelkiismeretének és azon irányelveknek, melyeket lelkiismeretének el lehet és el kell fogadnia”.⁴ *Államilag hitelesített és jóváhagyott elvekről és nézetekről lehet csak szó; az egyéniség ismeretlen valami.*

A szocializmus harmadik hibapontja a vallásellenes magatartása. Marx ateista volt s így a szocializmus is hallgat az Istenről. „A vallás magánügy” elve alapján a vallást ki akarja küszöbölni a közéletből és az emberek lelkéből is. Bebel maga mondja: „A kereszténység és a szocializmus úgy viszonylanak egymáshoz, mint a tűz és a víz”. Ugyanő mondja: „vallásos téren... az atheizmusra törekszünk”. A vezérek elvei és gyakran hangoztatott felfogása beivódott a szocializmus célkitűzéseibe, amelyek legfőbbje a vallás elleni küzdelem. A vallás az erkölcs gátlását jelenti s tía ez a gátlás megszűnik, szabadon formálható az elállatiasodott ember.

A vallás az állami élet alapja. A pogány Plutarhos

²⁻³ P. J. Drinck O. M. I.: id. mű. 126. o.

⁴ P. J. Drinck O. M. I.: id. mű. 126. o.

azt mondotta: „Véleményem szerint inkább lehet alapítani és fenntartani várost fundamentum nélkül, mint az istenekben való hit nélkül.” Plató pedig azt mondja: „Aki a vallást szétrombolja, az a társadalom alapjait is szétdúlja.” A vallásellenes szociális program nem valószínűsíthető meg soha, mert az emberek legnagyobb része teljes mélységében átérzi a vallás szükségességét és az emberi természetben gyökeredző voltát s érzi azt, hogy a vallástalanság a társadalom pusztulását jelenti.

A negyedik hibapontot a szocializmus nemzetköziségében látjuk.

A nemzetközi irányba való fordulás nem jelenti minden esetben a hazafiatlanságot; különösen akkor nem, ha ez a nemzetköziség csak *a kultúrember szolidaritását* jelenti. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a szociáldemokrácia nemzetközisége lehet a nemzeti eszmétől elforduló is. *Sőt*, a legtöbb esetben az. Annyira megy ez a nemzetköziség, hogy a munkás elsősorban szocialistának és nem hazafinak tartja magát s felfogása a nemzeti hagyományok, a nemzet erkölcsi értékeinek megbecsülésében nagy hézagokat mutat. Nem vagyunk a sovinizmus hívei, de nem lehetünk a másik véglet: a nemzetköziség marxista értelmezésének hívei sem. A munkásság a nemzettestnek rendkívül értékes, termelő rétege, amelynek éreznie kell a nemzettesthez, a nemzet életéhez való tartozandóságát. Hogy munkásságunk részben a nemzetközi gondolat hívévé szegődött, annak az okát főleg lelkiismeretlen vezetőikben, a szalon-szocialistákban kell keresnünk, akik elhitették ezzel a munkássággal, hogy csak a marxizmus nemzetközisége mentheti meg a proletárokat. A nyugati államok szocialistái, akik kultúrált, rendezett viszonyok között élő munkások, a nemzetköziségben csak a kultúrember szolidarizmusát látják s elsősorban hazafiak s csak utána

szocialisták. Az angol stb. szocialista sokszor szinte a sovinizmusig hazafias magatartást tanúsít. Őszintén be kell vallanunk azonban, hogy *a munkás ott megbecsült tagja a társadalomnak, nem pedig kisebb értékű, és kevésbé kívánatos állampolgár.*

Jelentős részben ez az eléggé el nem ítéltető, ostoba és felületes felfogás idegenítette el a munkást a nemzeti irányzattól, amelyben évtizedekig nem látott vele való foglalkozást és róla való gondoskodást. A nemzeti érzés elsősorban a szociális irányzat mellett fejlődhetik ki s ha munkás megtalálja emberi megélhetését, boldogulását s öregségére kis vagyonkát gyűjthet, – nemzetközisége csak kulturális kapcsolatokat jelent más országok munkásaival. Minden ízével ragaszkodni fog ehhez a földhöz, amelynek rögeiben épügy fogja látni a nemzet erkölcsi értékeit, hagyományait, mint bárki más. Szociális életlehetőségek mellett nem csábítják el a nemzeti gondolatoktól s éppen ezért a megoldás útjait befelé és nem kifelé kell keresnünk.

A nemzetköziség a szocializmus egyik program-pontja, de tapasztalatból tudjuk, hogy ez a nemzetköziség a forradalomhoz vezető nyílegyenes útja a jelszavakkal megtévesztett, becsületes munkástömegeknek.

Ezekben vázoltuk azokat az elvi hibákat, amelyek lehetetlenné tették és teszik a szocializmus céljainak megvalósítását. A szocializmus a kapitalizmus megbuktatására lépett sorompóba; a proletárok megváltását tűzte ki célul s mert helytelen irányokban indult és haladt, eltávolította magától azokat a tömegeket, amelyekre céljai megvalósításában számíthatott volna s így eredménytelenségében *a proletárok megváltásához fuzött jogait elvesztette.*

„A legelfogultabb marxista sem vonhatja kétségbe, hogy a szociáldemokrácia a mai napig sem buktatta

meg a kapitalizmust, nem szüntette meg az osztálykülönbségeket, nem ölte meg a magántulajdont, nem kollektivizálta a termelést, nem győzte le a vallást, nem diadalmaskodott a nemzeti eszme felett.”⁵ Programpontjaik megvalósítása még ott sem sikerült, ahol a politikai hatalmat megszerezték. Ennek pedig az az oka, hogy „a mai gazdasági viszonyok mellett, a mai emberekkel, a szocializmus csak a diktatúra eszközeivel volna fenntartható, komoly szociáldemokraták pedig a diktatúra fegyvereihez nem akarnak nyúlani”.⁶

Az osztályellentétekre alapított és a felsorolt hibapontokkal megterhelt szociáldemokrácia, bár tagadhatatlanul fejlődést jelent a társadalmi és gazdasági rend átalakulása terén, alapjaiban, alapállásában gyökeredző gátlásai folytán kitűzött céljait meg nem valósíthatja.

A szocializmus „diktatórikus laborizmusa” azt követeli, hogy a gazdasági élet irányításában senkinek másnak ne legyen beleszólása, mint a termelésben a munka jogán résztvevőknek. A *helyesen értelmezett laborizmus*, mint Mikos Ferenc mondja: „*az a gazdasági rendszer, amelyben a termelési fényezők mai szerepe nagyjában megmarad, csak mindegyik a maga működésében alá van rendelve a munka érdekeinek*, mindegyik a maga külön érdekeit csak a munka érdekeinek szolgálatán keresztül valósíthatja meg.”⁷

Ez a rendszer az, amely a proletárok megváltására, erkölcsi szempontokból is tekintve, a legalkalmasabb. Alapokmánya XI. Pius pápa Quadragesimo Anno c. körlevele, amely az új gazdasági rend alapvonalait vonja meg. Nemzeti, vallási alapon álló gazdasági rend ez, amely a magántulajdon intézményében és a társadalom közös érdekeinek felismerésében és összeegye-

⁵ Dr Mikos Ferenc: id. mű. 40. o.

⁶ Id. mű. 41. o.

⁷ id. mű. 45. o.

tetésében látja a proletárok megváltásának útjait.” A proletárok megváltása az a cél, melyet a mi Elődünk, mint parancsoló szükségességet kifűzött. Most annál inkább kell ezt hangsúlyoznunk és sürgetnünk, mert *a pápa üdvös intelmei bizony gyakran feledésbe mentek, mert vagy szándékosan agyonhallgatták, vagy keresztülvihetetlennek tartották, pedig igenis keresztülvihetők, sőt a megvalósításuk egyenesen szükséges . . .* Bár igaz, hogy a szegénység és a proletársors nem azonos fogalmak, mégis a proletárok igen nagy tömegei a túlgazdagok csekély számával szemben megcáfolhatatlan bizonyítéka annak, hogy a földi javak a mi korunkban, az industrializmus korában, amikor oly bőségesen termelnek értékeket, nincsenek helyesen elosztva és nem megfelelően szolgálják a különböző osztályokat.”⁸ Határozottan megjelöli XL Pius pápa a megoldás erkölcsi alapelveit is, amikor a következőket mondja: „Azért legalább ezentúl minden erőfeszítéssel oda kell hatni, hogy a termelt javak csak méltányosan halmozódjanak a birtokosoknál, ellenben bőségesen jussanak a munkásoknak. Nem hogy ezek a munkát abbahagyják, mert az ember munkára van teremtve, mint a madár repülésre, hanem, hogy családi vagyont megőrizhessék, azt okos kezeléssel szaporítsák, így a családi terheket könnyebben és gondtalanabban viselhessék és a létbizonytalanságból, a valódi proletársorsból szabadulva nemcsak az élet viszontagságaival megküzdhessen, hanem az a vigasztalásuk is meglegyen, hogy haláluk után övéikről gondoskodva van . . . *Ha férfiasan és haladéktalanul nem vállaljuk a végrehajtást, ne állítsuk magunkat, hogy a közrend, az emberi társadalom békéje és nyugalma a fölforgató hatalmak ellen megvédhető.*”⁹

⁸ Qu. A. 34-35. o.

⁹ Qu. A 36. o.

A Szentatya tehát határozottan a magántulajdon mellett foglal állást s a proletárok megváltásának lehetőségét a magántulajdon szerzésének lehetőségében látja. Ehhez azonban sürgeti az igazságos bért, amelyből mérsékelt életmód mellett a munkás, akinek egyedüli jövedelemforrása a munka, valamit megtakaríthat. Eddig a munkás nem látta munkája eredményét. Mint Prohászka mondja: *„Ők zsákolnak, ők verejtékeznek, ők laknak rongyos falvakban és gubbasztanak kietlen, elnyomott életük lapályán, muzsikok és heloták, mialatt fejük felett néhányan nagy hatalmi preferanszot játszanak”*. Ez az eredménytelenség és az elnyomottságnak ez a megszégyenítő állapota az igazságos bérrel megszűnik. A pápa szerint a bérvizony önmagában nem igazságtalan, de a „munkabér méltányos megállapításához sok tényezőt kell figyelembe venni”. A munkának az egyéni jellegén kívül szociális jellege is van s éppen ezért a munkabér megállapításánál három szempontot állít szemünk elé: 1) *a munkás és családjának életszükségletét* 2) *a vállalat jövődelmezőségét* és 3) *a közjó érdekét*. Ennek a három szempontnak összeegyeztetése, összhangba hozása adja meg az igazságos, a családi bért, amely a megélhetően kívül kis vagyonszerzésére is módot ad. Az egyén életén kívül gondot fordít az állami élet rendjére is és a társadalmi közületek helyes rangfokozatát sürgeti a *kisegítés* elvének alapján. „Az államférfiak és tisztességes polgárok legfőbb célja és törekvése legyen az egymással szembenálló osztályok harcát megszüntetni, a különböző foglalkozási ágakat együttműködésre bírni. Ez a szoros együttműködés és a hasonló foglalkozásúaknak egy testületbe való tömörítése adja a rendiség gondolatát, amelynek megvalósítása, helyes felújítása szociálpolitikai célkitűzés. XI. Pius pápa nem a gazdasági válságot akarja az egyház szervezetével

megoldani; *a megoldást a világiakra bízza* és a helyes, etikai alapon álló megoldáshoz *irányelvek*ei ad az államoknak. Félreérthetetlenül mutat rá arra, hogy a magántulajdonon épül fel az új gazdasági rend, mert a szociális igazságosság, a szociális munkabér lehetővé teszi azt, hogy a munkásság is „némi vagyonira tehesen szert.

Magántulajdonon, békés együttműködésen, megaluvást nem tűrő, vallási és nemzeti alapon álló új gazdasági és társadalmi rendhez adja meg a pápai körlevél a megvalósításhoz szükséges erkölcsi légkört. P. Lippert S. J. szerint a gépekkel dolgozó korunknak legfontosabb gépe hiányzik, amely szabályozná az áruk helyes elosztását. Az áruk, javak oly bőségben állanak rendelkezésre, hogy az emberiségnek nem kellene éhezéstől félnie, de *míg olyan korban élünk, amelyben az erkölcs elszakadt a gazdasági rendtől, az emberiség jelen fős része nyomorogni fog.* Céljainkat osztályharccal, osztálypolitikával, a kollektívizmussal el nem érhetjük, amint azt a történelem kétségbevonhatatlanul igazolja. A helyes gazdasági rend csak a pápai körlevél alapján való elindulásban valósítható meg. A szociális igazságosságnak és szeretetnek kell most következnie, amely a rendi társadalomban érvényesül.

„A Qu. A. alapján megindult mozgalomnak kétségtelenül nagy történelmi hivatása van. Nem abban áll ez a hivatás, hogy a kapitalizmust megbuktassa és helyébe az új gazdasági rendet felépítse. *A kapitalizmus magától is megszűnik és a laborizmus előbb-utóbb külön erre a célra indított mozgalom nélkül is megvalósul.* A Qu. A. alapján indult mozgalom történelmi hivatása az, hogy az *emberiség* számára a kapitalizmus haláltusáját könnyebbé, a laborizmus szülési folyamatát gyorsabbá tegye – mondja Mikos Ferenc a Qu. A. gazda-

sági rendjét tárgyaló és azt minden oldalról megvilágító alapos művében.¹⁰

Ha nem akarjuk a társadalom pusztulását és végső összeomlását ölbetett kezekkel bevárni, haladéktalanul neki kell állnunk az erkölcsi elveken, a szociális igazságosságon alapuló gazdasági rend megvalósítására irányuló munkának, hogy a válság tizenkettedik órájában megmentsek a saját hálójában vergődő embert.

¹⁰ id. mű 283. old.

A szociálpolitika célkitűzései.

Az előbbieken láttuk, hogy a szociális igazságosság megvalósítása körül, mint legfőbb tekintélyre, az államra hárul a legsúlyosabb feladat. Az államnak kötelessége az egyes társadalmi osztályok életviszonyainak állandó ellenőrzése s mihelyt azt látja, hogy egyik társadalmi osztály a másik társadalmi osztály rovására meg nem engedett előnyökre tesz szert, – a gazdasági szervezkedés túltengésének megakadályozására közbe kell lépnie. A szociálpolitika célkitűzéseinek megvalósításával teljesíti az állam ezt a feladatát. A szociálpolitika nem kívánja a magántulajdont megszüntetni, mert a fennálló ellentéteket a gazdasági élet bizonyos korlátozásaival olyképpen látja megoldhatónak, hogy ez a korlátozás elégséges az új társadalmi rend kialakításához.

„A szociálpolitika tehát az osztályok egymásközi viszonyába való belenyúlás a gazdasági szervezkedés oly túltengésének megakadályozására, amely egyes társadalmi rétegek tagjainak öncélúság át veszélyezteti”.¹ Schmoller és van der Borghst az osztályellentétek enyhítésében látják a szociálpolitika lényegét és az utóbbi szerint ez azért is fontos, mert az ellentétek kiélesedése a társadalom létét veszélyezteti.

A fejlődés menetébe avatkozik bele a szociálpolitika, hogy azt oly módon szabályozza, amely szabályozás az emberiség szellemében az alsóbb néposztályok életszínvonalát emelje. Amint Heller Farkas megállapítja, ez a beavatkozás szükséges akkor, ha az ember öncélú, vagyis az egyén és a társadalom közti viszonyt

¹ Dr. Heller Farkas: „Szociálpolitika” 13. o.

úgy fogom fel, hogy az egyén szempontját nem kell feltétlenül a társadalom összesége szempontjának minden irányban alárendelni. Az ember öncélúságának tudata a műveltséggel terjed; ennél fogva a munkáskérdés és szociálpolitika lényegében kultúrkérdés. Ez a magyarázata annak, hogy az alacsonyabb műveltségű népeknél nincs szociálpolitika. A cél a társadalom lelkiismeretének felkeltése, a munkásosztály élet-színvonalának emelése s a magántulajdon korlátozása; végeredményben tehát a társadalom céljainak etikai felfogása.

„Mint gyakorlati politikának az a feladata, hogy az államilag szervezett társadalom minden tagját születésétől – haláláig, védőleg – gondoskodólag kísérje s részükre a tisztességes és emberi életet biztosítsa”. Eme tevékenységében a szocializmus eszméje vezeti, amelynek lényegét nem a társadalmi kapcsolatoknak egyes külső, intézményszerű jegyeiben vagy ezek hiányában keresi, hanem a társadalmat belső, alakító erőinél ragadja meg s a szocializmus lényegét; a közös célokba helyezett egyéni érdekeknek a kötelességhez és felelősséghez való viszonyából kialakult eszközökben és eredményekben, az igazságot kifejező társadalmi rendben látja .. . Ennek az eszmének normatív ereje tehát az igazságos társadalmi rendben jelenik meg”.²

Itt tehát már a felelősség és kötelesség szocializmusáról van szó: kultúrkérdésről.

Bálás Károly szerint az általános jólét csak úgy valósítható meg, hogy az ahhoz szükséges (anyagi, szellemi stb.) eszközök megteremtésében mindenki közreműködik. Ugyancsak Bálás Károly beszél a társadalmi

² Ifj. Könyves Tóth Kálmán: Budapest székesfőváros szociálpolitikai, közjótékonyági és közművelődési közigazgatásának kézikönyve. I. rész.

renaissance-ról, a társadalom újjászületéséről: a kötelességtudásban. *A kötelességtudó társadalom működése csak eredményes lehel.*

Heller Farkas a szociálpolitika határait a fennálló gazdasági rend alapjainak fenntartásában jelöli meg, mert céljánál fogva nem foglalkozik mással, mint a társadalmi ellentétek megszüntetésével, de nem foglalkozik a társadalmi szervezet lényegének kérdésével. A szociálpolitikának két főiránya van: az egyik a hatósági szociálpolitika, amely a közhatalom beavatkozásában látja a munkásérdekek védelmét; a másik pedig a szocializmus, amelynek célja az, hogy az erők szabadon érvényesüljenek azok között a korlátok között, melyet a szociálpolitika, mint társadalombölcseleti rendszer megjelöl. Míg az előbbi irány a munkásvédelmi törvényekben és az osztályok egymásközötti viszonyába való belenyúlásban, addig az utóbbi irány a szervezkedés szabadságában látja az alsóbb néposztályok helyzetének javulását.

Mivel a leginkább védelemre szoruló osztály a munkásosztály, legnagyobb részben az alsóbb néposztályok problémáival foglalkozik. Ennek dacára nemcsak a védett osztály érdekében áll a szociálpolitika, hanem az összeség érdekében is. Az alsóbb osztályok védelme mellett meg akarja védeni a felsőbb osztályok érdekeit is. Az egészségügyi védelem a felsőbb osztályok védelmét is célozza azért, hogy a fertőző betegségek, tömegbetegségek ellen az alsóbb osztályokat védelmezi. *A vagyon és életbiztonság nagyobb, ha az alsóbb osztályok jobb helyzetbe kerülnek.* Tény az, hogy a szociálpolitika bizonyos fokú drágaságot okoz, mert azonkívül, hogy a termelőt szabad mozgásában a munkafeltételekbe való belenyúlással gátolja, – a munkabérek megállapításával emeli a termelés költségeit.

Mivel azonban a gazdasági élet nem öncél, hanem az összeség, az egész társadalom jólétét van hivatva szolgálni, a magasabb, univerzális szempontok előtt meg kell hajolni az individuális szempontoknak.

Ezeknek a terheknek elbírálásánál sohasem szabad figyelmen kívül hagyni a szociálpolitika alapállását, amely a különböző társadalmi osztályok békés együttműködését támogatja és célozza s a magántulajdon elve alapján állva igyekszik az ellentéteket megoldani. Az összeség érdekében történő beavatkozást tehát teljes mértékben jogosultnak kell tekintenünk, sőt amint a tapasztalat mutatja, ez a beavatkozás sokszor nem követi elég gyorsan az ellentétek okozta válsággörbét s így fokozott ütemre lenne szükség. Az államnak a munkásság védelmében folytatott tevékenységét, amely a hatósági szociálpolitikának egy része, *törvényes munkásvédelemnek* nevezzük.

A legelső munkásvédelmi törvényt Anglia hozta 1802-ben; ez a törvény a gyermekmunka szabályozásáról intézkedik. Ezt követi az ifjú- és női munkások védelme. Ezeknek a kategóriáknak védelme nemcsak a munkaidőre, hanem a munkahelyekre, az éjjeli foglalkoztatásra, nőknél ezenkívül az anyaság védelmére is kiterjed. Más volt a helyzet a felnőtt férfimunkásoknál. Itt már vita tárgyát képezte az a kérdés, hogy az állam beleavatkozhat-e a felnőtt munkások munkaviszonyaiba, vagy sem. Mivel azonban a munkaszerződéseknél a munkaadó fölényben van a munkásokkal szemben s a munkás önségélyt nem vehet igénybe, – jogosult és szükséges e téren is az állami beavatkozás, így került a sor elsősorban a munkaidő, a munkabér szabályozására, a normál- és maximális munkanap megállapítására, az éjjeli munka s egyéb munkafeltételek előírására.

A hatósági szabályozás magával hozta a munkarend megállapítását és hatósági jóváhagyását, az üzleti zárórák szabályozását és általában a munkaszünet kérdésének tisztázását. Nemzetközi egyezmények intézkednek a veszélyes iparágakban folytatott munkák ügyében. A bérvédelem vagy alaki, vagy anyagi.

A nyugati államok kiváló és időben megindult szociálpolitikai tevékenysége eredményezte azt, hogy a munkásság életszínvonala kulturális és anyagi tekintetben egyaránt kielégítőnek mondható s az emberi életszínvonal megtartása folytán megbecsült tagja maradt a munkás a társadalomnak s az ma is.

Nálunk éppen a szociálpolitikai berendezkedésünk fogyatékosága az oka annak, hogy munkásságunk messze elmaradt a nyugati államok munkásainak anyagi és kulturális életszínvonalától. Egyes vonatkozásaiban és részleteiben ugyan megelőztük (gyermekmunka) több nyugati állam törvényhozását, de fontos részletekben elmaradtunk annyira, hogy hosszú idők kivételes lendületű munkájával tudjuk csak szociálpolitikánk hiányosságait pótolni.

A szociálpolitika fejlődését maga az állam és közhatalóságok is előmozdíthatják jó példa adásával: vagyis üzemeikben, vállalataikban emberi megélhetésre elégséges munkabért fizessenek munkásaiknak, alkalmazottaiknak. Sokszor azonban azt látjuk, hogy éppen az erkölcsi testületek, amelyek ezirányú tevékenysége irányadóul szolgál a magánvállalatoknak is, oly csekély bért fizetnek munkásaiknak, amely egyenesen erkölcstelen. A havi 40-50 pengős munkabérek igazában éhbérek, de a munkás kénytelen elfogadni, mert ha nem, jön helyébe ezer másik.

A hatósági munkásvédelem egymagában nem elégíti ki a munkásvédelem követelményeit. Itt kapcsoló-

dik a munkásvédelem kérdésébe a munkások önségélye: a szakszervezeti munka. Ma már senki sem vitatja, hogy a munkásságnak jogában áll a szervezkedés – érdekeik védelmére. Szervezettségük és ebben a szervezettségben rejlő erő, amíg jogos követelésük érvényesítéséről van szó, a legteljesebb mértékben érvényesíthető, mert a munkások jólétét mozdítja elő.

A szociálpolitika szerveit három csoportba osztja Heller Farkas. Az egyik, csoport az anyaggyűjtést végzi; így külföldön a munkás-statisztikai hivatalok, amelyek működése kiterjed a munkaalkalmak és munkások életviszonyainak alapos tanulmányozására. Nálunk a gyár-ipari és üzemi statisztikai hivatal működik. A munkaügyi tanácsokban a munkások és munkaadók szervezeteinek kiküldöttei foglalnak helyet és szociálpolitikai ügyekben véleményt, javaslatot terjesztenek elő. A munkásügyekben való javaslatétel és kezdeményezés a feladata a munkakamaráknak, amelyekben munkás és munkaadó egyformán van képviselve. A munkáskamarák tisztán a munkásság érdekeit képviselik.

A szociálpolitika másik szerve a közigazgatás. A közigazgatás szerepe a munkásvédelmi törvények végrehajtásának ellenőrzésében áll. Ilyen ellenőrzést gyakorolnak az iparfelügyelők, akiknek működése elsősorban szociálpolitikai és nem iparfejlesztési.

A harmadik szerv a szociálpolitikával kapcsolatos jogvitákat intézi el. Ilyenek a kézműiparnál az iparpartütöletok, majd a vegyes ipari bíróságok, amelyek a hivatásos bírón kívül választott ülnökökből állanak. Különösen fontos szerve volt ez a bíróság a sztrájkok elhárításának. A bérhivatalok a bérek minimumát és maximumát állapítják meg a munkások és munkaadók paritásos közreműködésével. Heller Farkas nagy fontosságot tulajdonít a szakszervezetek működésének is. A szakszer-

vezetek a közigazgatásnak alárendelve, egyeférfőleg sokkal eredményesebb munkát tudnak kifejtetni, mint különben. Helyesnek tartja a szakszervezetek központosítását.³

Ezekben vázoltuk a szociálpolitika fogalmát, célkitűzéseit, eszközeit és szerveinek működését s ezzel a vázlatos ismertetéssel is fogalmat alkothattunk magunknak arról, hogy a szociálpolitika mennyire fontos egyensúlyozója a társadalmi életnek s mennyire elválaszthatatlanul összefügg a társadalmi műveltség fejlődésével.

Az összeség érdekében álló tevékenységről van szó s mert így áll a dolog, annak megvalósítására és minél tökéletesebb kifejlesztésére mindnyájunknak törekednünk kell.

³ E fejezetet nagyjából Dr. Heller Farkas: „Szociálpolitika” c. munkája nyomán tárgyaltuk.

A szociális nevelés.

A szociális igazságosság és egy igazságos társadalmi és gazdasági rend felépítésére irányuló törekvéseinkben, mint legszükségesebb előfeltétel, a szociális nevelés kerül előtérbe. Tagadhatatlan, hogy a legnagyobb pauperizmus, a legnagyobb ínség idején, a gazdasági válság forrponjtján minduntalan azt kell látnunk, hogy a szociális kérdések megvalósításához éppen az hiányzik, amire legnagyobb szükség van: a szociális érzés. Ez a súlyos fogyatékoság megnyilvánul a mindennapi élet apróbb jelenségeiben épúgy, mint egyes közületek, sőt az egész ország sorsát érintő jelenségekben is. Az élet örökké változó forgatagában, a pénz utáni örökös hajszában kiveszett az emberekből az embertársi sorközösség tudata, a szolidarizmus gondolata s féktelen önzésükben másokról, különösen pedig a nyomorban lévőkről tudni sem akarnak. Megfeneklett ez a világ az önzés förtelmes posványáiban.

Ha szociálisabb világot akarunk teremteni, szociális emberekre van szükségünk. Először önmagunkban kell megvalósítani a szociális élet követelményeit: családi, társadalmi életünkben, a műhelyekben, hivatalokban, irodákban és a termelő munka minden területén. Nem lehet igazságos munkaadó, hivatalfőnök az, akiben nincs szociális érzés, aki tisztviselőjének, munkásának zsarnoka, elnyomója, kiszipolyozója s nem embertársa. Közeledni kell az embereknek egymáshoz. Az az erkölcsi szakadék, amely a mammonizmus égető tüzében választja el egymástól az embereket, ha a szociális érzés szilárd építményével át nem hidaljuk, az antiszo-

ciális társadalom tömegsírja lesz. Ma még megingathatatlanul él a közszellemben az antiszociális érzés, sőt azt mondhatjuk, hogy csak az él. Alapjaiban kell ezt a társadalmi fogyatékoságot kiirtani az emberek lelkéből s ez a feladat azokra vár, akik világosan látják a fenyegető pusztulást és az utakat is, amelyeken haladnunk kell. Olyan emberekre van szükség, akik a két kezük munkájából élőkben és a kisfizetésű szellemi munkásokban is teljesértékű embert s nem másodrendű embert látnak. Akik minden emberben meglátják az embert. Akik előtt nemcsak a származás, a vagyon, vagy a társadalmi hierarchia kiváltságosat képeznek értékeket, hanem minden embertestvérük, aki a társadalomfenntartó erkölcsi elvek alapján becsületes munkával igyekszik érvényesülni. A társadalmi különbségek soha nem mutatkoztak meg annyira, mint napjainkban. A gőg, a gyűlölködés választófalai, az emberi ostobaság korlátai soha nem távolították el egymástól annyira az embereket, mint a mai időkben, amikor legközelebb kellene lenniök egymáshoz. Ezrével és százézzel vannak, akik az ínségesben munkakerülőt, a szegénységben pedig megvetendő bűnt látnak.

Meg kell nevelni ezt a társadalmat. Szeme elé kell tárnunk a társadalom súlyos szociális kérdéseit leplezetlenül, keményen és halogatás nélkül. A sajtó, iskola, szószerzők, előadások mind a szociális nevelést szolgálják, az embertársi szolidaritás nagy gondolatát, amely nélkül nincs a válságból kiút. Ma még ott tartunk, hogy a társasági hírek, a fajkutyák nemesítésének kérdése, a rekordteljesítmények, a filmsztárok válási botrányai stb. sokkal nagyobb helyet foglalnak el a sajtóban, mint a közjót illető szociális kérdések. Ma még minden közérdek a szociális kérdéson kívül. Ne tétovázzunk sokáig, mert ekkora közömbösség mellett eljön az idő, amikor

már csak egy kérdés lesz: a szociális kérdés, amelynek megoldására akkor már nem lesz időnk.

Különösen fontos az ifjúság nevelése. Egy egészséges világszemléletű, szociális érzéstől áthatott ifjúságra van szükségünk, amely képes lesz a válságból kivezető utat megtalálni s azon töretlenül menetelni. Olyan ifjúságra, amely zárt sorokban menetel a cél felé; amely a felebaráti szeretetet és a szociális igazságosságot rajzolja fel a jövő kapuira. „A középiskola feladatát a szociális kérdés megoldásában két munkaterületen végezheti. Az egyik munkaterület felöleli az egyén nevelését és tanítását (ráhatás az egyénre), a másik az egyénen keresztül a társadalom befolyásolását . . . (ráhatás a társadalomra.) Az iskola, lényének megfelelően, eredményesebben munkálhatja az egyén szociális nevelését és tanítását, mint a társadalom befolyásolását ... A szociális kérdés fordulópontja az egyén és a társadalom ellentéte... Éppen ezért minden lehető alkalmat fel kell használnunk, hogy az ifjúság élő lelkiismeretébe beleneveljük azt a már kifejezett tényt, hogy a társadalmi bajok legfőbb forrását, az egyén és a közösség ellentétét meg kell szüntetnünk ... A középiskola nem lehet a világnézetek csatatere, de igenis annak a helynek kell lennie, ahol a nemzeti társadalom öntudatos katonáit nevelik.”¹

Valljuk be, hogy ezen a téren kevés említésre méltó kísérlet történt. Az iskolából kikerülő ifjúság azután egyszerre szembetalálja magát a gyűlölet, önzés életével s a felebaráti szeretetről és a társadalmi igazságosságról alkotott homályos fogalmait elsöpri az élet kegyetlen realitása. A valóság és az elképzelés összecsapásából a valóság kerül ki győztesen és egy szebb világ álmai omlanak össze az ifjúság lelkében, amelyet

¹ Dr. Zibolen Endre tanulmánya: „Szociális nevelés az iskolában. Megjelent a Magyar Kultúra 1936. okt. 5-i számában 168. o.

silány előítéleteivel és kicsinyes felfogásával zsugorít össze, a beteges közszellem.

Pedig ez az ifjúság mohón keresi az élet neme-
sebb értékeit és a szociális érzések iránt is felgyúl-
ná céltudatos irányítás melleit. Helyet kell adni tehát a
közéiskolai tanulóifjúság felfogásában a szociális ismereteknek is, hogy tanulmányaik befejeztével már kész, érett meggyőződéssel, szociális programmal léphessenek ki az életbe. Az ifjúság szociális nevelésében fontos szerepe van a szociális intézmények megtekintésének, ami által a szociális gondoskodás gyakorlati részét ismernék meg.

Erre vonatkozólag városunkban eredményes kísérlet történt. A közéiskolák négy felső osztályának tanulóifjúsága, ezideig 1.600 tanuló, százas csoportokban látogatta meg a városi szeretetházat, ahol a szegények elhelyezésének és ellátásának tanulmányozása után félórás, szociális vonatkozású előadásban volt részük. Az előadás egyrészt a szegénygondozás, másrészt a munkanélküliség elleni küzdelem eszközeit tárgyalta s rámutatott a szociális érzés, a társadalmi szolidaritás fontosságára, a „minden ember testvérünk” gondolatára: tehát tájékoztatás és egyben buzdítás volt a célja. Az előadást a tanulók legnagyobb része teljes figyelemmel fogadta; amit láttak újszerű volt és éppen ezért felkeltette érdeklődésüket. Három tanuló kivételével még nem látták a szeretetházat, nemcsak a tanulók, de tanáraik sem s valami különös szorongással indultak felfedező útjukra. Mikor azonban meglátták és megéreztek a gondozottakban az embert és a gondoskodásban a felebaráti szeretet gyakorlati ízét, végössze nem volt a lelkesedésüknek.

Nem elégedtünk meg azonban az egyszerű látogatással. A tanulók a látottakról és hallottakról dolgoz-

zatot írtak, amelyekben sokszor egészen eredeti, de mindenestre mélytűző felfogásuk nyilvánult meg. Azt hiszem nem lesz érdektelen, ha néhány különösen sikerült dolgozatot kivonatossan ismertetünk.

Kivonatok a tanulók dolgozataiból: „Látogatást tettünk a város szegényeinél. Üres kézzel mentünk és gondolatokkal megrakodva távoztunk tőlük. Mi kaptunk ajándékot azoktól, kiket szegényeknek hívnak s kik sokszor talán gazdagabbak, mint mi vagyunk”.

„Mennyi a nyomorúság, de mennyi az alkalom is a segítségre!... Itt ébred fel a keresztény szellem, a kölcsönös szeretet, testvériség gondolata”. „Sok könyvet felszárítani, sok boldogságot adni másnak, akinek rideg, kietlen volt az élete, küzdelem és nélkülözés az osztályrésze egész életén keresztül. Éreztük, hogy a legcsekélyebb áldozatokból is közösen milyen nagyszerű eredményt tud létrehozni a felebaráti szeretet”.

„Nagyon keserű érzés, hogy vannak embertársaink, akiknek nincs hajlékuk, nincs ruhájuk és fagyótól kéklő lábakkal tapossák az élet göröngyös útjait. Emberek, akiknek szemében éhség tükröződik és keserűség igazságtalan sorsuk miatt. Pedig nem kivannak sokat... De a sorsüldözött szegényekkel együtt kell, hogy eszembe jussanak azok a léha emberek is, akik fényes palotában élik életüket, tagjaikat prémekbe burkolják és nem ismerik a hideget, az éhséget, a szegény ember nyomorúságos sorsát, mert nem akarják ismerni, hogy ne kelljen segíteniök ... főlő, hogy egyszer vége szakad a szenvedő emberek türelmének. Egyszer kitör belőlük a jogos keserűség és akkor a bolsevista eszmék könnyen megmérgezik lelküket. Ezért kötelessége minden józan embernek terjeszteni a szociális eszmét” ... (a premontrei főgimnázium tanulóinak dolgozataiból).

„Ma keletről a vörös rém egyre fenyegetőbben

nyújtja felénk csápjait és bomlasztó spóráit beleágyazza a szegény nép közé, hogy megdöntse az Istenben, hazában s szeretetben való hitet Testvéri Nyújtsd ki a karod az éhezők felé, mutasd meg, hogy van emberi irgalom... Millió lélek megy veszendőbe, ezeréves ország hull a porba. Ne késs! Jószívvel segíts a nagy munkában”.

„A látottak és hallottak által felkavart érzelmekkel eltelve jöttünk el az emberszeretet megnyilvánulásának ebből a fényes hajlékából. Isten országának egy kis darabját varázsolták ebbe a házba szerető szívek és megértő lelkek, akik Jézus parancsolatát: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!” – áldozatos cselekedetekkel teljesítik, nem várva és nem kérve ezekért földi jutalmakat.” (A reálgimnázium dolgozataiból.)

„Ha látjuk azt az odaadó szeretetet, amellyel itt a szegényeket körülveszik, igazán csak hasonló szeretettel tudunk a szeretetház lakóira gondolni. De ez még nem minden, amit tehetünk. Nekünk, akik ott voltunk, kell megindítanunk egy kis kődarabot a hegyről, hogy az azután magával vigye a többit, a nagyokat, a sziklákat! Mert kell, hogy az emberek is szeressék azokat, akiket az Isten is szeret.”

„A szegénygondozásnak nagy társadalmi és szociális jelentősége van ma, amikor minden zugból nyomor kiált felénk. Férfiak, asszonyok, apró gyermekek nyújtják a társadalom felé könyörögve kezüket... A város ennek a nagy feladatának csak akkor tud továbbra is megfelelni, ha a társadalom segítségére siet, főleg anyagiakkal. Segítenünk kell, amennyire tőlünk telik, mert mindannyiunknak szólt Krisztus, amikor mondotta: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat !”

„Fájó szívvel hagytuk el a szeretetházat, mert megszerettük. S ezt a szeretetet el akarjuk terjeszteni a

társadalom minden rétegében, elsősorban saját környezetünkben ...”

„Mindenkinek kötelessége bekapcsolódní a szociális áramlatba. Nekünk is. Az érző női lélek megrezdül a leghalkabb „jaj” susogásra is.”

„Milyen magasztos hivatás a Ferences nővéreké, akik egész életüket ezeknek a szegény öregembereknek a gondozására szentelik! *Ott járnak-kelnek barna ruhájukban, mint a tündérek, zajtalan léptekkel és hangtalan ajkakkal. És ekkor látjuk, hogy az ideált nem a mozivásznon kelt keresnünk s hogy emberfeletti az, amit ezek a kedves nővérek a szeretet jegyében tesznek. Ezzel a hatalmas tanulással indulunk mi, fiatal leányok, a szeretetnek ebből a nagyszerű házából haza ... És a mosoly ott ült a leányok arcán, csak néhány könnyecseppel összevegyülten, melyet a jóság és szeretet látása varázsolt oda.*”

„Nekünk is segítenünk kell őket nehéz munkájukban, mert a szegénygondozáshoz a szereteten kívül anyagi támogatásra is szükségük van. A mi adományunk csekélység az övékhez képest, mert ők a legtöbbet, a szívüket adják a szegényeknek.”

„Azzal a gondolattal indultam haza, hogy minden ember, aki jobb viszonyok között él, mint ezek a szerencsétlenek, köteles segíteni a nyomorgókon, köteles segíteni a városnak a nyomorenyhítésében.” (A leánylíceum növendékeinek dolgozataiból.)

„Megnyugodva jöttünk el és elhatároztuk, hogy mi is felajánljuk filléreinket a nemes célra.”

„Megfogadtam, hogy az elhagyatottaknak mindig védelmezője leszek.

„Hiszen adni a legnagyobb öröm; ez teremti meg lelkünkben az igazi boldogságot.” (A polgári fiúiskola dolgozataiból.)

„Útközben elhatároztuk magunkban, hogy segítjük ezt a szép intézményt. .. Hisz olyan könnyű lesz megfenni, ha a gondozó nővérek önfeláldozására, vagy Jézus szavaira gondolunk: „Bizony mondom nektek, amit egynek ezen legkisebb atyámfiai közül cselekedtetek, nekem cselekedtetek.”

„Ha könnyíteni akarunk a hatóság eme munkáján és nyomorgó embertársaink nehéz sorsán, akkor kell, hogy minden hazafi vagyonának arányában nyújtson segílyt !”

„Kérnek! Alamizsmát kérnek. Boldogabb emberarcokat sóváran néznek. Kötelességet rónak ránk: „Adjatok, adjatok, amit Isten adott”. (A kereskedelmi főiskola tanulóinak dolgozataiból.)

Százával idézhetnék lelkesebbnél lelkesebb hangú részleteket a beküldött dolgozatokból, amelyeket egészen átítat a tárgy újszerűsége, kimeríthetetlen mélysége és az élethez való szoros kapcsolatai. Meglepődés, gyönyörködés kíséri a szegénygondozás munkáját, amelynek közelről való szemlélése szent elhatározásokat, ünnepélyes fogadalmakat váltott ki a minden szépért és jóért hevülni tudó lelkekben. Ez a benyomás nem pillanatokig tartó élményt jelentett, hanem mérhető valóságot, amely végig kíséri őket életükben, amelynek első szociális rugóját ebből a látogatásból merítették. Nemcsak a színielőadásokra, sporteseményekre s egyéb, különben értékes látványosságok megtekintésére kell néha-néha elvezetni a magyar jövő várományosait és ígéreteit, hanem szociális meglátásokra is, hogy az ideált valóban ne a mozivásznon, hanem a szociális kötelességteljesítés területén keressék.

Az ifjúság tüze nem zárt tűz; utat tör magának kifelé; behatol a család életébe s új szociális tüzeket gyújt lángra. Az ifjakon, a tanulóifjúságon keresztül

kell megnyerni a szülőket, akiket magával ragad az ifjak tüze. A szociálisan nevelt ifjúság erős oszlopa lesz a szociális jövőnek, a szociális államnak. Ennek az ifjúságnak már nem szabad a gyűlölet légkörében felnőnie; ennek már fegyvert kell a kezébe adni: a szociális érzések fegyverét, amellyel újabb honalapítás felé indulhat. Ezen az úton megfogják látni az önhibáján kívül nyomorban lévő emberben a testvérit, akit Isten a saját képmására teremtett s érezni, tudni fogják, hogy az embert az emberben meg kell becsülniök.

A mai társadalmat csak a szociálisan nevelt ifjúság alakíthatja át s ha nem akarjuk, hogy pusztulásba rohanjon, meg kell kezdenünk haladéktalanul a nevelő munkát, amely kitermeli a ma még alig ismert, de már a szociálisabb jövő kapuit döngető szociális embert.

Az egri magyar norma társadalomnevelő hatása.

A társadalom annyira fogyatékos szociális nevelése terén nagyon fontos, de kevésbé értékelt szerepe van a tíz éves jubileumára készülõ magyar normának. A szegénygondozásnak rendezetlenségében és hiányai-ban felüdülést és gyökeres átalakulást jelentett a magyar norma megjelenése.

Ezelõtt pár évvel mind a hatóság, mind a társadalom külön utakon haladt a szegénysegélyezés terén és a széfúzó erõk nem voltak képesek a hatalmasra duzzadt szociális restanciák elintézésére. Ennek a szét-húzó munkának végeredményben a segélyre szoruló szegény adta meg az árát, aki a sokféle, de elaprózott segélyezésben nem látta eltartását biztosítva. Hatóság, egyesületek és magánosok külön-külön irányokban haladtak; egyik a másikról nem tudott, vagy nem akart tudomást szerezni: egyszóval hiányzott az a szervezettség, amely az átfogó, eredményes munkának elengedhetetlen feltétele.

A magyar norma megoldotta ezt a gordiusi csomót. Összefogta a hatóság és társadalom erõit és az egyesített erõforrással indult célkitûzései megvalósítására. Ennek a szervezettségnek elsõ képviselõje a szegényügyi bizottság. A bizottságban helyet foglalnak a hatóság, társadalom és felekezetek képviselõi, akiknek együttes feladata a szegényügy általános irányítása és a békés, szervezett együttmûködés feltételeinek megvalósítása. A háromirányú, hármas tagozódású testület komoly erõt képvisel a szociális gondolatok terjesztése, a társadalom nevelése terén, mert a társadalom és felekezetek vezetõinek bevo-

násával a tekintélyi elv alapján valósíthatja meg programját. Ehhez azonban természetesen az szükséges, hogy a szegényügyi bizottság minden tagját áthassa a szociális kötelességteljesítés tudata s ez a tudat sarkalja a közjó érdekében tőle várt önzetlen munkára. Közömbös, érdeklődést nem tanúsító, „csak azért van, hogy legyen” szegényügyi bizottságokkal eredményt elérni nem lehet, de egypár lelkes ember tettvégya és munkája már áthatja a bizottságot; a bizottság munkája pedig eredményesen nevelheti a társadalmat.

A másik főpillére a magyar normának a segélyezési bizottság, amelynek tagjai ugyancsak a hatóság, társadalom és felekezetek képviselői. Ez a kisebb bizottság belevonja a hatóságon kívüli erőket a segélyezés munkájába azért, hogy a bizottság feladata a segélyezés módja és mértéke iránti javaslattétel. A segélyezés tehát nem a zárt falak között, egyedül a hatóság intenciói szerint történik, hanem a nyilvánosság előtt, kívülállók bevonásával.

A segélyezési bizottság munkájában résztvevő s a társadalmat képviselő tagok a maga leplezetlen valóságában, megdöbbentő mélységében látják a szociális feladatokat, amelyek megoldásának szükségszerűsége vérükké válik s így az ügynök a hatóságnál sikerebben, lelkes szószólói lesznek.

De talán leginkább érvényesül a magyar norma szociális nevelő hatása a koldusváltás megajánlásában és a gyűjtőhölgyek munkájában. A koldusváltás megajánlására irányuló munka az egész társadalmat bevonja a szociális munkába. A megajánlás és a fizetés állandó emlékeztetője a társadalomnak arra, hogy számos embertársunk szorul a köz támogatására s azok eltartásáról a köznek kell gondoskodnia. Neveli tehát a kötelességteljesítést azokban, akik tehetősebbek lévén, inkább csak

saját ügyeikkel és személyükkel szeretnek foglalkozni. Rátereli a figyelmet azokra a szerencsétlenekre, akik kiestek az emberi közösségből, mert nem tudják megkeresni a betevő falatjukat. Óriási jelentősége van tehát ennek az *önkéntes adakozásnak*. Saját elhatározásából, kényszer nélkül igyekszik az erkölcsi törvényeken alapuló kötelességét teljesíteni, nem rendszertelenül, hanem a szervezett és együttes munkába bekapcsolódva. Lehet-e egyetemesebb, átfogóbb és alkalmasabb nevelési módot találni, mint éppen a koldusválság megajánlásának módját. Lehet-e más módját választani a szociális nevelő munkának, mint azt, amelynek alapja az önkéntes elhatározás.

Sokan felvetették már a kérdést: miért nem vetik ki adóban a koldusválságot, miért bízzák a társadalom tetszésére a koldusválság megajánlását és összegének meghatározását, amikor tudvalevő dolog, hogy a legtehetősebbek, a legmódosabbak nem fizetnek, vagy legalább is nem anyagi erejükhöz mérten fizetnek koldusválságot. Ez a megállapítás rendszerint helytálló is. Mielőtt azonban pálcát törnénk a magyar norma önkéntes hozzájáruláson alapuló rendszere felett, ne hagyjunk figyelmen kívül egy-két megszívlelendő szempontot. Elsősorban azt a tényt, hogy a szegénygondozás költségeit a községek (városok) adóban is kivethetnék teljes egészében is. Erre módot nyújt a törvény, sőt egyenesen kimondja azt, hogy a szegénytartás költségei a községeket (városokat) terhelik s így természetesen azokról a költségvetésben kellene – koldusválság híján – teljes egészében gondoskodniuk. A pótdobban való kivetés azonban nem nevezhető egészen szociálisnak, mert a kis házak s kisebb földek tulajdonosait is sújtja; csak a ház és a földtulajdont terheli, amely különben is erősen igénybe van véve. Az önkén-

tes koldusválság azonban jobban eloszlik a társadalom tagjai között s minden kereseti és jövödelmi ágazatra kiterjed. Hogy azután valóban az egész társadalom résztvegyen a szociális kötelességteljesítésben, ahhoz erélyesebb eszközökre van szükség. A hangsúly az önkéntes adakozáson van. A önkéntes adakozás nem veszíti el ezt a jellegét akkor sem, ha az adakozás oka erkölcsi kényszer. Az adóban való kivetés esetén nevelésről nem lehet szó, mert az adózó nem érdeklődik adójának sorsa iránt, de a koldusválság-fizető ellenőrzi az adomány sorsát s így bekapcsolódik mindenképpen a szociális munkába.

Ezért kell ragaszkodnunk a koldusválsághoz, mint a társadalom nevelésének egy hathatós eszközehez. Aki pedig ezer és ezer polgártársának kötelességteljesítése mellett, – távortartja magát az adakozástól, megérdemli, hogy a szociális közvélemény Ítélszéke elé kerüljön, akár hírlapi közzététel útján, akár pedig más alkalmas módon.

A gyűjtőhölgyek áldozatos munkája, amellyel hónapról-hónapra s évről-évre gyűjtik a felajánlott koldusválságot, – valójában a szociális nevelés elsőrendű eszköze. A város egész területét behálózza a gyűjtőhölgyek önkéntes munkássága, amely önmagukkal és a társadalommal szemben is szociális nevelésről tanúskodik. Ők az emberbaráti szeretet ügynökei, akik a szeretetért háznak és járnak kálváriát. A magyar norma társadalomnevelése bennük közvetlenül és élő erővel valósul meg.

A gyűjtőhölgyekkel együtt a szegénygondozó Nővérek is ennek a nevelő munkának apostolai. Szociális nevelésük a társadalom életében virágozik ki és serény, fáradhatatlan munkájuk nyomán egyre több szív nyílik meg a szociális gondolatok, érzések számára. Nemcsak

a magukra hagyott szegények gondozásában van a nővérek munkájának az értéke, hanem abban a másik irányú munkában is, amelynek célja a felebaráti szeretet számára elveszett társadalom meghódítása a társadalmi szolidaritás gondolatának. Azonkívül tehát, hogy szociális gondoskodásukkal felemelik a szegényt az emberi életközösségbe, az emberi méltóság színvonalára, – napról-napra növelik azok számát, akik a szociális érzéssel gazdagodva szintén az emberi méltóságra lesznek érdemesek. *Ezt a munkásságot mindenkinek a belső társalom szerint kell értékelnie s abban egy szociálisabb, emberibb jövő kivirágzását kell látnunk, amelynek éltető napja szt. Ferenc szolgájának emberszerető lelke volt.*

*

A magyar norma szervezett, társadalomnevelő munkájával kapcsolatban szükségesnek tartjuk, hogy a szociális munkaterület egy másik részével is foglalkozunk. Az egyesületek munkájáról van szó. Arról a munkáról, amely a legtöbb városban szívósan ragaszkodik önállóságához s érintetlenségéhez.

Az egyesületeknek legnagyobb része – köztudomásúlag – nem kíván részt venni a magyar norma szervezett munkájában, mert önállóságukat fontosabbnak tartják, mint az eredményt. Mindnyájan látjuk a jótékony egyesületek munkásságát. Azt is látjuk, hogy munkájukhoz a társadalom anyagi erejét veszik igénybe. Egy-egy kis városban 20-25 egyesület működik azonos célokkal, egymástól függetlenül, egyik sem tudva a másik segélyezettjeiről. Számos egyesület működik, amelynek szinte legjelentősebb kiadási tétele az adminisztrációs költség, amelynek fedezete ugyancsak a társadalom filléreiből tevődik össze. S a társadalom nyugodtan tűri, hogy számtalan oldalról igénybe vegyék, elvigyék

pengőit és filléreit ismeretlen célokra, a jótékonyság nevében.

Ma, amikor a szervezett szociális munka is csak a legnagyobb erőfeszítéssel tud eredményt felmutatni, az egyesületek önálló, egymástól és a hatóságtól függetlenített működésének helye nem lehet. Ma már csak szomorúan tudunk visszagondolni azokra a szép időkre, amikor a formás karácsonyfaünnepélyek és egyéb alkalmi segélyezések a szociális kérdés megoldását jelentették. – Ma már nem engedhetjük meg magunknak azt a fényűzést, hogy 20-25 egyesület rendszertelenül adakozzék. – Ez a rendszertelenség egyenesen bűn a szociális gondolat ellen.

ízléstelennek tartjuk azt a versengést, amely sokszor nem az eredményre néz, hanem a vezetők nagyobb dicsőségét van hivatva szolgálni. A segélyezett egy-egy ünnepélyre való felvonultatása valahogyan azt az intést juttatja eszünkbe: „Ne tudja a jobbkezed, mit csinál a balkezed”. Nem szabad hatáskiváltásra, külsőségekre törekednünk ebben a munkában, nem szabad a segélyezett emberi méltóságát elsöpörni a szeretet ünnepein, mert a szeretet csendes, észrevétlen és nem az adakozóért, hanem a szeretetért való munkát követeli. A szociális munka sohasem lehet egyoldalú» sohasem lehet kifelé irányuló, külsőségekre törekvő, mert ez esetben már nem szociális munkának, hanem feltűnési viszketegségnek kell neveznünk. A szociális munkát nem zsúrokon, vagy ünnepi összejöveteleken kell megvalósítanunk, hanem a nyomor színhelyén, betett ajtók és az alázatosság reklámmentes redőnyei mögött.

Ha az egyesületek céltalan versengésüket és önállósági harcukat feladva, – bekapcsolódnak a hatósági tekintély alapján megszervezett munkába, rendkívül értékes erőtbbletet nyerünk, amely a társadalom egy-

irányú igénybevételével számottevő, komoly és értékes eredményeket ér el.

Meg kell azonban mondanunk, hogy az egri magyar norma és az egyesületek munkája csak a munkaképtelenek gondozására korlátozódhatik, mint ahogyan az egri norma kifejezetten csak ezen a munkaterületen kíván dolgozni. – Az egyesületek munkásságának szintén csak ezen a területen lehet helye. – A munkaképes rászorulók, tehát az inségesek problémáját épügy nem oldja meg a jótékonykodás, mint a karitás. Az erők összpontosítására van szükség, nem foldozásra-foldozásra, amely csak eredménytelen lehet. Ezt be kell látnia mindenkinek, bármennyire is fájdalmas, mert egyedül az ügy eredményessége fontos, más számításban nem jöhet.

Ha az egység és összefogás a személyi szempontok kiküszöbölésével érvényesül ezen a téren, akkor a munkaképtelen szegények gondozásának ügye mérföldes lépésekkel halad előre s irányt mutathat még a hátramaradt, de már a fejlődés útjain lévő szociálpolitikának is.

A kibontakozás útjai.

Az emberiségre zúdult válság okai kétségkívül erkölcsi okokban keresendők. Tehát a válságból kivezető utat is csak akkor tudjuk megtalálni, ha az állami és társadalmi életben egyaránt megvalósítjuk az erkölcsi törvények uralmát. A durva erőszak, a közre nézve káros individualizmus és az egyén életét semmibevevő kollektívizmus helyett a társadalmi szolidarizmusban kell az igazságosabb jövő útjait megtalálnunk.

A szolidarizmus gondolata az örökérvényű erkölcsi elvekben kelt életre: *az Istenhez való fordulásban* kell tehát elindítani célkitűzéseinket. Az erkölcsi törvényeknek a gyakorlati életben való megvalósítása tanít meg bennünket arra, hogy a szabadságunk sohasem sértheti mások emberi jogait s a teljes szabadság anarchiára, a szabadságtól való megfosztás pedig a lelki és testi elnyomorodáshoz vezet.

A megoldás útjain a világnézetek harca folyik; Isten-nél vagy Isten nélkül. Mi Isten útjain akarunk járni és kemény kézzel érvényesíteni a krisztusi igazságokat. Ma már nem lehet a sürgető kérdések megoldását halogatni, Ígéretekkel elodázni: ma cselekedni kell bátran és férfiasan. Aki átérzi a jelen felelősségét a jövőért – s azt az utolsó órában mindenkinek át kell éreznie, – annak vállalnia kell fenntartás nélkül a szociális problémák megoldását is.

A nagytőke anarchiája, a nemzeti jövődelem helyes elosztása, a magántulajdon szociális vonatkozásainak érvényesítése, a szociális hitel-, vám- és adópolitika, a fokozott családvédelem s ezzel kapcsolatban a családi

bér kérdése, a telepítés és földreform, a jövődelem maximálása és minimalása, a kartellkérdés és az ifjúság elhelyezésének kérdései stb., stb. mind a legsürgősebb megoldásra várnak.

Szociális közszellemet kell teremtenünk, a keresztény világnézet erkölcsi elveit kell érvényesítenünk, amíg nem késő. „Igen nagy szégyen, hogy társadalmunk még nem jutott el annak belátásához, hogy valamint a kolera-, pestis- és tüdővészbacillus közrossz, úgy a modern szegénység is közrossz, közizgazságtalanság, közszégyen. Sajnos egész társadalmunk jogrendszere és lelkiisége még ma is pogány, nem keresztény. Ez a társadalom „megérett arra, hogy kivágassék szüette fája és kiperzszeltessék a méreggyökér”.¹

Közjólétet kell teremtenünk, amelyben mindenki megkapja a szükségletei kielégítéséhez szükséges anyagi és szellemi javakat. Az erkölcsi elvek alapján berendezett, szociális gazdasági és társadalmi rend fogja csak megmenteni ezt a társadalmat a végső pusztulástól és attól, hogy a bolsevizmus karjaiba rohanjon, amely ellen oly megrázó szózattal inti harcra az emberiséget *XL Pius* pápa.²

A fejlődés és kibontakozás iránya tehát világos és határozott. Ebben az irányban kell tehát haladnunk, mert *egyedül az erkölcsi és szociális rend uralma fogja jelenteni a szociális jövőt: a szociális embert, a szociális államot s az emberibb élet tengelyébe állítandó szociális igazságot*

¹ Dr. Tamás József: id. mű.

² „Divini Redemptoris” pápai enciklika. Kihirdettetett 1937. márc. 19-én. (Az enciklika megrázó erejű és határozott állásfoglalás a bolsevizmussal szemben s tanulmányozását minden olvasónknak különösen ajánljuk.)

Forrásmunkák jegyzéke:

- Rudolf Abraham* : A modern szocializmus elmélete.
Dr. Artner Edgar: Az ősegyház kommunizmusa.
Bálás Károly: Társadalompolitika.
Bálás Károly: A szociálpolitika főkérdései.
Dr. Bencs Zoltán : Carta Del Lavoro. – A munka alkotmánya Olaszországban.
Blazovits Jákó O. S. B.: A nagy szfinx.
 Budapest székesfőváros szociálpolitikai, közjóléti és közműv. közig, kézikönyve. *Wenczell Geyza* és *Medviczky Andor* szerkesztésében.
Dános Árpád-Kovács Gábor: A szociális eszmék fejlődése.
P. J. Drinck O. M. I. : Szabadságot, munkát, kenyeret.
Dr. Eszfergár Lajos: Gyakorlati szociálpolitika.
Dr. Esztergár Lajos: Kivonatok a szociális szervezők tanfolyamán feldolgozott művekből.
Folyóiratok: A „Magyar Kultúra”, „Korunk Szava” és az „Új Kor” szócikkeiből.
Dr. Giesswein Sándor: Szociális kérdések és keresztény szocializmus.
Dr. Giesswein Sándor: Társadalmi problémák és keresztény világnézet.
Dr. Heller Farkas: Szociálpolitika.
Dr. Heller Farkas: A társadalmi kérdés megoldásának útjai.
Dr. Hilscher Rezső: Bevezetés a szociálpolitikába.
Dr. Jehlicska F. Rezső: Erkölcsei és társadalmi jólét.
Kövessi József dr.: „Laborizmus.”
Dr. Matolcsy Mátyás: A mezőgazdasági munkanélküliség Magyarországon.
Migray József: A marxizmus csődje.
Dr. Mikos Ferenc: A „Quadragesimo Anno” gazdasági rendje.
Dr. Mihelics Vid.: A szociális kérdés és a szocializmus.
Dr. Mihelics Vid.: Világproblémák és katolicizmus.
Dr. Mihelics Vid.: Keresztényszocializmus.
Prohászka Ottokár: Kultúra és terror.

Ratzinger György: Az egyházi szegényápolás története.

A *Rerum Novarum* és a *Quadragesimo Anno* c. szociális pápai körlevelek.*

Offmar Spann : Der wahre Staat.

Dr. Székely István : Forradalmak útja és a keresztény politika.

Dr. Tamás József: Prohászka Ottokár társadalomszemlélete.

Varga László S. J.: Társadalmi etika.

Dr. Veszély Ödön : Korszerű nevelési problémák.

Dr. Várady Lipót Árpád: Szociális irányelvek.

Dr. Verus: A szociális kérdés hajdan és most.

Weiss István: A mai magyar társadalom.

*A „*Rerum Novarum*” és „*Quadragesimo Anno*” pápai körleveleket a szövegben „R. N.” és „Qu. A.” rövidítéssel idéztük.

TARTALOM.

Előszó	3
I. RÉSZ.	
A dolgozó ember.	
I. fejezet. Korunk szelleme	5
II. „ A munka és a munkás	7
III. „ Az ókor szociális viszonyai.....	9
IV. „ A kereszténység szociális elvei.....	13
V. „ A szociális kérdés és a feudalizmus kora.....	15
VI. „ A szocializmus és a régi szocialisták.....	19
VII. „ A tudományos szocializmus.....	23
VIII. „ Liberalizmus és kapitalizmus	29
IX. „ A dolgozók helyzete.....	32
X. „ A munkások önségélye	44
II. RÉSZ.	
A munkanélküli ember.	
I. fejezet. A munkanélküliség és okai	48
II. „ A munkanélküliség következményei.....	52
III. „ A munkanélküli helyzete	57
IV. „ Ínségakció – ínségmunka.....	67
V. „ A munkanélküliség kinövései.....	77
VI. „ Állástalan ifjak, szellemi szükségmunkások.....	84
VII. „ A munkanélküliség elleni küzdelem külföldön.....	90
III. RÉSZ.	
A szociális ember.	
I. fejezet. A magántulajdon és a szociális igazságosság.....	97
II. „ Ki váltja meg a proletárokat?.....	103
III. „ A szociálpolitika célkitűzései	113
IV. „ A szociális nevelés	122
V. „ Az egri magyar norma társadalomnevelő hatása.....	131
VI. „ A kibontakozás útjai	138
Forrásmunkák	141